

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Επισκόπηση Νομολογίας ΔΕΕ – ΓεΔΕΕ (Σεπτέμβριος – Νοέμβριος 2025)

I. ΘΕΣΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου

Επιβολή προστίμου σε ευρωπαϊκό πολιτικό κόμμα

Ακύρωση απόφασης της Αρχής για τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα και τα ευρωπαϊκά πολιτικά ιδρύματα που επέβαλε πρόστιμο σε κόμμα λόγω ανακριβών πληροφοριών που ανάρτησε το τελευταίο στο διαδίκτυο

θεσμικό δίκαιο – αρχή για τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα και τα ευρωπαϊκά πολιτικά ιδρύματα – απόφαση με την οποία επιβάλλεται οικονομική κύρωση σε πολιτικό κόμμα – άρθρο 27 παρ. 2, στοιχείο α', σημείο νι, του Κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 1141/2014 – εξωσυμβατική ευθύνη

ΓεΔΕΕ T-1189/23, Patriotes.eu/Autorité, 10.09.2025, Τμήμα έκτο (πενταμελές), Πρόεδρος (Εισηγήτρια): M. J. Costeira, ECLI:EU:T:2025:864 – Προσφυγή ακυρώσεως

Η απόφαση σχετίζεται με την ερμηνεία του άρθρου 27 παρ. 2, στοιχείο α', σημείο νι, του Κανονισμού 1141/2014 σχετικά με το καθεστώς και τη χρηματοδότηση των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων και των ευρωπαϊκών πολιτικών ιδρυμάτων.

Ειδικότερα, το προσφεύγον έχει καταχωριστεί από το 2017 ως ευρωπαϊκό πολιτικό κόμμα. Τον Μάρτιο του 2022, το εν λόγω κόμμα ενημέρωσε την Αρχή για τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα και τα ευρωπαϊκά πολιτικά ιδρύματα (στο εξής: Αρχή) ότι είχε αφαιρεθεί από το προεδρείο του ένα από τα μέλη του. Εντούτοις, η πληροφορία αυτή δεν αναρτήθηκε εγκαίρως στον ιστότοπο και τα κοινωνικά δίκτυα του κόμματος, στα οποία το πρώην μέλος του προεδρείου εξακολουθούσε να εμφανίζεται ως νυν μέλος αυτού.

Κατόπιν ανταλλαγής αλληλογραφίας της Αρχής με το προσφεύγον κόμμα, η Αρχή αποφάσισε να κινηθεί έρευνα για δυνητικώς ανακριβείς πληροφορίες σχετικά με τη σύνθεση του προεδρείου του τελευταίου, στο πλαίσιο του Κανονισμού 1141/2014. Εν τέλει, στις 25 Οκτωβρίου 2023, η Αρχή εξέδωσε απόφαση με την οποία επέβαλε στο προσφεύγον κόμμα πρόστιμο που υπολογίζεται στο 5% του ετήσιου προϋπολογισμού του, διότι είχε διατηρήσει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ανακριβείς δημοσιεύσεις που παρουσίαζαν το οικείο μέλος του προεδρείου ως νυν μέλος του προεδρείου του, ενώ δεν ήταν πλέον, πράγμα που συνιστά παράβαση του παραπάνω Κανονισμού.

Επιλαμβανόμενο της σχετικής προσφυγής έναντι της απόφασης της Αρχής, το ΓεΔΕΕ έκρινε αρχικά ότι ήταν αναμόδιο να εξετάσει το πρώτο αίτημα του προσφεύγοντος κόμματος αναφορικά με την έλλειψη νομιμότητας του άρθρου 6 του Κανονισμού περί της ίδρυσης της Αρχής για τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα και τα ευρωπαϊκά πολιτικά ιδρύματα. Ως προς την αξίωση αυτή, το ΓεΔΕΕ ανέφερε ότι, αν και είναι αρμόδιο να διαπιστώνει παρεμπιπτότως τον παράνομο χαρακτήρα μιας διάταξης γενικής ισχύος, όπως Κανονισμού, επί της οποίας στηρίζεται η προσβαλλόμενη πράξη (όπως η προσβαλλόμενη απόφαση), δεν είναι, αντιθέτως, αρμόδιο να προβαίνει σε τέτοιες διαπιστώσεις με το διατακτικό των αποφάσεών του.

Στα ζητήματα επί της ουσίας, το προσφεύγον κόμμα προέβαλε 11 ακυρωτικούς λόγους, όπως, μεταξύ άλλων, την προσβολή του δικαιώματος ακρόασης, την παραβίαση του άρθρου 27 παρ. 2, στοιχείο α', σημεία ιν και νι, του Κανονισμού και την παραβίαση της αρχής *nullum crimen nulla poena sine lege*. Καταρχάς, όσον αφορά το περιεχόμενο του Κανονισμού 1141/2014 συγκεκριμένα, το ΓεΔΕΕ τόνισε ότι το ευρωπαϊκό νομικό καθεστώς που αποκτούν με την καταχώρισή τους τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα συνδέεται με ένα σύνολο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Για να διασφαλιστεί η αποτελεσματική συμμόρφωση των κομμάτων με τις

υποχρεώσεις αυτές, ο Κανονισμός προβλέπει ένα σαφές σύστημα κυρώσεων το οποίο σέβεται την αρχή *ne bis in idem*. Περαιτέρω, επεσήμανε ότι, ενόψει των σαφών προβλέψεων του άρθρου 27 του Κανονισμού, η Αρχή δεν διέθετε κανένα περιθώριο εκτίμησης κατά τον καθορισμό της οικονομικής κύρωσης που πρέπει να επιβληθεί.

Εντός του πλαισίου αυτού, το ΓεΔΕΕ πρόβη πρωταρχικά στην ερμηνεία του άρθρου 27 παρ. 2, στοιχείο α', σημείο νι, το οποίο προβλέπει τις περιπτώσεις ποσοτικώς μη προσδιοριζόμενων παραβιάσεων και τις οικονομικές κυρώσεις που μπορεί να επιβάλλει η Αρχή και ειδικά, εν προκειμένω, στην περίπτωση που κάποιο κόμμα παρέχει εσφαλμένες πληροφορίες εκ προθέσεως.

Το ΓεΔΕΕ ερμήνευσε το άρθρο αυτό με τρεις τρόπους. Πρώτον, σύμφωνα με τη γραμματική του ερμηνεία, η διάταξη αυτή δεν προσδιορίζει τον αποδέκτη ή τον τρόπο διαβίβασης των εσφαλμένων πληροφοριών. Επιπλέον, η διαβίβαση αυτή πρέπει να γίνεται με πρόθεση, δηλαδή σκόπιμα, και δύναται να πραγματοποιηθεί ανά πάσα στιγμή εντός της εκάστοτε περιόδου.

Δεύτερον, σύμφωνα με τη συστηματική ερμηνεία του άρθρου 27, το ΓεΔΕΕ τόνισε ότι το νομικό πλαίσιο της Οδηγίας γενικότερα διέπει τις διαδικασίες καταχώρισης των ευρωπαϊκών κομμάτων αλλά και τις προϋποθέσεις χρηματοδότησής τους. Προς τον σκοπό αυτό, η Αρχή καταρτίζει και διαχειρίζεται μητρώο για τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα και τα ευρωπαϊκά πολιτικά ιδρύματα. Συνακόλουθα, για λόγους διαφάνειας, η Αρχή χρησιμοποιεί το μητρώο αυτό με τρόπο ώστε να έχει το κοινό πρόσβαση σε όλες τις ουσιώδεις πληροφορίες δημοσίου συμφέροντος που σχετίζονται με τα κόμματα αυτά. Από την άλλη πλευρά, ο Κανονισμός καθ'αυτός δεν προβλέπει κάποια υποχρέωση των ευρωπαϊκών κομμάτων να παρέχουν εκείνα πληροφορίες στη διάθεση του κοινού. Επομένως, οι περιπτώσεις παραβάσεων που προβλέπονται στο άρθρο 27 αφορούν μόνο τις παραλείψεις διαβίβασης πληροφοριών τις οποίες τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα υποχρεούνται να κοινοποιούν στις εποπτικές αρχές (πρωτίστως στην Αρχή) στο πλαίσιο των υποχρεώσεων που υπέχουν από τον εν λόγω Κανονισμό.

Τρίτον, σύμφωνα με την τελεολογική ερμηνεία, σκοπός του Κανονισμού είναι η διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής συνείδησης και η έκφραση της βούλησης των πολιτών της Ένωσης, μέσω της ενίσχυσης της διαφάνειας της χρηματοδότησης των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων, αλλά και της λογοδοσίας και της ευθύνης των τελευταίων. Η δημοσίευση όλων των ουσιωδών πληροφοριών (όπως του καταστατικού, των μελών και των οικονομικών καταστάσεων των κομμάτων) συμβάλλουν προς τον σκοπό αυτό. Σύμφωνα με το ΓεΔΕΕ, η πρόθεση του ενωσιακού νομοθέτη κατά τη θέσπιση του Κανονισμού ήταν να διασφαλίζει ότι οι πληροφορίες σχετικά με τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα που θεωρούνται ουσιώδους δημόσιου συμφέροντος τίθενται στη διάθεση του κοινού από τις αρμόδιες αρχές. Περαιτέρω, οι υποχρεώσεις των κομμάτων για την αξιοπιστία των κρίσιμων πληροφοριών αφορούν μόνο εκείνες που διαβιβάζονται στην Αρχή, ενώ, σε περίπτωση αμφιβολίας, η Αρχή διαθέτει τα αναγκαία μέσα για να βεβαιωθεί για την ακρίβεια των πληροφοριών αυτών. Συνεπώς, συνολικά, το άρθρο 27 παρ. 2, στοιχείο α', σημείο νι, εφαρμόζεται σε περιπτώσεις κατά τις οποίες το ευρωπαϊκό πολιτικό κόμμα εκ προθέσεως διαβιβάζει εσφαλμένες πληροφορίες μόνο στις αρμόδιες αρχές, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνεται και η Αρχή, και δεν επεκτείνεται στις δημόσιες ανακοινώσεις του.

Ως εκ τούτου, υπάγοντας τα συμπεράσματα από τις παραπάνω ερμηνείες στην παρούσα υπόθεση, το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι η Αρχή επέβαλε οικονομική κύρωση στο προσφεύγον κόμμα λόγω εσφαλμένων πληροφοριών που διατήρησε το τελευταίο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η «διατήρηση» των εσφαλμένων δημοσιεύσεων, ωστόσο, διαφέρει από τη «διαβίβαση» προς την Αρχή που απαιτεί ο Κανονισμός και, επομένως, η Αρχή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο ικανή να επιφέρει την ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης.

Τέλος, το ΓεΔΕΕ απέρριψε το αίτημα του προσφεύγοντος κόμματος για αποζημίωση 55.000 ευρώ λόγω περιουσιακής ζημίας και ηθικής βλάβης, δεδομένου ότι δεν προσκομίστηκε καμία απόδειξη ότι το κόμμα υφίστατο πραγματική υλική ζημία, ούτε αναφορικά με τη δημοσίευση

της προσβαλλόμενης απόφασης, η οποία επίσης δεν αποδείχθηκε ότι επηρέασε τη συμπεριφορά τρίτων προσώπων ή οντοτήτων έναντί του.

Συνεπώς, το ΓεΔΕΕ ακύρωσε την απόφαση της Αρχής που επέβαλε το σχετικό πρόστιμο στο προσφεύγον κόμμα.

Πρόσβαση στα έγγραφα

Εν μέρει ακύρωση απόφασης του Συμβουλίου που εμπόδιζε την πρόσβαση σε έγγραφα και, ειδικότερα, σε μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου διάφορων κυβερνήσεων

πρόσβαση στα έγγραφα – Κανονισμός (ΕΚ) 1049/2001 – έγγραφα που αφορούν τις εργασίες της συγκροτηθείσας από το Συμβούλιο ομάδας «Κώδικας Δεοντολογίας (φορολογία των επιχειρήσεων)» – μερική άρνηση πρόσβασης – άρθρο 4 παρ. 1, στοιχείο α', του Κανονισμού 1049/2001 – εξαιρέσεις σχετικά με την προστασία του δημοσίου συμφέροντος όσον αφορά τις διεθνείς σχέσεις και τη δημοσιονομική, νομισματική ή οικονομική πολιτική της Ένωσης ή ενός κράτους μέλους – γενικό τεκμήριο εμπιστευτικότητας – υποχρέωση αιτιολόγησης

ΓεΔΕΕ T-255/24, Nouwen/Συμβούλιο, 10.09.2025, Τμήμα όγδοο, Πρόεδρος: A. Kornezov, Εισηγητής: D. Petrlik, ECLI:EU:T:2025:865 – Προσφυγή ακυρώσεως

Η προσφυγή που ασκήθηκε είχε ως αντικείμενο την ακύρωση της απόφασης του Συμβουλίου της ΕΕ, με την οποία το τελευταίο αρνήθηκε την παροχή πρόσβασης σε έγγραφα της ομάδας «Κώδικας Δεοντολογίας», η οποία απαρτίζεται από υψηλά ιστάμενους αντιπροσώπους κρατών μελών της ΕΕ.

Ειδικότερα, το 1997, θεσπίστηκε από το Συμβούλιο κώδικας δεοντολογίας για τη φορολογία των επιχειρήσεων, ο οποίος τροποποιήθηκε το 2022. Ο προσφεύγων είναι καθηγητής που πραγματοποιεί έρευνες σχετικά με τον εν λόγω κώδικα. Στο πλαίσιο των ερευνών αυτών, απευθύνθηκε στο Συμβούλιο και αιτήθηκε πρόσβαση σε μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που ανταλλάχθηκαν μεταξύ κρατών μελών, της Επιτροπής και του Συμβουλίου από το 2019 μέχρι το 2023 σχετικά με την προαναφερόμενη αναθεώρηση, και του εποπτικού οργάνου, δηλαδή της ομάδας «Κώδικας Δεοντολογίας».

Το Συμβούλιο, κατόπιν ανταλλαγής μηνυμάτων με τον προσφεύγοντα σχετικά με την ύπαρξη ή μη των σχετικών μηνυμάτων, με απόφασή του επέτρεψε την πρόσβαση σε ορισμένα μόνο από τα έγγραφα που αιτήθηκε ο προσφεύγων και αρνήθηκε εξ ολοκλήρου την πρόσβαση στα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που είχαν αποστείλει, μεταξύ άλλων, τα κράτη της Ιρλανδίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας. Το Συμβούλιο στήριξε την άρνηση παροχής πρόσβασης στο άρθρο 4 παρ. 1, στοιχείο α', τρίτη και τέταρτη περίπτωση, του Κανονισμού 1049/2001 για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής, από τα οποία προκύπτει ότι η άρνηση παροχής πρόσβασης γίνεται εφόσον η γνωστοποίηση των εγγράφων θα έθιγε την προστασία των διεθνών σχέσεων και της δημοσιονομικής, οικονομικής και νομισματικής πολιτικής της Ένωσης ή κάποιου κράτους μέλους, αλλά και στο άρθρο 4 παρ. 5, σύμφωνα με το οποίο ένα κράτος μέλος μπορεί να ζητήσει από το θεσμικό όργανο να μην δημοσιοποιήσει ένα έγγραφο προερχόμενο από αυτό χωρίς να υφίσταται προηγούμενη συμφωνία.

Στο πλαίσιο αυτό, ο προσφεύγων άσκησε προσφυγή κατά της εν λόγω απόφασης του Συμβουλίου, στηριζόμενος σε τρεις λόγους ακύρωσης. Με τον πρώτο λόγο, ο προσφεύγων προσάπτει στο Συμβούλιο ότι το αίτημα πρόσβασης που κατέθεσε εξετάστηκε πλημμελώς, δεδομένου ότι το Συμβούλιο δεν τήρησε την υποχρέωσή του να παράσχει πλήρη κατάλογο των ζητηθέντων εγγράφων. Ως προς αυτό, το ΓεΔΕΕ επεσήμανε ότι, καταρχήν, οι δηλώσεις των θεσμικών οργάνων αναφορικά με την ύπαρξη ή μη των ζητηθέντων εγγράφων απολαύουν του τεκμηρίου νομιμότητας της Ένωσης, το οποίο ωστόσο μπορεί να ανατραπεί δικαστικά, βάσει ενδείξεων που προσκομίζει ο προσφεύγων. Εν προκειμένω, το Συμβούλιο είχε δηλώσει σε πρώτη φάση ότι δεν κατείχε ορισμένα από τα έγγραφα που ζητούσε ο προσφεύγων, ωστόσο, κατόπιν επιβεβαιωτικής αίτησης του τελευταίου, το Συμβούλιο προσδιόρισε εν τέλει

περισσότερα έγγραφα που ανταποκρίνονται στην αίτηση πρόσβασης. Σύμφωνα με το ΓεΔΕΕ, το γεγονός αυτό δεν δύναται να ανατρέψει από μόνο του το προαναφερόμενο τεκμήριο νομιμότητας, ιδίως ενόψει των άρθρων 7 και 8 του Κανονισμού 1049/2001, τα οποία προβλέπουν μια διαδικασία πρόσβασης στα έγγραφα δύο σταδίων, ακριβώς για να επιτρέψουν στο εκάστοτε θεσμικό όργανο να επανεξετάσει την αρχική θέση του προτού λάβει τυχόν απορριπτική απόφαση και να διορθώσει, ενδεχομένως, τυχόν ελλείψεις νομιμότητας τις οποίες ενέχει η αρχική άρνηση. Περαιτέρω, το συμπέρασμα περί μη ανατροπής του τεκμηρίου νομιμότητας δεν αναιρείται ούτε από το επιχείρημα του προσφεύγοντος, ότι το Συμβούλιο δεν τον είχε ενημερώσει ποτέ για το ότι η αρχική του αίτηση δεν ήταν επαρκώς σαφής, καθώς, κατά το ΓεΔΕΕ, το Συμβούλιο είχε ήδη πραγματοποιήσει επαρκή επικοινωνία με τον προσφεύγοντα, από την οποία έλαβε όλες τις απαραίτητες διευκρινίσεις.

Με το δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου ακύρωσης, ο προσφεύγων υποστήριξε ότι υφίστατο έλλειψη αιτιολογίας σε σχέση με τη μέθοδο αναζήτησης που χρησιμοποιήθηκε από το Συμβούλιο προκειμένου να δοθεί απάντηση στο αίτημα πρόσβασης. Συνεπώς, κατά τον προσφεύγοντα, δημιουργούνται αμφιβολίες για το αν το Συμβούλιο ήταν πράγματι σε θέση να συγκεντρώσει το σύνολο των ζητηθέντων εγγράφων. Το ΓεΔΕΕ απέρριψε και την αιτίαση αυτή (και συνακόλουθα τον πρώτο λόγο ακύρωσης στο σύνολό του), αναφέροντας ότι, ενόψει των πρόσθετων πληροφοριών που του παρέσχε ο προσφεύγων με την επιβεβαιωτική αίτησή του και τον μετέπειτα προσδιορισμό των εγγράφων που ανταποκρίνονταν στην αίτησή του από το Συμβούλιο, με αναφορά στον συντάκτη και την ημερομηνία κατάρτισης του καθενός, το τελευταίο δεν ήταν υποχρεωμένο να περιλάβει στην αιτιολογία της προσβαλλομένης απόφασης περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα συστήματα στα οποία είχε ανατρέξει σε αναζήτηση των ζητηθέντων εγγράφων.

Με τον δεύτερο ακυρωτικό λόγο, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε επί της ουσίας ότι το Συμβούλιο αδικαιολόγητα ή έστω με ανεπαρκή αιτιολογία δεν επέτρεψε την πρόσβαση στα υπόλοιπα επίδικα έγγραφα. Ειδικότερα, υποστήριξε ότι οι ενέργειες του Συμβουλίου υπαγορεύθηκαν πρωτίστως από τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων κρατών μελών και όχι από το περιεχόμενο των ζητηθέντων εγγράφων και, συνεπώς, δεν εφαρμόστηκε το προαναφερθέν άρθρο 4 παρ. 5 του Κανονισμού.

Ως προς το σημείο αυτό, το ΓεΔΕΕ τόνισε ότι η εξουσία που απονέμει το εν λόγω άρθρο στα κράτη μέλη περιορίζεται από τις εξαιρέσεις που περιλαμβάνονται στις παρ. 1 έως 3 του ίδιου άρθρου και, συνακόλουθα, δεν πρόκειται για δικαίωμα αρνησικυρίας κατά το δοκούν, αλλά πρέπει να συντρέχει κάποιος από τους συγκεκριμένους λόγους εξαίρεσης. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να συμπεριληφθούν στην τυχόν αρνητική απόφαση που εμποδίζει την πρόσβαση στα έγγραφα και την οποία θα εκδώσει το αρμόδιο θεσμικό όργανο. Η εξέταση των λόγων άρνησης στην περίπτωση αυτή δεν χρειάζεται να είναι εξαντλητική, αλλά θα πρέπει απλώς οι λόγοι να είναι ικανοί να δικαιολογήσουν εκ πρώτης όψεως μια τέτοια άρνηση. Εν προκειμένω, προκύπτει ότι η άρνηση των κρατών μελών θεμελιώθηκε στη σχέση των ζητηθέντων εγγράφων με την οικονομική και δημοσιονομική πολιτική τους (άρθρο 4 παρ. 1, περ. α'), λόγο που το Συμβούλιο εξέτασε επαρκώς κατά το ΓεΔΕΕ. Συνολικά, η αιτιολογία του Συμβουλίου ήταν επαρκής, δεδομένου ότι επέτρεπε στον προσφεύγοντα να λάβει γνώση του περιεχομένου και του αποτελέσματος της εκτίμησης στην οποία προέβη το Συμβούλιο και στα δικαστήρια της ΕΕ να ασκήσουν τον έλεγχο που τους έχει ανατεθεί.

Με τις υπόλοιπες αιτιάσεις του δεύτερου ακυρωτικού λόγου, ο προσφεύγων υποστήριξε ότι δεν συντρέχαν πράγματι οι κρίσιμοι λόγοι εξαίρεσης, δηλαδή ο κίνδυνος για τις διεθνείς σχέσεις και τη δημοσιονομική πολιτική των κρατών μελών. Το ΓεΔΕΕ αρχικά απέρριψε την ένσταση του Συμβουλίου ότι τα επίδικα έγγραφα εμπίπτουν σε ένα γενικό τεκμήριο εμπιστευτικότητας, καθώς τα κρίσιμα έγγραφα δεν εμπίπτουν σε κάποια εν εξελίξει διοικητική ή ένδικη διαδικασία, ούτε προκύπτει ότι πρέπει να ακολουθηθούν ειδικοί κανόνες για τα έγγραφα της ομάδας «Κώδικας Δεοντολογίας» απλώς επειδή η φορολογία αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών.

Επί της ουσίας, το ΓεΔΕΕ δέχθηκε ότι η κοινοποίηση των κρίσιμων εγγράφων θα έθετε σε κίνδυνο την ανάπτυξη των διεθνών σχέσεων με τρίτες χώρες καθώς αφορούσαν ευαίσθητα φορολογικά ζητήματα με τις τελευταίες. Παράλληλα, η δυνητική γνωστοποίηση των εγγράφων θέτει σε πραγματικό κίνδυνο τη δημοσιονομική, νομισματική ή οικονομική πολιτική της Ένωσης ή ενός κράτους μέλους, καθόσον τα έγγραφα αυτά συνοψίζουν τις δηλώσεις των κρατών μελών σχετικά με την αναθεώρηση του κώδικα φορολογικής δεοντολογίας, ο οποίος αποτελεί βασικό εργαλείο για την προώθηση ενός υγιούς και δίκαιου φορολογικού ανταγωνισμού, καθώς και για την καταπολέμηση των επιζήμιων φορολογικών πρακτικών. Επομένως, τα μέτρα για την καταπολέμηση πρέπει να παραμείνουν εμπιστευτικά. Οι εξαιρέσεις αυτές που προβλέπονται στο άρθρο 4 του Κανονισμού είναι διατυπωμένες με επιτακτικό τρόπο, επομένως, εφόσον το θεσμικό όργανο διαπιστώσει την ύπαρξή τους, πρέπει να αρνηθεί την πρόσβαση στα έγγραφα, χωρίς να χρειάζεται να προβεί σε κάποια στάθμιση γενικότερου συμφέροντος. Το αρμόδιο θεσμικό όργανο έχει ευρύ περιθώριο εκτίμησης όταν αποφασίζει εάν η γνωστοποίηση ενός εγγράφου στο κοινό ενδέχεται να θίξει τα συμφέροντα που προστατεύει η διάταξη αυτή. Κατά συνέπεια, ο έλεγχος νομιμότητας που ασκεί το ΓεΔΕΕ πρέπει να περιορίζεται στη διαπίστωση του εάν τηρήθηκαν οι κανόνες σχετικά με τη διαδικασία και την αιτιολογία της σχετικής απόφασης, του υποστατού των πραγματικών περιστατικών, καθώς και της απουσίας πρόδηλης πλάνης εκτιμήσεως και κατάχρησης εξουσίας.

Ωστόσο, ενόψει των διατυπώσεων αυτών, το ΓεΔΕΕ παρατήρησε ότι ορισμένα από τα έγγραφα και, συγκεκριμένα, κάποια ηλεκτρονικά μηνύματα εκ μέρους της Λιθουανίας, της Ιταλίας και της Αυστρίας, δεν εντάσσονταν εν τοις πράγμασι στις εξαιρέσεις του άρθρου 4 του Κανονισμού, από τη στιγμή που περιείχαν μόνο γενικότερης φύσης, επιφανειακού χαρακτήρα πληροφορίες. Συνεπώς, το Συμβούλιο έπρεπε να επιτρέψει την πρόσβαση για τα μηνύματα αυτά, ενώ για τα υπόλοιπα, το ΓεΔΕΕ δέχθηκε ότι περιλάμβαναν χωρία, η γνωστοποίηση των οποίων μπορεί να αποκαλύψει ορισμένες ευαίσθητες πτυχές της πολιτικής των κρατών μελών στον τομέα της άμεσης φορολογίας, η οποία εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητά τους, και να δημιουργήσει ένα ασταθές κανονιστικό περιβάλλον.

Τέλος, με τον τρίτο λόγο ακύρωσης, ο προσφεύγων υποστήριξε ότι το Συμβούλιο όφειλε να χορηγήσει μερική τουλάχιστον πρόσβαση στα επίδικα έγγραφα. Το άρθρο 4 παρ. 6 του Κανονισμού προβλέπει για το ζήτημα αυτό ότι εάν μόνον μέρη των ζητούμενων εγγράφων καλύπτονται από οποιαδήποτε εξαίρεση του ίδιου άρθρου, τα υπόλοιπα μέρη του εγγράφου πρέπει να δίνονται στη δημοσιότητα. Εν προκειμένω, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι το Συμβούλιο υπέπεσε σε πλάνη καθώς υπήρχαν χωρία που θα μπορούσαν να διαχωριστούν από το υπόλοιπο κείμενο των εγγράφων χωρίς να προκληθεί κίνδυνος για τις πολιτικές ή τις διεθνείς σχέσεις των κρατών.

Συνολικά, το ΓεΔΕΕ ακύρωσε την απόφαση του Συμβουλίου κατά το μέρος που αφορούσε την άρνηση παροχής πρόσβασης στα ηλεκτρονικά μηνύματα των προαναφερόμενων κρατών και απέρριψε την προσφυγή κατά τα λοιπά.

Υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων της ΕΕ

Απόρριψη αίτησης αναίρεσης κατά απόφασης του ΓεΔΕΕ που επικύρωνε τρεις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας με τις οποίες δεν έκανε δεκτή την υποψηφιότητα του προσφεύγοντος για τη θέση του ευρωπαϊκού εντεταλμένου εισαγγελέα

αίτηση αναιρέσεως – Ευρωπαϊκή Δημόσια Διοίκηση – Ευρωπαϊκή Εισαγγελία – Κανονισμός (ΕΕ) 2017/1939 – άρθρο 17 – ευρωπαίοι εντεταλμένοι εισαγγελείς – διαδικασία πρόσληψης – μη διορισμός υποψηφίου που προτάθηκε από κράτος μέλος – προσφυγή ακυρώσεως – άρθρο 263 ΣΛΕΕ – παραδεκτό – προθεσμίες άσκησης προσφυγής – εκπρόθεσμη άσκηση προσφυγής – επιβεβαιωτική απόφαση – έλλειψη ουσιωδών νέων στοιχείων – υποχρέωση αιτιολόγησης

ΔΕΕ C-352/24 P, PU/Ευρωπαϊκή Εισαγγελία, 13.11.2025, Τμήμα δέκατο, Πρόεδρος (Εισηγητής): E. Regan, Γεν. Εισαγγελέας: T. Čapeta, ECLI:EU:C:2025:892 – Αίτηση αναίρεσως

Ο προσφεύγων-ενάγων είχε υποβάλει υποψηφιότητα για τη θέση του ευρωπαϊού εντεταλμένου εισαγγελέα. Τον Μάιο του 2021, το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο επέλεξε επτά εισαγγελείς ως υποψηφίους για τις θέσεις ευρωπαϊών εντεταλμένων εισαγγελέων της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, συμπεριλαμβανομένου και του προσφεύγοντα-ενάγοντα. Ωστόσο, στις 17 Μαΐου, η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία διόρισε πέντε από τους υποψηφίους στις εν λόγω θέσεις, μεταξύ των οποίων δεν περιλαμβανόταν ο προσφεύγων-ενάγων. Κατόπιν παροχής επιπρόσθετων πληροφοριών και σχετικής επικοινωνίας, η αρμόδια ομάδα εργασίας διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων δεν πληρούσε τα αναγκαία κριτήρια επιλογής, όπως αυτά ορίζονται στο άρθρο 17 του Κανονισμού 2017/1939 για την εφαρμογή ενισχυμένης συνεργασίας για τη σύσταση της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας.

Ως εκ τούτου, η Ευρωπαϊκή Εισαγγελία εξέδωσε τρεις αποφάσεις κατά των οποίων ασκήθηκε προσφυγή ακύρωσης ενώπιον του ΓεΔΕΕ. Με την πρώτη, η Εισαγγελία απέρριψε την υποψηφιότητα του προσφεύγοντος για τη θέση ευρωπαϊού εντεταλμένου εισαγγελέα, με τη δεύτερη απορρίφθηκε η διοικητική του ένσταση κατά της πρώτης επίδικης απόφασης και με την τρίτη διορίστηκαν δύο επιπλέον ευρωπαίοι εντεταλμένοι εισαγγελείς. Το ΓεΔΕΕ απέρριψε ως απαράδεκτη την εν λόγω προσφυγή ακύρωσης στο σύνολό της, κρίνοντας ότι, κατά της πρώτης επίδικης απόφασης, η προσφυγή ήταν εκπρόθεσμη, κατά της δεύτερης, δεν δύνατο να ασκηθεί προσφυγή, δεδομένου ότι ήταν απλώς επιβεβαιωτική της πρώτης, και κατά της τρίτης, δεν νομιμοποιείτο ο προσφεύγων, διότι δεν μπορούσε να επηρεαστεί άμεσα η νομική του κατάσταση.

Στο πλαίσιο αυτό, με την αναίρεσή του ενώπιον του ΔΕΕ, ο προσφεύγων (πλέον αναιρεσείων) προέβαλε έναν και μοναδικό λόγο αναίρεσης, σύμφωνα με τον οποίο ισχυρίστηκε ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλημμελή ερμηνεία και εφαρμογή του Κανονισμού 2017/1939, σε συνδυασμό με τα άρθρα 263 και 270 της ΣΛΕΕ, τα άρθρα 47 και 52 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων για το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη αντίστοιχα, καθώς και τα άρθρα 6 και 13 της ΕΣΔΑ. Με το δεύτερο σκέλος του ίδιου λόγου αναίρεσης, υποστήριξε ότι η αιτιολογία της απόφασης του ΓεΔΕΕ ήταν ανεπαρκής. Ειδικότερα, ο αναιρεσείων θεώρησε ότι η ερμηνεία του «ουσιώδους νέου στοιχείου», που απαιτείται για να κριθεί αν μια απόφαση είναι επιβεβαιωτική μιας άλλης, ερμηνεύθηκε με τυπολατρικό τρόπο από το ΓεΔΕΕ, με αποτέλεσμα να στερηθεί το δικαίωμα πρόσβασης σε αποτελεσματική προσφυγή. Σε κάθε περίπτωση, ο αναιρεσείων βρισκόταν σε μια κατάσταση ανασφάλειας δικαίου κατά τον χρόνο έκδοσης της πρώτης απόφασης, δεδομένου ότι δεν ήταν σαφής η δικαστική οδός που έπρεπε να ακολουθήσει μετά την απόρριψη του διορισμού του.

Όσον αφορά το πρώτο σκέλος, το ΔΕΕ υπενθύμισε αρχικά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 263, τελευταίο εδάφιο, η προθεσμία άσκησης προσφυγής κατά πράξης οργάνου της Ένωσης είναι δύο μήνες με αφετηρία, κατά περίπτωση, από τη δημοσίευση ή την κοινοποίηση της προσβαλλομένης πράξεως στον προσφεύγοντα, ή, σε περίπτωση απουσίας δημοσίευσης ή κοινοποίησης, από την ημερομηνία κατά την οποία ο προσφεύγων έλαβε γνώση της. Η πάροδος της προθεσμίας αυτής χωρίς να ασκηθεί προσφυγή συνεπάγεται το απρόσβλητο της κρίσιμης πράξης, αλλά και των μεταγενέστερων, επιβεβαιωτικών πράξεων. Αίτηση επανεξέτασης απρόσβλητης πράξης είναι δυνατή μόνο όταν ανακλύψουν νέα ουσιώδη στοιχεία, δηλαδή γεγονότα που μπορούν να μεταβάλλουν ουσιωδώς την κατάσταση του προσφεύγοντος σε σχέση με το πώς υφίστατο κατά την έκδοση της προγενέστερης απόφασεως που κατέστη απρόσβλητη.

Εν προκειμένω, σύμφωνα με το ΔΕΕ, το ΓεΔΕΕ είχε κρίνει ότι η δεύτερη επίδικη απόφαση απαντούσε μόνο στα επιχειρήματα τα οποία ανέπτυξε ο αναιρεσείων με τη διοικητική του ένσταση, χωρίς ο τελευταίος να προσκομίσει νέα έγγραφα που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως στοιχεία σχετικά με την επί της ουσίας απόρριψη της υποψηφιότητάς του. Το ΔΕΕ παρατήρησε περαιτέρω ότι τα επιχειρήματα που προέβαλε συνολικά ο αναιρεσείων στο

πλαίσιο της αναίρεσης δεν ασκούν καμία επιρροή για την απόδειξη της ύπαρξης πλάνης περί το δίκαιο στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση. Με άλλα λόγια, δεν προσφέρουν κανένα επιχειρήματα ικανό να τεκμηριώσει ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο όταν έκρινε ότι η δεύτερη επίδικη απόφαση δεν περιείχε ουσιώδη νέα στοιχεία σε σχέση με την πρώτη επίδικη απόφαση όσον αφορά την εξέταση των κριτηρίων επιλογής, προκειμένου να θεμελιωθεί πλάνη περί το δίκαιο. Παράλληλα, όσον αφορά τον ισχυρισμό περί συγγνωστής πλάνης υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη και των άρθρων 6 και 13 της ΕΣΔΑ, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι ο αναιρεσείων δεν επικαλέστηκε την έννοια αυτή ενώπιον του ΓεΔΕΕ σε επίπεδο προσφυγής και, άρα, επρόκειτο για ισχυρισμό που προβάλλεται πρώτη φορά κατ' αναίρεση και, ως εκ τούτου, είναι απαράδεκτος. Συνεπώς, το ΔΕΕ απέρριψε το πρώτο σκέλος του μοναδικού λόγου αναίρεσης ως αλυσιτελές και απαράδεκτο.

Τέλος, το δεύτερο σκέλος, περί ανεπαρκούς αιτιολογίας της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης, απορρίφθηκε ως αβάσιμο, δεδομένου ότι το εν λόγω σκέλος συνδέεται με το επιχειρήματα του προσφεύγοντος για προσβολή του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, το οποίο, όπως προαναφέρθηκε, δεν ασκεί επιρροή για την εκτίμηση του επιβεβαιωτικού χαρακτήρα της δεύτερης επίδικης αποφάσεως και, άρα, το ΓεΔΕΕ δεν ήταν υποχρεωμένο να απαντήσει.

Επομένως, η αίτηση αναίρεσης απορρίφθηκε στο σύνολό της και ο αναιρεσείων καταδικάστηκε στα δικαστικά του έξοδα, αλλά και στα έξοδα της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας.

II. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Επιμ.: Μαρία Σαπαρδάνη

Αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού

Έναρξη της προθεσμίας παραγραφής αγωγών αποζημίωσης για παραβάσεις των κανόνων του ανταγωνισμού

προδικαστική παραπομπή – άρθρο 101 ΣΛΕΕ – αρχή της αποτελεσματικότητας – αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης – προθεσμία παραγραφής – προσδιορισμός της dies a quo – γνώση των αναγκαίων στοιχείων για την άσκηση της αγωγής αποζημίωσης – δημοσίευση στον ιστότοπο εθνικής αρχής ανταγωνισμού της απόφασής της με την οποία διαπιστώνεται παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού – δεσμευτικό αποτέλεσμα απόφασης εθνικής αρχής ανταγωνισμού που δεν έχει ακόμη καταστεί απρόσβλητη – αναστολή ή διακοπή της προθεσμίας παραγραφής – αναστολή της διαδικασίας ενώπιον του δικαστηρίου που επιλαμβάνεται αγωγής αποζημίωσης – Οδηγία 2014/104/ΕΕ – άρθρο 10 – χρονικά όρια εφαρμογής

ΔΕΕ C-21/24, Nissan Iberia, 04.09.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: A. Arabadjiev, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2025:659 – Προδικαστική παραπομπή

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) κλήθηκε, κατόπιν αίτησης προδικαστικής απόφασης από το Juzgado de lo Mercantil nº 1 de Zaragoza (εμποροδικείο αριθ. 1 Σαραγόσας, Ισπανία), να καθορίσει πότε αρχίζει να «τρέχει» η προθεσμία παραγραφής για τις αγωγές αποζημίωσης λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού, όταν η παράβαση έχει διαπιστωθεί με απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού της οποίας το κύρος έχει αμφισβητηθεί δικαστικά. Η επίμαχη αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του CP, φυσικού προσώπου, και της Nissan Iberia SA (στο εξής: Nissan) σχετικά με την αποκατάσταση της ζημίας που φέρεται να προκλήθηκε από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού διαπραχθείσα από διάφορες επιχειρήσεις, μεταξύ των οποίων και η Nissan, και διαπιστωθείσα με απόφαση της ισπανικής Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia (εθνικής επιτροπής αγορών και ανταγωνισμού, στο εξής: CNMC).

Πιο συγκεκριμένα, η CNMC, με απόφαση της 23ης Ιουλίου 2015, διαπίστωσε ότι πολλές επιχειρήσεις, μεταξύ των οποίων και η Nissan, είχαν συμμετάσχει σε αντια ανταγωνιστικές

πρακτικές μέσω της ανταλλαγής εμπορικά ευαίσθητων πληροφοριών, συμπεριφορά η οποία έπαυσε το 2013. Το πλήρες κείμενο της απόφασης δημοσιεύθηκε στον ιστότοπο της CNMC στις 15 Σεπτεμβρίου 2015.

Κατά της ως άνω απόφασης ασκήθηκαν προσφυγές ακυρώσεως από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένης της Nissan. Η απόφαση τελικώς επικυρώθηκε από το ισπανικό Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο) το 2021.

Τον Μάρτιο του 2023, ο CP, ο οποίος είχε αγοράσει όχημα της Nissan, άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αγωγή αποζημίωσης (αγωγή «follow-on») κατά της Nissan, ζητώντας αποκατάσταση της ζημίας που φέρεται να υπέστη λόγω της αγοράς οχήματος του οποίου η τιμή επηρεάστηκε από την αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτική που διαπίστωσε η CNMC με την απόφασή της.

Προς αντίκρουση της αγωγής αυτής, η Nissan προέβαλε ένσταση παραγραφής. Υποστήριξε, ειδικότερα, ότι το εφαρμοστέο καθεστώς του ισπανικού Αστικού Κώδικα προβλέπει ετήσια παραγραφή για αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεων του δικαίου ανταγωνισμού, η οποία αρχίζει να «τρέχει» από τη στιγμή που ο ζημιωθείς έλαβε γνώση της επίμαχης παράνομης πρακτικής. Εν προκειμένω, ο CP είχε λάβει γνώση των ουσιωδών στοιχείων της παράβασης ήδη στις 15 Σεπτεμβρίου 2015, όταν δημοσιεύθηκε το πλήρες κείμενο της απόφασης της CNMC και όταν η υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση αυτή έτυχε ευρείας κάλυψης από τα εθνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Άρα, κατά τη Nissan, η προθεσμία παραγραφής άρχισε να «τρέχει» στις 15 Σεπτεμβρίου 2015.

Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι οι προθεσμίες παραγραφής που ισχύουν για τις αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις των κανόνων του ανταγωνισμού δεν μπορούν να αρχίσουν να «τρέχουν» πριν από την παύση της οικείας παράβασης και πριν ο ζημιωθείς λάβει (ή μπορούσε ευλόγως να λάβει) γνώση των στοιχείων που είναι αναγκαία για την άσκηση της αγωγής αποζημίωσης. Στις περιπτώσεις όπου η παράβαση έχει διαπιστωθεί με απόφαση της CNMC, το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά ότι τα στοιχεία αυτά μπορεί καταρχήν να θεωρηθεί ότι καθίστανται γνωστά με τη δημοσίευση της απόφασης στον ιστότοπο της CNMC, ανεξάρτητα από το αν η απόφαση αυτή έχει καταστεί απρόσβλητη.

Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι υπάρχει επίσης νομολογία των ισπανικών δικαστηρίων κατά την οποία η προθεσμία παραγραφής που ισχύει για τις αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεων των κανόνων του ανταγωνισμού που διαπιστώθηκαν με απόφαση της CNMC, η οποία έχει προσβληθεί δικαστικά, αρχίζει να «τρέχει» μόνον από το χρονικό σημείο κατά το οποίο η απόφαση αυτή κατέστη απρόσβλητη μετά τον δικαστικό έλεγχο. Και τούτο, διότι ο ζημιωθείς δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι γνωρίζει επαρκώς τα αναγκαία στοιχεία για την άσκηση της αγωγής αποζημίωσης στηριζόμενος αποκλειστικά και μόνο στη δημοσίευση του πλήρους κειμένου της απόφασης της CNMC στον ιστότοπό της, στο ανακοινωθέν Τύπου ή στην κάλυψη της υπόθεσης από τα εθνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Κατά τη νομολογία αυτή, η προθεσμία παραγραφής αρχίζει να «τρέχει» μόνον όταν η δικαστική απόφαση του τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας έχει αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου.

Το αιτούν δικαστήριο, πάντως, θεωρεί εσφαλμένη τη διάκριση μεταξύ «δυνατότητας» και «υποχρέωσης» άσκησης αγωγής, υποστηρίζοντας ότι, αν ο ζημιωθείς γνωρίζει τα απαραίτητα στοιχεία για την άσκηση της αγωγής αποζημίωσης, οφείλει να την ασκήσει εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας. Λόγω αμφιβολιών σχετικά με την ορθότητα της εκτίμησής του, το δικαστήριο αυτό ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο ΔΕΕ τρία προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία εξετάστηκαν από κοινού. Με τα ερωτήματα αυτά ζητήθηκε ουσιαστικά να διευκρινιστεί αν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, και, ενδεχομένως, το άρθρο 10 παρ. 2 της Οδηγίας 2014/104 για τις αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεων των κανόνων του ανταγωνισμού, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση – όπως ερμηνεύεται από τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια – σύμφωνα με την οποία η προθεσμία παραγραφής για αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεων του δικαίου ανταγωνισμού μπορεί να αρχίσει «να τρέχει» πριν η απόφαση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού

καταστεί απρόσβλητη, στη βάση ότι ο ζημιωθείς θεωρείται πως γνώριζε ήδη τα αναγκαία στοιχεία για την άσκηση αγωγής.

Το ΔΕΕ, επιλαμβανόμενο των σχετικών προδικαστικών ερωτημάτων, εξέτασε αρχικά τη δυνατότητα διαχρονικής εφαρμογής του άρθρου 10 της Οδηγίας 2014/104, το οποίο ρυθμίζει τον χρόνο έναρξης της παραγραφής για αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού. Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου αυτού, η προθεσμία παραγραφής δεν αρχίζει να «τρέχει» πριν παύσει η παράβαση και προτού ο ζημιωθείς λάβει γνώση ή μπορεί ευλόγως να αναμένεται ότι γνωρίζει τις αναγκαίες πληροφορίες για την άσκηση της αγωγής του. Για να διαπιστώσει αν η διάταξη αυτή εφαρμόζεται στην επίδικη διαφορά, το ΔΕΕ εξέτασε αν την 27η Δεκεμβρίου 2016, ημερομηνία λήξης της προθεσμίας μεταφοράς της Οδηγίας 2014/104 στο εθνικό δίκαιο, η προβλεπόμενη από το εθνικό δίκαιο προθεσμία παραγραφής της αγωγής του CP είχε ήδη παρέλθει. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, ακόμη και πριν από την ημερομηνία λήξης της προθεσμίας μεταφοράς της Οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο, τα κράτη μέλη όφειλαν να διαμορφώνουν τους κανόνες για την έναρξη, τη διάρκεια και τη διακοπή ή αναστολή της παραγραφής με τέτοιον τρόπο ώστε να ανταποκρίνονται στις ιδιαιτερότητες του δικαίου του ανταγωνισμού και να μην υπονομεύουν την πλήρη αποτελεσματικότητα των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ.

Η αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος κάθε προσώπου να ζητεί αποζημίωση για ζημία που προκλήθηκε από παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού αποτελεί βασικό στοιχείο για την πρακτική εφαρμογή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Για τον λόγο αυτό, η παραγραφή δεν μπορεί να αρχίσει να «τρέχει» σε μια χρονική στιγμή που θα καθιστούσε την άσκηση του δικαιώματος αυτού πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή, δηλαδή πριν ο ζημιωθείς λάβει γνώση ή μπορεί ευλόγως να θεωρηθεί ότι έχει λάβει γνώση των αναγκαίων στοιχείων για την άσκηση αγωγής αποζημίωσης.

Στο πλαίσιο αυτό, από τα στοιχεία που παρέχει το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι μια απόφαση της CNMC, η οποία διαπιστώνει παράβαση αλλά αμφισβητείται δικαστικά με την άσκηση προσφυγής ακυρώσεως, δεν δεσμεύει τον δικαστή που επιλαμβάνεται της αγωγής αποζημίωσης. Ως εκ τούτου, ο ζημιωθείς δεν μπορεί να βασιστεί αποτελεσματικά σε μια τέτοια απόφαση, διότι το δικαστήριο της αποζημίωσης δεσμεύεται από τη διαπίστωση της ύπαρξης της παράβασης μόνον όταν η απόφαση της CNMC καταστεί απρόσβλητη μετά τον δικαστικό έλεγχο. Επομένως, μόνον από τη στιγμή που η απόφαση της CNMC καταστεί απρόσβλητη μπορεί να θεωρηθεί ότι ο ζημιωθείς έχει την απαιτούμενη γνώση για να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης, πράγμα που σημαίνει ότι η παραγραφή δεν μπορεί να αρχίσει να «τρέχει» πριν από εκείνη τη χρονική στιγμή.

Περαιτέρω, το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι δεν αρκεί να καταστεί απρόσβλητη η απόφαση της CNMC, αλλά απαιτείται και η προσήκουσα δημοσίευση της τελεσιδικής δικαστικής απόφασης, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να έχουν πραγματική πρόσβαση στις πληροφορίες που είναι αναγκαίες για την άσκηση αγωγής αποζημίωσης. Ειδικότερα, η δικαστική απόφαση που επικυρώνει τελεσιδικώς την απόφαση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού πρέπει να δημοσιεύεται επισήμως, να είναι ελεύθερα προσβάσιμη στο κοινό και να αναγράφει με σαφήνεια την ημερομηνία της δημοσίευσής της.

Υπό το φως των ανωτέρω, το ΔΕΕ παρατήρησε ότι ο CP άσκησε την αγωγή του το 2023, ενώ η απόφαση της CNMC κατέστη απρόσβλητη ως προς τη Nissan μόνο το 2021. Συνεπώς, την 27η Δεκεμβρίου 2016, ημερομηνία λήξης της προθεσμίας μεταφοράς της Οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο, η προθεσμία παραγραφής όχι μόνο δεν είχε παρέλθει, αλλά δεν είχε καν αρχίσει να «τρέχει». Το ΔΕΕ διαπίστωσε επίσης ότι το περιεχόμενο του άρθρου 10 παρ. 2 της Οδηγίας 2014/104 – το οποίο έχει εν προκειμένω εφαρμογή *ratione temporis* – ουσιαστικά ενσωματώνει την ενωσιακή νομολογία ως προς τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ και την αρχή της αποτελεσματικότητας. Επομένως, οι σκέψεις του σχετικά με την έναρξη της προθεσμίας παραγραφής των αγωγών αποζημίωσης για παραβάσεις των κανόνων ανταγωνισμού πριν από την έναρξη ισχύος της Οδηγίας 2014/104 ισχύουν επίσης και για την ερμηνεία του άρθρου 10 παρ. 2 της εν λόγω Οδηγίας.

Τελικώς, το ΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, καθώς και το άρθρο 10 παρ. 2 της Οδηγίας 2014/104, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή ερμηνεύεται από τα εθνικά δικαστήρια, σύμφωνα με την οποία η προθεσμία παραγραφής που ισχύει για τις αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεων των κανόνων του ανταγωνισμού μπορεί να αρχίσει να «τρέχει» πριν η απόφαση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού, που διαπιστώνει την παράβαση, καταστεί απρόσβλητη. Δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ο ζημιωθείς γνώριζε τις αναγκαίες πληροφορίες για την άσκηση της αγωγής του απλώς επειδή η απόφαση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού είχε δημοσιευθεί, όσο αυτή εξακολουθούσε να υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο.

Ποινική έρευνα για συμμετοχή σε συμπράξεις

Πρόσβαση σε δηλώσεις επιεικούς μεταχείρισης και σε υπομνήματα για διακανονισμό στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών

προδικαστική παραπομπή – ανταγωνισμός – άρθρο 101 ΣΛΕΕ – πρακτική αποτελεσματικότητα – Οδηγία 2014/104/ΕΕ – κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης – άρθρο 6 παρ. 6 και 7 – άρθρο 7 παρ. 1 – Οδηγία 2019/1/ΕΕ – παροχή αρμοδιοτήτων στις αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών ώστε να επιβάλλουν αποτελεσματικότερα τους κανόνες και για τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς – άρθρο 31 παρ. 3 – πεδίο εφαρμογής – μηχανισμός αμοιβαίας διοικητικής και δικαστικής συνδρομής μεταξύ των εθνικών αρχών – διαβίβαση του φακέλου αρχής ανταγωνισμού σε αρχή που διεξάγει ποινική έρευνα – συμπερίληψη στην ποινική δικογραφία των δηλώσεων επιεικούς μεταχείρισης και των υπομνημάτων για διακανονισμό, καθώς και των παραρτημάτων τους – πρόσβαση των κατηγορουμένων και των λοιπών εμπλεκόμενων στη διαδικασία ποινικής έρευνας στα έγγραφα αυτά

ΔΕΕ C-2/23, FL und KM Baugesellschaft και S, 30.10.2025, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2025:848 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο πλαίσιο προσφυγής των FL und KM Baugesellschaft m.b.H. & Co. KG και S AG, επιχειρήσεων του κατασκευαστικού κλάδου, με αντικείμενο τη συμπερίληψη στη δικογραφία ποινικής έρευνας, την οποία διεξάγει η κεντρική εισαγγελία δίωξης οικονομικού εγκλήματος και διαφθοράς της Αυστρίας, των δηλώσεων επιεικούς μεταχείρισης και των υπομνημάτων για διακανονισμό που είχαν υποβληθεί από τις εταιρείες αυτές καθώς και των παραρτημάτων των εγγράφων αυτών.

Οι εκκαλούσες της κύριας δίκης τελούν υπό διαδικασία ποινικής έρευνας της αυστριακής εισαγγελικής αρχής για συμμετοχή σε συμπράξεις με σκοπό τον περιορισμό του ανταγωνισμού στον τομέα των δημόσιων συμβάσεων. Παράλληλα, η ομοσπονδιακή αρχή ανταγωνισμού κίνησε, ενώπιον του Oberlandesgericht Wien, διαδικασία λόγω παράβασης της νομοθεσίας περί συμπράξεων αποβλέπουσα στην επιβολή προστίμων. Στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας, οι εκκαλούσες της κύριας δίκης υπέβαλαν αίτηση επιεικούς μεταχείρισης και πέτυχαν την επιβολή μειωμένου προστίμου.

Εν τω μεταξύ, στο πλαίσιο αμοιβαίας συνδρομής, η εισαγγελική αρχή ζήτησε και έλαβε από το Oberlandesgericht Wien αντίγραφο της σχετικής δικογραφίας, ενώ αργότερα ζήτησε και έλαβε από την ομοσπονδιακή αρχή ανταγωνισμού ορισμένα έγγραφα της διοικητικής διαδικασίας σχετικά με την επίμαχη σύμπραξη, συμπεριλαμβανομένων των δηλώσεων επιεικούς μεταχείρισης και των υπομνημάτων για διακανονισμό, καθώς και των παραρτημάτων τους. Τα εν λόγω έγγραφα συμπεριλήφθηκαν κανονικά στην ποινική δικογραφία. Οι εκκαλούσες της κύριας δίκης, ωστόσο, έσπευσαν να ζητήσουν τη μη συμπερίληψη των εν λόγω εγγράφων και την απαγόρευση πρόσβασης των κατηγορουμένων και των ζημιωθέντων σε αυτά, αίτημα που απορρίφθηκε τόσο από την εισαγγελική αρχή όσο και, σε πρώτο βαθμό, από το Landesgericht für Strafsachen Wien. Εν συνεχεία, οι εκκαλούσες της κύριας δίκης άσκησαν

έφεση κατά της απόφασης του πρωτοβάθμιου αυτού δικαστηρίου ενώπιον του Oberlandesgericht Wien, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου.

Το αιτούν δικαστήριο παρατήρησε ότι, κατά το αυστριακό δίκαιο, οι κατηγορούμενοι, τα θύματα και οι πολιτικός ανάγοντες σε ποινικές διαδικασίες έχουν, καταρχήν, ευρεία πρόσβαση στην ποινική δικογραφία, γεγονός που συνεπάγεται πρόσβαση και στις δηλώσεις επιείκειας και στα υπομνήματα διακανονισμού που υποβλήθηκαν στο πλαίσιο διαδικασίας στον τομέα των συμπράξεων. Ωστόσο, διατηρώντας αμφιβολίες ως προς το αν οι Οδηγίες 2014/104 και 2019/1 επιβάλλουν απόλυτη προστασία των δηλώσεων επιεικούς μεταχείρισης και των υπομνημάτων διακανονισμού έναντι κάθε τρίτου, συμπεριλαμβανομένων των αρμοδίων για την ποινική δίωξη αρχών, το δικαστήριο αυτό αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) τρία προδικαστικά ερωτήματα. Ειδικότερα, ζήτησε να διευκρινιστεί: α) αν η προβλεπόμενη από τις Οδηγίες 2014/104 και 2019/1 προστασία των δηλώσεων επιεικούς μεταχείρισης και των υπομνημάτων για διακανονισμό είναι απόλυτη και ισχύει εξίσου και έναντι των εισαγγελιών και των ποινικών δικαστηρίων, β) αν η προστασία καλύπτει και τα συνοδευτικά έγγραφα και τις πληροφορίες που προσκόμισε ο αιτών την υπαγωγή στο καθεστώς επιείκειας ή ο συμμετέχων στον διακανονισμό παραβάτης, και γ) αν πρέπει να αποκλείεται οριστικώς η πρόσβαση των κατηγορουμένων και των λοιπών μετεχόντων στην ποινική διαδικασία, ιδίως των ζημιωθέντων, στα εν λόγω έγγραφα.

Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που υποχρεώνει την εθνική αρχή ανταγωνισμού και το αρμόδιο για υποθέσεις συμπράξεων εθνικό δικαστήριο να διαβιβάζουν στην εισαγγελική αρχή, στο πλαίσιο διοικητικής συνδρομής, τους φακέλους και τις δικογραφίες τους, συμπεριλαμβανομένων και των δηλώσεων επιείκειας και των υπομνημάτων διακανονισμού. Συναφώς, το ΔΕΕ αρχικά υπενθύμισε ότι το άρθρο 101 παρ. 1 ΣΛΕΕ παράγει άμεσα αποτελέσματα στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών και γεννά υπέρ αυτών δικαιώματα. Ωστόσο, ο μηχανισμός διοικητικής συνδρομής που προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο δεν διέπεται, αυτός καθ' εαυτόν, από το δίκαιο της Ένωσης. Παρά ταύτα, τα κράτη μέλη οφείλουν να ασκούν την αρμοδιότητά τους στον τομέα αυτό τηρώντας το δίκαιο της Ένωσης, εξασφαλίζοντας ότι η εφαρμογή των σχετικών εθνικών κανόνων δεν υπονομεύει την αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ. Ακόμη, το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι τα προγράμματα επιείκειας αποτελούν χρήσιμα εργαλεία για την αποκάλυψη και πάταξη παραβάσεων των κανόνων ανταγωνισμού και ότι η αποτελεσματικότητά τους μπορεί να πληγεί εάν υπάρχει κίνδυνος κοινοποίησης εγγράφων σχετικών με ορισμένη διαδικασία επιείκειας σε τρίτους, δηλαδή κίνδυνος δημοσιοποίησης αυτοενοχοποιητικών εγγράφων. Κατά συνέπεια, ο εθνικός μηχανισμός διοικητικής συνδρομής μπορεί να προβλέπει τη διαβίβαση φακέλων και δικογραφιών, συμπεριλαμβανομένων και των δηλώσεων επιεικούς μεταχείρισης και των υπομνημάτων για διακανονισμό, μόνον υπό την προϋπόθεση ότι δεν θίγει την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, ιδίως την ουσιαστική προστασία των δηλώσεων επιείκειας και των υπομνημάτων διακανονισμού. Η απάντηση, ως εκ τούτου, του ΔΕΕ στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα είναι ότι το άρθρο 101 ΣΛΕΕ δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση κατά την οποία η εθνική αρχή ανταγωνισμού και το αρμόδιο για υποθέσεις συμπράξεων εθνικό δικαστήριο υποχρεούνται, στο πλαίσιο του προβλεπόμενου μηχανισμού διοικητικής συνδρομής, να διαβιβάζουν στην εισαγγελική αρχή, κατόπιν αιτήματός της, φακέλους και δικογραφίες, συμπεριλαμβανομένων και των δηλώσεων επιεικούς μεταχείρισης και των υπομνημάτων για διακανονισμό που περιέχουν οι φάκελοι και οι δικογραφίες αυτές, καθώς και των πληροφοριών που αποκτώνται στο πλαίσιο των εγγράφων αυτών, υπό την προϋπόθεση όμως ότι ο μηχανισμός διοικητικής συνδρομής δεν θίγει την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου αυτού της ΣΛΕΕ.

Ως προς το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το ΔΕΕ εξέτασε αν η προστασία του άρθρου 31 παρ. 3 της Οδηγίας 2019/1 για τις δηλώσεις επιεικούς μεταχείρισης και τα υπομνήματα για διακανονισμό καλύπτει και τα συνοδευτικά έγγραφα και τις πληροφορίες που προσκομίζονται προς τεκμηρίωση του περιεχομένου τους. Στο πλαίσιο αυτό, διευκρινίστηκε ότι η προστασία

του άρθρου 31 παρ. 3 καλύπτει μόνο έγγραφα τα οποία, με βάση το περιεχόμενο, τον σκοπό και τις συνθήκες κατάρτισής τους, θεωρούνται «δήλωση επιεικούς μεταχείρισης» ή «υπόμνημα για διακανονισμό», όπως οι έννοιες αυτές ορίζονται στενά στο άρθρο 2 παρ. 1, σημεία 17-18, της Οδηγίας. Ως τέτοια δεν θεωρούνται προϋπάρχουσες πληροφορίες ή αποδεικτικά στοιχεία που υπάρχουν ανεξάρτητα από τη διαδικασία επιβολής, ακόμη και αν περιλαμβάνονται στον φάκελο αρχής ανταγωνισμού. Περαιτέρω, το άρθρο 31 παρ. 3 της Οδηγίας 2019/1 αναφέρεται ρητά στις δηλώσεις επιείκειας και στα υπομνήματα διακανονισμού, προβλέποντας ότι σε αυτά έχουν πρόσβαση μόνο οι διάδικοι και μόνο για την άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισής τους. Η διάταξη δεν καταλαμβάνει τα λοιπά έγγραφα του φακέλου, όπως είναι τα παραρτήματα και οι πληροφορίες που αντλούνται από τις δηλώσεις και τα υπομνήματα για σκοπούς απόδειξης.

Η ερμηνεία αυτή είναι σύμφωνη με το πνεύμα της πάγιας νομολογίας και εξυπηρετεί την ανάγκη επίτευξης ισορροπίας μεταξύ, αφενός, της διασφάλισης της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων επιείκειας και, αφετέρου, του δικαιώματος των ζημιωθέντων να ζητούν αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού. Το ΔΕΕ επισήμανε, στο πλαίσιο αυτό, ότι οι αγωγές αποζημίωσης ενισχύουν την αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης και ότι οι διαφορές που αφορούν παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού χαρακτηρίζονται καταρχήν από έντονη ασυμμετρία πληροφόρησης εις βάρος των ζημιωθέντων, κάτι το οποίο πρέπει να ληφθεί υπόψη. Στο ίδιο πλαίσιο, τονίστηκε ότι, μολονότι απαγορεύεται, σε κάθε περίπτωση, η αυτούσια δημοσίευση της ίδιας της δήλωσης επιείκειας, επιτρέπεται η δημοσίευση στοιχείων που αντλούνται από τα συνοδευτικά έγγραφα που προσκομίστηκαν προς στήριξη της δήλωσης αυτής, υπό την προϋπόθεση της προστασίας επιχειρηματικών, επαγγελματικών ή άλλων εμπιστευτικών πληροφοριών.

Καταληκτικώς, το ΔΕΕ έκρινε ότι το επίπεδο προστασίας των συνοδευτικών εγγράφων και των πληροφοριών που υποβλήθηκαν προς τεκμηρίωση του περιεχομένου της δήλωσης επιείκειας ή του υπομνήματος διακανονισμού δεν ταυτίζεται με την αυξημένη προστασία που απολαμβάνουν οι ίδιες οι δηλώσεις και τα ίδια τα υπομνήματα. Ως εκ τούτου, το άρθρο 31 παρ. 3 της Οδηγίας 2019/1 δεν καλύπτει τα έγγραφα και τις πληροφορίες που προσκομίζονται αποκλειστικά για την έκθεση, τεκμηρίωση ή απόδειξη του περιεχομένου δήλωσης επιείκειας ή υπομνήματος διακανονισμού.

Ως προς το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, έγινε δεκτό ότι το αιτούν δικαστήριο ζητούσε, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 31 παρ. 3 της Οδηγίας 2019/1, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των άρθρων 47 και 48 παρ. 2 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, όπως η εφαρμοστέα στη διαφορά της κύριας δίκης αυστριακή ρύθμιση, που, σε ποινική διαδικασία που δεν έχει ως αντικείμενο παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, επιτρέπει πρόσβαση στις δηλώσεις επιείκειας και στα υπομνήματα διακανονισμού – που έχουν διαβιβαστεί στις ποινικές αρχές – τόσο στους κατηγορούμενους που δεν είναι συντάκτες των εγγράφων αυτών όσο και στους λοιπούς μετέχοντες, ιδίως σε ζημιωθέντες που επιδιώκουν αποζημίωση.

Συναφώς, το ΔΕΕ επισήμανε ότι η προστασία των δηλώσεων επιείκειας και των υπομνημάτων διακανονισμού υπηρετεί δύο αλληλένδετους σκοπούς: (α) την προστασία των ενδιαφερομένων από κινδύνους δημοσιοποίησης αυτοενοχοποιητικών εγγράφων, και (β) τη διασφάλιση ότι η πρόσβαση στα έγγραφα αυτά δεν θίγει συμφέροντα δημοσίας φύσης, όπως η αποτελεσματικότητα της καταστολής των παραβάσεων του δικαίου ανταγωνισμού, αφού η γενικευμένη πρόσβαση θα αποθάρρυνε τη συνεργασία με τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού. Δεδομένου ότι οι επίμαχες στην κύρια δίκη δηλώσεις και τα επίμαχα υπομνήματα καταρτίστηκαν κατ' εφαρμογή του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης, η προστασία του άρθρου 31 παρ. 3 της Οδηγίας 2019/1 πρέπει να διασφαλίζεται ανεξάρτητα από το πλαίσιο στο οποίο τα έγγραφα αυτά αξιοποιούνται. Συνεπώς, το ΔΕΕ προχώρησε στην εξέταση της συμβατότητας της κρίσιμης αυστριακής ρύθμισης με το ενωσιακό επίπεδο προστασίας.

Όσον αφορά την πρόσβαση των κατηγορουμένων που δεν είναι συντάκτες των δηλώσεων και των υπομνημάτων, το ΔΕΕ δέχθηκε ότι το άρθρο 31 παρ. 3 δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εισάγει μια απόλυτη απαγόρευση πρόσβασης των εν λόγω προσώπων, διότι το άρθρο αυτό πρέπει να ερμηνεύεται, στο μέτρο του δυνατού, κατά τρόπο σύμφωνο με το σύνολο του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης, ιδίως δε με τις διατάξεις του Χάρτη. Για τον λόγο αυτό, γίνεται δεκτό ότι οι κατηγορούμενοι πρέπει, καταρχήν, να έχουν πρόσβαση στις δηλώσεις επιεικούς μεταχείρισης ή στα υπομνήματα για διακανονισμό, προκειμένου να διασφαλίζεται η προστασία των δικαιωμάτων τους στο πλαίσιο διαδικασίας ποινικής έρευνας, ιδίως η άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης. Τυχόν μη κοινοποίηση των εγγράφων αυτών μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον από λόγους αναγόμενους στην προστασία συγκεκριμένου δημοσίου συμφέροντος (εμπιστευτικός χαρακτήρας των πληροφοριών, πρακτική αποτελεσματικότητα του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης), κατόπιν κατά περίπτωση εξέτασης και στάθμισης.

Όσον αφορά την πρόσβαση των λοιπών μετεχόντων σε διαδικασία ποινικής έρευνας, και ιδίως των ζημιωθέντων, το ΔΕΕ έκρινε ότι το άρθρο 31 παρ. 3 της Οδηγίας 2019/1, που επιτρέπει την πρόσβαση μόνο στους «διαδίκους» και μόνο για τους σκοπούς της άσκησης των δικαιωμάτων υπεράσπισης τους, δεν καλύπτει και τους ζημιωθέντες που ενδέχεται να ασκήσουν αγωγή αποζημίωσης. Η παροχή πρόσβασης σε αυτούς θα καθιστούσε την προστασία της διάταξης κενή περιεχομένου και θα υπονόμειε την πρακτική αποτελεσματικότητά της, ενώ θα έπληττε και την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων επιείκειας, αφού θα ενίσχυε τον κίνδυνο αξιοποίησης αυτοενοχοποιητικών εγγράφων από τρίτους (π.χ. σε αγωγές αποζημίωσης).

Τέλος, εφόσον το εθνικό δίκαιο φαίνεται να αναγνωρίζει δικαίωμα πρόσβασης σε πρόσωπα που δεν είναι κατηγορούμενοι στο πλαίσιο διαδικασίας ποινικής έρευνας, το ΔΕΕ υπενθύμισε την υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων, βάσει της αρχής της υπεροχής, να ερμηνεύουν το εσωτερικό δίκαιο κατά το δυνατόν σύμφωνα με το γράμμα και τον σκοπό των σχετικών διατάξεων του ενωσιακού δικαίου, ώστε να διασφαλίζεται η πλήρης αποτελεσματικότητά του.

Συνεπώς, το ΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 31 παρ. 3 της Οδηγίας 2019/1, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των άρθρων 47 και 48 παρ. 2 του Χάρτη: α) δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση κατά την οποία, στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας που δεν έχει ως αντικείμενο παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, δικαίωμα πρόσβασης στις δηλώσεις επιείκειας και στα υπομνήματα διακανονισμού έχουν οι κατηγορούμενοι που δεν είναι συντάκτες των εγγράφων αυτών, β) αντιτίθεται όμως σε εθνική ρύθμιση που παρέχει τέτοια πρόσβαση και στους λοιπούς μετέχοντες στην ποινική διαδικασία, ιδίως στους ζημιωθέντες που επιδιώκουν αποζημίωση.

Κρατικές ενισχύσεις

Υποχρέωση συμμόρφωσης με τους κανόνες δημοσίων συμβάσεων

αίτηση αναιρέσεως – κρατικές ενισχύσεις – άρθρο 107 παρ. 3, στοιχείο γ', και άρθρο 108 ΣΛΕΕ – σχεδιαζόμενη ενίσχυση για την ανάπτυξη δύο νέων πυρηνικών αντιδραστήρων στις εγκαταστάσεις ηλεκτροπαραγωγής Paks (Ουγγαρία) – απευθείας ανάθεση της σύμβασης κατασκευής – Οδηγία 2014/25/ΕΕ – απόφαση με την οποία η ενίσχυση κηρύχθηκε συμβατή με την εσωτερική αγορά υπό την επιφύλαξη της τήρησης ορισμένων δεσμεύσεων – συμβατότητα της ενίσχυσης με άλλες διατάξεις του ενωσιακού δικαίου, πέραν της νομοθεσίας για τις κρατικές ενισχύσεις – αντικείμενο της ενίσχυσης – όροι άρρηκτα συνδεδεμένοι με την ενίσχυση – παράλληλη διεξαγωγή διαδικασίας λόγω παραβάσεως κράτους μέλους – υποχρέωση αιτιολόγησης

ΔΕΕ C-59/23 P, Αυστρία/Επιτροπή (Centrale nucléaire Paks II), 11.09.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: Κ. Lenaerts, Εισηγητής: Δ. Γρατσίας, Γεν. Εισαγγελέας: L. Medina, ECLI:EU:C:2025:686 – Αίτηση αναιρέσεως

Το 2015, η Ουγγαρία κοινοποίησε στην Επιτροπή ένα μέτρο, το οποίο αφορούσε την παροχή χρηματοδοτικής συνεισφοράς για την ανάπτυξη δύο νέων αντιδραστήρων στις εγκαταστάσεις του πυρηνικού σταθμού ηλεκτροπαραγωγής Paks. Οι δύο νέοι αντιδραστήρες, με την ονομασία Paks II, προστίθενται στους ήδη υπάρχοντες τέσσερις πυρηνικούς αντιδραστήρες της ίδιας μονάδας. Δικαιούχος του μέτρου ήταν η εταιρεία Paks II, η οποία ανήκει κατά 100% στο Ουγγρικό Δημόσιο και επρόκειτο να αποκτήσει την κυριότητα και εκμετάλλευση των δύο νέων πυρηνικών αντιδραστήρων. Το μέτρο βασιζόταν σε μία διακυβερνητική συμφωνία μεταξύ Ουγγαρίας και Ρωσίας που είχε συναφθεί το 2014, βάσει της οποίας οι δύο χώρες δεσμεύτηκαν να ορίσουν έναν έμπειρο δημόσιο οργανισμό ελεγχόμενο από το κράτος, ο οποίος θα ήταν οικονομικά και τεχνικά υπεύθυνος για τον σχεδιασμό, την κατασκευή και τη θέση σε λειτουργία των νέων αντιδραστήρων. Η Ρωσία ανέθεσε στην εταιρεία JSC NIAEP την κατασκευή των αντιδραστήρων και η Ουγγαρία όρισε την Paks II ως φορέα που θα είχε την κατοχή και εκμετάλλευσή τους. Στο πλαίσιο αυτό, η Ρωσία δεσμεύτηκε να χορηγήσει στην Ουγγαρία κρατικό δάνειο για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης των αντιδραστήρων, ύψους 10.000.000.000 ευρώ, πλέον 2.500.000.000 σε μεταγενέστερο στάδιο.

Η Επιτροπή έκρινε το μέτρο συμβατό, βάσει του άρθρου 107 (3) (γ) ΣΛΕΕ, με τη διατύπωση ορισμένων μόνον επιφυλάξεων (SA.38454/2018). Συγκεκριμένα, έκρινε ότι η απευθείας ανάθεση της κατασκευής των δύο νέων πυρηνικών αντιδραστήρων στην JSC NIAEP δεν μπορούσε να προκαλέσει περαιτέρω στρέβλωση του ανταγωνισμού και των συναλλαγών στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Ως εκ τούτου, δεν ήταν υποχρεωμένη να ελέγξει εάν η επίμαχη ανάθεση ήταν σύμφωνη με τους κανόνες δημοσίων συμβάσεων. Σημείωσε, ακόμη, ότι το εν λόγω ζήτημα είχε εξεταστεί ξεχωριστά κατά την εξέταση προσφυγής κατά κράτους μέλους (άρθρο 258 ΣΛΕΕ), οπότε και δεν διαπιστώθηκε καμία παραβίαση των εν λόγω κανόνων από την Ουγγαρία. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο προσφυγής κατά της Ουγγαρίας, είχε διαπιστωθεί ότι η απευθείας ανάθεση στην εταιρεία JSC NIAEP των εργασιών κατασκευής των δύο αντιδραστήρων μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς διαγωνισμό, διότι, για τεχνικούς λόγους, δεν υπήρχε ανταγωνισμός. Η Αυστρία άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά της ως άνω απόφασης, η οποία απορρίφθηκε από το ΓεΔΕΕ (T-101/18). Κατόπιν τούτου, άσκησε την επίμαχη αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του ΔΕΕ. Η υπόθεση παραπέμφθηκε σε τμήμα μείζονος συνθέσεως.

Το ΔΕΕ υπενθύμισε αρχικά ότι η διαδικασία του άρθρου 108 ΣΛΕΕ δεν πρέπει ποτέ να οδηγήσει σε αποτέλεσμα αντίθετο προς τις ειδικές διατάξεις της ΣΛΕΕ. Συνεπώς, ενίσχυση η οποία, είτε αυτή καθ' εαυτήν είτε λόγω ορισμένων εκ των όρων της, αντιβαίνει σε διατάξεις ή γενικές αρχές του ενωσιακού δικαίου δεν είναι δυνατόν να κριθεί συμβατή. Η Επιτροπή οφείλει να λαμβάνει υπόψη τυχόν παραβιάσεις άλλων διατάξεων του ενωσιακού δικαίου πέραν από εκείνες οι οποίες διέπουν τις κρατικές ενισχύσεις, σε περίπτωση που πρόκειται για παραβίαση η οποία απορρέει από τη χρηματοδοτούμενη οικονομική δραστηριότητα, από την ίδια την ενίσχυση ή το καθ' εαυτό αντικείμενό της ή, ακόμη, από όρους άρρηκτα συνδεδεμένους με το αντικείμενο της ενίσχυσης. Όταν οι όροι μιας ενίσχυσης συνδέονται τόσο άρρηκτα με το αντικείμενό της, ώστε είναι αδύνατον να εξεταστούν χωριστά, το αποτέλεσμά τους επί της συμβατότητας της ενίσχυσης στο σύνολό της πρέπει κατ' ανάγκην να εξετάζεται στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 108 ΣΛΕΕ. Τέτοιοι όροι συγκαταλέγονται, επομένως, στα στοιχεία που καλείται να εξετάσει και, ενδεχομένως, να εγκρίνει η Επιτροπή, οπότε, εάν συνεπάγονται παραβίαση διατάξεων ή παραβίαση γενικών αρχών του ενωσιακού δικαίου, θα είναι κατ' ανάγκην παράνομη και τυχόν απόφαση της Επιτροπής με την οποία εγκρίνεται η ίδια ενίσχυση.

Κατόπιν τούτων, το ΔΕΕ εξέτασε εν πρώτοις τον προσδιορισμό του αντικείμενου της επίμαχης ενίσχυσης. Το ΓεΔΕΕ είχε κρίνει ότι μοναδικό αντικείμενο της ενίσχυσης ήταν η δωρεάν παραχώρηση των δύο νέων πυρηνικών αντιδραστήρων υπέρ της εταιρείας Paks II, προκειμένου αυτή να τους εκμεταλλευθεί. Το ΔΕΕ σημείωσε αρχικά ότι δεν είναι δυνατόν να αποκλειστεί από το αντικείμενο του επίμαχου μέτρου μία πράξη της οποίας τα ουσιώδη στοιχεία προκύπτουν από την κοινοποίηση του μέτρου αυτού και η οποία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του, υπό την έννοια ότι συνιστά αναγκαίο στοιχείο για την υλοποίησή του και, συνακόλουθα, για την επίτευξη του σκοπού του. Εν προκειμένω, σκοπός του μέτρου ήταν η στήριξη της

παραγωγής πυρηνικής ενέργειας και μέσο για την επίτευξή του ήταν ένα έργο το οποίο αφορούσε την ανάπτυξη δύο νέων πυρηνικών αντιδραστήρων. Βάσει της διακυβερνητικής συμφωνίας, η ανάπτυξή τους περιελάμβανε τον σχεδιασμό και την κατασκευή τους, πράξη της οποίας τα ουσιώδη στοιχεία, ήτοι, μεταξύ άλλων, η ταυτότητα του κατασκευαστή και οι τεχνικές προδιαγραφές τους, προέκυπταν από την κοινοποίηση του μέτρου. Συνεπώς, η κατασκευή των αντιδραστήρων, στον βαθμό που ήταν, αφενός, αναγκαίο στοιχείο για την επίτευξη του σκοπού τον οποίο επιδίωκε το μέτρο και, αφετέρου, πράξη χρηματοδοτούμενη, τουλάχιστον εμμέσως, με πόρους της Ουγγαρίας, αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος του κοινοποιηθέντος μέτρου και, ως εκ τούτου, εσφαλμένα το ΓεΔΕΕ την είχε αποκλείσει από το αντικείμενο του μέτρου.

Εν συνεχεία, εξετάστηκε κατά πόσον υπήρχε άρρηκτη σχέση μεταξύ κατασκευής και λειτουργίας των αντιδραστήρων. Το ΔΕΕ σημείωσε αρχικά ότι η απευθείας ανάθεση της σύμβασης κατασκευής των δύο νέων πυρηνικών αντιδραστήρων συνιστούσε κατ' ανάγκη όρο συνδεδεμένο με το αντικείμενο της ενίσχυσης, δεδομένου ότι η κατασκευή αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος του επίμαχου μέτρου. Διευκρίνισε ότι δεν συνιστούν όρους άρρηκτα συνδεδεμένους με το αντικείμενο της ενίσχυσης εκείνοι που, παρότι αποτελούν μέρος του επίμαχου μέτρου, δεν είναι *in concreto* αναγκαίοι για την υλοποίηση του σκοπού του ή για τη λειτουργία του. Ως εκ τούτου, μέτρα που λαμβάνει το οικείο κράτος μέλος και συνδέονται μεν στην πράξη με το επίμαχο μέτρο ενίσχυσης, αλλά είναι νομικώς διακριτά, δεν αποτελούν όρους άρρηκτα συνδεδεμένους με αυτό. Εν προκειμένω, η απευθείας ανάθεση της σύμβασης κατασκευής των δύο νέων πυρηνικών αντιδραστήρων συνιστούσε όρο άρρηκτα συνδεδεμένο με το αντικείμενο του κοινοποιηθέντος μέτρου και στόχευε στην ανάπτυξη των αντιδραστήρων αυτών ενόψει της δωρεάν διάθεσής τους στην Paks II. Και τούτο, διότι ο όρος που συνίστατο στην απευθείας ανάθεση ήταν απολύτως αναγκαίος για την υλοποίηση του αντικειμένου της ενίσχυσης. Συνεπώς, ενδεχόμενη παραβίαση διατάξεων ή γενικών αρχών του ενωσιακού δικαίου, όπως της ενωσιακής νομοθεσίας για τις δημόσιες συμβάσεις, οφειλόμενη στον προαναφερθέντα άρρηκτα συνδεδεμένο με το επίμαχο μέτρο ενίσχυσης όρο, μπορούσε να αποτελέσει λόγο για να μην κριθεί το επίμαχο μέτρο συμβατό.

Το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι η εξέταση του ζητήματος εάν η απευθείας ανάθεση της σύμβασης κατασκευής των δύο νέων πυρηνικών αντιδραστήρων ήταν συμβατή με τη σχετική νομοθεσία ήταν κατά μείζονα λόγο επιβεβλημένη, διότι η οργάνωση ανοικτής, αμερόληπτης και άνευ όρων διαγωνιστικής διαδικασίας για την ανάθεση σύμβασης που έχει ως αντικείμενο την κατασκευή υποδομής είναι ικανή να επηρεάσει, μεταξύ άλλων, τόσο το κόστος της απαιτούμενης επένδυσης για την κατασκευή όσο και τις ιδιότητες της υποδομής και, συνακόλουθα, την έκταση του πλεονεκτήματος που ενδεχομένως χορηγείται κατ' αυτόν τον τρόπο σε επιχείρηση ή όμιλο επιχειρήσεων. Στη βάση αυτή, το ΔΕΕ επέκρινε το ΓεΔΕΕ για το γεγονός ότι είχε δεχθεί το συμπέρασμα της Επιτροπής περί συμβατότητας του μέτρου. Σημείωσε ότι το συμπέρασμα του ΓεΔΕΕ δεν συνάδει με το γεγονός ότι ο όρος της απευθείας ανάθεσης της σύμβασης κατασκευής των αντιδραστήρων ήταν άρρηκτα συνδεδεμένος με τη δωρεάν διάθεσή τους και έπρεπε, ως εκ τούτου, να συνεκτιμηθεί κατά τον έλεγχο συμβατότητας. Περαιτέρω, όταν η Επιτροπή εξετάζει εάν η σχεδιαζόμενη ενίσχυση πληροί την προϋπόθεση του άρθρου 107 (3) (γ) ΣΛΕΕ περί μη αλλοίωσης των όρων των συναλλαγών σε βαθμό αντίθετο προς το κοινό συμφέρον, οφείλει να λαμβάνει υπόψη τις αρνητικές συνέπειες τις οποίες ενδέχεται να έχει η ενίσχυση επί του ανταγωνισμού και επί των συναλλαγών μεταξύ των κρατών μελών εν γένει. Συνεπώς, όταν συντρέχει παραβίαση διάταξης του ενωσιακού δικαίου η οποία είναι ικανή να προκαλέσει στρέβλωση του ανταγωνισμού σε αγορά που είναι μεν διαφορετική, πλην όμως συνδέεται με εκείνη την οποία αφορά το κοινοποιηθέν μέτρο, ενδέχεται η Επιτροπή να πρέπει να τη λάβει υπόψη της στο πλαίσιο εξέτασης της συμβατότητας του μέτρου. Αυτό ισχύει, εν προκειμένω, για τυχόν στρέβλωση του ανταγωνισμού που θα μπορούσε να προκύψει στην αγορά κατασκευής πυρηνικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής από την αντίθετη προς τους κανόνες δημοσίων συμβάσεων ανάθεση της σύμβασης κατασκευής των δύο νέων πυρηνικών αντιδραστήρων, εφόσον η ανάθεση αυτή συνιστούσε όρο άρρηκτα συνδεδεμένο με το αντικείμενο του επίμαχου μέτρου ενίσχυσης.

Ενόψει των ανωτέρω, το ΔΕΕ έκρινε ότι το ΓεΔΕΕ είχε υποπέσει σε πλάνη, κρίνοντας, αφενός, ότι το αντικείμενο του επίμαχου μέτρου δεν περιελάμβανε την κατασκευή των δύο νέων πυρηνικών αντιδραστήρων και, αφετέρου, ότι ορθώς η Επιτροπή είχε διαπιστώσει ότι η ανάθεση της σύμβασης κατασκευής τους δεν συνιστούσε όρο της επίμαχης ενίσχυσης άρρηκτα συνδεδεμένο με αυτήν.

Εν συνεχεία, το ΔΕΕ εξέτασε το κατά πόσον ήταν επιτρεπτή η ξεχωριστή αξιολόγηση της τήρησης των κανόνων περί δημοσίων συμβάσεων βάσει όχι του άρθρου 108 ΣΛΕΕ, αλλά του άρθρου 258 ΣΛΕΕ. Σημείωσε αρχικά ότι οι δύο αυτές διαδικασίες μπορούν να εφαρμοστούν σωρευτικά, σε περίπτωση που ένα κρατικό μέτρο εμπίπτει συγχρόνως στο πεδίο εφαρμογής τόσο των διατάξεων για τις κρατικές ενισχύσεις όσο και άλλων διατάξεων της ΣΛΕΕ. Η Επιτροπή, όμως, δεν έχει την εξουσία να καθορίζει οριστικά, στο πλαίσιο διαδικασίας λόγω παραβάσεως κράτους μέλους, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις ενός κράτους μέλους ή να του παρέχει εγγυήσεις ως προς τη συμβατότητα συγκεκριμένης συμπεριφοράς με το ενωσιακό δίκαιο, δεδομένου ότι, βάσει του άρθρου 260 (1) ΣΛΕΕ, το ΔΕΕ είναι το μόνο αρμόδιο να διαπιστώνει ότι κράτος μέλος έχει παραβεί υποχρέωση την οποία υπέχει από τις Συνθήκες. Ως εκ τούτου, το γεγονός ότι η Επιτροπή έχει περατώσει διαδικασία κινηθείσα κατά κράτους μέλους, ασκώντας συναφώς τη διακριτική ευχέρειά της, η οποία εξάλλου δεν υπόκειται σε δικαιοδοτικό έλεγχο από το ΔΕΕ, δεν είναι αποφασιστικής σημασίας για την κρίση του ζητήματος εάν η εθνική νομοθεσία ή το εθνικό μέτρο που αποτελούσε αντικείμενο της διαδικασίας εκείνης συνάδει με το ενωσιακό δίκαιο. Συνακόλουθα, εν προκειμένω, τίποτε δεν εμπόδιζε την Επιτροπή κατά τον έλεγχο του κοινοποιηθέντος μέτρου να παραπέμψει, με την επίδικη απόφασή της, στη διαδικασία κατά κράτους μέλους και, ειδικότερα, στα συμπεράσματά της από τις εκτιμήσεις τις οποίες είχε πραγματοποιήσει τότε, λαμβάνοντας, ενδεχομένως, υπόψη πληροφορίες ή στοιχεία που θα μπορούσαν να έχουν περιέλθει σε γνώση της μετά την περάτωση της διαδικασίας εκείνης και πριν από την έκδοση της επίδικης αποφάσεως. Δεν αποτελεί επαρκή αιτιολογία η απλή παραπομπή στη διαδικασία αυτή και στις εφαρμοστέες διατάξεις, χωρίς καμία αναφορά στα άλλα συγκεκριμένα στοιχεία τα οποία έλαβε υπόψη της, καθώς και στη μεθοδολογία βάσει της οποίας κατέληξε στο συμπέρασμά της. Εν προκειμένω, οι λόγοι που είχε εκθέσει η Επιτροπή δεν περιείχαν κανένα στοιχείο από το οποίο να προκύπτει με σαφήνεια και χωρίς αμφισημία η συλλογιστική βάσει της οποίας είχε καταλήξει στη διαπίστωση ότι η απευθείας ανάθεση ήταν σύμφωνη με την Οδηγία 2014/25.

Ενόψει των ανωτέρω, το ΔΕΕ καταλόγισε στο ΓεΔΕΕ και δεύτερη πλάνη περί το δίκαιο, όσον αφορά την κρίση του για την ορθότητα του συμπεράσματος της Επιτροπής ότι δεν υπήρχε υποχρέωση να εξεταστεί εάν η απευθείας ανάθεση της κατασκευής των πυρηνικών αντιδραστήρων ήταν συμβατή με τους κανόνες δημοσίων συμβάσεων. Στο πλαίσιο αυτό, ανείρεσε την απόφαση του ΓεΔΕΕ και έκρινε το ίδιο την προσφυγή, κάνοντας δεκτούς τους σχετικούς ισχυρισμούς της Αυστρίας. Ως εκ τούτου, ακύρωσε την απόφαση της Επιτροπής.

Παροχή δωρεάν υπηρεσίας στο πλαίσιο αγοράς

προδικαστική παραπομπή – κρατικές ενισχύσεις – συμφωνία συναφθείσα πριν από την προσχώρηση του Βασιλείου της Σουηδίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση – αντιστάθμιση της απώλειας εσόδων που προκύπτει από την κατάργηση των τελών διέλευσης από θυρόφραγμα – έννοια της ενίσχυσης – έννοια της επιχείρησης – οικονομική δραστηριότητα – υφιστάμενη ή νέα ενίσχυση

ΔΕΕ C-401/24, Stockholms Hamn, 20.11.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: F. Biltgen, Εισηγητής: S. Gervasoni, Γεν. Εισαγγελέας: A. Biondi, ECLI:EU:C:2025:902 – Προδικαστική παραπομπή

Η Βαλτική Θάλασσα συνδέεται με τη λίμνη Mälaren μέσω δύο πλωτών οδών, εκ των οποίων η μία διέρχεται από το κανάλι Södertälje και η άλλη από τη Στοκχόλμη και το θυρόφραγμα του Hammarby. Αρμόδια για τη διέλευση των πλοίων μέσω του καναλιού του Södertälje είναι η σουηδική ναυτιλιακή αρχή, η οποία και διαχειρίζεται, μεταξύ άλλων, το θυρόφραγμα του καναλιού. Το θυρόφραγμα του Hammarby, αντιθέτως, εκμεταλλεύεται η δημοτική εταιρεία του Δήμου Στοκχόλμης, Stockholms Hamn. Για τη διέλευση πλοίων από αμφότερα τα

θυροφράγματα προβλεπόταν ανέκαθεν η καταβολή τέλους. Ήδη από το 1978, η Σουηδία αποφάσισε να καταργήσει το τέλος για ορισμένες κατηγορίες πλοίων. Στο πλαίσιο αυτό, συνήψε μία συμφωνία με τον Δήμο Στοκχόλμης, βάσει της οποίας ο Δήμος παραιτούταν από την είσπραξη των τελών διέλευσης από το θυρόφραγμα του Hammarby για όλα τα πλοία, εκτός των σκαφών αναψυχής, και σε αντάλλαγμα λάμβανε μία ετήσια αντιστάθμιση από τη ναυτιλιακή αρχή. Το ποσό της αντιστάθμισης αναπροσαρμοζόταν ετησίως βάσει του δείκτη τιμών καταναλωτή και ανά πενταετία ανάλογα με τον όγκο της πλωτής κυκλοφορίας, κατ' εφαρμογήν ενός μαθηματικού τύπου. Η αντιστάθμιση καταβαλλόταν έως περίπου το 1990 απευθείας στον Δήμο Στοκχόλμης και εν συνεχεία στην Stockholms Hamn. Το 2021, η ναυτιλιακή αρχή κατήγγειλε πρόωρα τη συμφωνία με τον Δήμο και το 2023 άσκησε αγωγή κατά της Stockholms Hamn ενώπιον του πρωτοδικείου Στοκχόλμης, με την οποία ζήτησε την επιστροφή ποσού περίπου 3.378.242 ευρώ, το οποίο αντιστοιχούσε στα ποσά που είχαν καταβληθεί δυνάμει της συμφωνίας κατά το χρονικό διάστημα των τελευταίων δέκα ετών. Κατά τους ισχυρισμούς της ενάγουσας, η επίμαχη αντιστάθμιση παραβιάζει τους κανόνες κρατικών ενισχύσεων. Το πρωτοδικείο Στοκχόλμης απέστειλε τρία προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ που αφορούν το εάν η επίμαχη αντιστάθμιση συνιστά κρατική ενίσχυση και εάν, σε μια τέτοια περίπτωση, πρέπει να θεωρηθεί ως «υφιστάμενη» ή «νέα» ενίσχυση.

Το ΔΕΕ απέφυγε αρχικά να αποφανθεί για το εάν η Stockholms Hamn, ως έχουσα την εκμετάλλευση του θυροφράγματος του Hammarby, πρέπει να χαρακτηριστεί ως «επιχείρηση» και παρέπεμψε για την κρίση επ' αυτού στο αιτούν δικαστήριο. Προς διευκόλυνση, επανέλαβε πάγια νομολογία του, σύμφωνα με την οποία μόνο το γεγονός ότι η υπηρεσία διέλευσης παρέχεται από εταιρεία που ανήκει κατά 100% στον Δήμο Στοκχόλμης δεν εμποδίζει να γίνει δεκτό ότι πρόκειται για επιχείρηση που ασκεί οικονομική δραστηριότητα. Περαιτέρω, σημείωσε ότι, από το υλικό της δικογραφίας, δεν προκύπτει ότι οι επίμαχες υπηρεσίες διέλευσης συνεπάγονται ή συνδέονται άρρηκτα με την άσκηση προνομίων δημόσιας εξουσίας, όπως είναι ο έλεγχος και η ασφάλεια της ποτάμιας κυκλοφορίας, η αστυνόμευση της ναυσιπλοΐας ή η μέριμνα για την πρόληψη της ρύπανσης. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι η παροχή των επίμαχων υπηρεσιών διέλευσης συνιστά οικονομική δραστηριότητα.

Το ΔΕΕ σημείωσε, πάντως, ότι μια δραστηριότητα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως οικονομική, εάν δεν προβλέπει, τουλάχιστον μακροπρόθεσμα, απόδοση η οποία καθιστά δυνατή την αποκόμιση κερδών ή τουλάχιστον την κάλυψη του κόστους. Επομένως, το γεγονός ότι η επίμαχη υπηρεσία διέλευσης παρέχεται δωρεάν μπορεί να αποτελέσει ένδειξη μη άσκησης οικονομικής δραστηριότητας. Σχετικά, το ΔΕΕ επεσήμανε πως από το υλικό που έχει στη διάθεσή του φαίνεται ότι η επίμαχη υπηρεσία καθιστά δυνατή τη σύνδεση μεταξύ της Βαλτικής Θάλασσας και της λίμνης Mälaren, ενώ μόνη άλλη πλωτή οδός που καθιστά δυνατή τη σύνδεση αυτή είναι το κανάλι του Södertälje, του οποίου η διέλευση τελεί υπό τη διαχείριση του Σουηδικού Δημοσίου και παρεχόταν, επίσης, δωρεάν κατά τη διάρκεια ισχύος της συμφωνίας. Επομένως, δεν φαίνεται να υφίσταται δυνατότητα υποκατάστασης με άλλον φορέα κερδοσκοπικού χαρακτήρα, και, άρα, δεν υφίσταται σχέση ανταγωνισμού μεταξύ των υπηρεσιών διέλευσης που παρέχονται στις δύο συγκεκριμένες πλωτές οδούς. Το ΔΕΕ έκρινε ότι είναι καθήκον του αιτούντος δικαστηρίου να εξακριβώσει εάν, μολονότι η παροχή της υπηρεσίας διέλευσης από τη Stockholms Hamn είναι δωρεάν, η υπηρεσία αυτή παρέχεται εντούτοις στο πλαίσιο αγοράς υπό συνθήκες ανταγωνισμού με άλλους επιχειρηματίες, λαμβανομένου υπόψη του πλαισίου παροχής της εν λόγω υπηρεσίας.

Επί της ύπαρξης πλεονεκτήματος, το ΔΕΕ σημείωσε ότι, από το υλικό της δικογραφίας, φαίνεται ότι το Σουηδικό Δημόσιο ενήργησε εν προκειμένω μάλλον με την ιδιότητα του φορέα δημόσιας εξουσίας, και όχι υπό την ιδιότητα του ιδιώτη επιχειρηματία, καθώς λόγος θέσπισης της επίμαχης συμφωνίας ήταν να καταργηθούν σε περιφερειακό επίπεδο ορισμένα τέλη διέλευσης, με σκοπό τη διατήρηση της ισόρροπης κατανομής της κυκλοφορίας. Εν συνεχεία, παραπέμποντας στη νομολογία *Altmark*, το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι ο δωρεάν χαρακτήρας των υπηρεσιών διέλευσης που παρείχε η Stockholms Hamn στα εμπορικά σκάφη φαίνεται να συνιστά υποχρέωση επιβαλλόμενη από τον νόμο και διατυπωθείσα εν συνεχεία επισήμως σε

συμφωνία, η οποία συνήφθη με την εξουσιοδοτημένη προς τούτο διοικητική αρχή και με την οποία οι σουηδικές αρχές επεδίωκαν να διασφαλίσουν τη βέλτιστη κατανομή της εμπορικής θαλάσσιας κυκλοφορίας προς το γενικό συμφέρον. Επομένως, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι η Stockholms Hamn ήταν επιφορτισμένη με υποχρέωση παροχής δημόσιας υπηρεσίας, πράγμα το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει.

Ως προς το εάν επηρεάζεται το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι ο επηρεασμός εξαρτάται από το εάν υπάρχει αγορά για την παροχή της επίμαχης υπηρεσίας διέλευσης. Συναφώς, θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να ληφθεί υπόψη ότι η δωρεάν παροχή της εν λόγω υπηρεσίας, την οποίαν έχουν επιβάλει οι σουηδικές αρχές, μπορεί να συνιστά εμπόδιο για τις εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη επιχειρήσεις που σκοπεύουν να παράσχουν την επίμαχη στην κύρια δίκη υπηρεσία.

Κατόπιν τούτων, εξετάστηκε το ζήτημα εάν, σε περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο καταλήξει στο ότι η επίμαχη αντιστάθμιση συνιστά κρατική ενίσχυση, αυτή πρέπει να θεωρηθεί «υφιστάμενη» ή «νέα» ενίσχυση. Το ΔΕΕ παρατήρησε αρχικά ότι, με βάση τον χρόνο θέσπισης, το μέτρο πρέπει να λογίζεται κατ' αρχήν ως «υφιστάμενη ενίσχυση». Εξεταστέο είναι, ωστόσο, εάν, λόγω των παρατάσεων και των προσαρμογών της αντιστάθμισης, έχει επέλθει «μεταβολή υφιστάμενης ενίσχυσης». Το ΔΕΕ παρατήρησε ότι η ισχύς της επίμαχης συμφωνίας παρατεινόταν αυτομάτως ανά πενταετία μέχρι την καταγγελία της το 2021. Η εν λόγω αυτόματη πενταετής παράταση και η αναπροσαρμογή των ποσών της επίμαχης αντιστάθμισης, τόσο ετησίως όσο και ανά πενταετία, αποτελούν στοιχεία που μπορούσαν, μετά τη σύναψη της συμφωνίας, να ληφθούν υπόψη για την εκτίμηση περί συμβατότητας. Η ετήσια αναπροσαρμογή του ποσού της αντιστάθμισης βάσει του δείκτη τιμών καταναλωτή συγκαταλέγεται στις αυτόματες διακυμάνσεις της χρηματικής ενίσχυσης υπό συνθήκες πληθωρισμού και δεν αποτελεί ουσιώδη μεταβολή του ποσού της αντιστάθμισης. Όσον αφορά τον ανά πενταετία επαναπροσδιορισμό, το ΔΕΕ έκρινε ότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει αν ο επαναπροσδιορισμός αυτός, μολονότι πραγματοποιούνταν βάσει μαθηματικού τύπου που παρέμεινε αμετάβλητος με την πάροδο του χρόνου, είχε στην πράξη ως αποτέλεσμα τη διεξαγωγή επαναδιαπραγματεύσεων που μπορούν να χαρακτηριστούν ως «τροποποιήσεις». Τέτοια περίπτωση θα συνέτρεχε εάν, μεταξύ άλλων, για τον επαναπροσδιορισμό του βασικού ποσού απαιτούνταν συμφωνία μεταξύ των μερών ως προς τον όγκο της κυκλοφορίας που πρέπει να ληφθεί υπόψη. Εάν το αιτούν δικαστήριο αποφανθεί ότι πρόκειται για «τροποποιήσεις», θα πρέπει, στη συνέχεια, να εξετάσει κατά πόσον οι τροποποιήσεις της ενίσχυσης είναι «ουσιώδεις». Σχετικά, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι το όριο του 20% πάνω από το οποίο η τροποποίηση του αρχικού προϋπολογισμού θεωρείται ως τροποποίηση υφιστάμενης ενίσχυσης, εφαρμόζεται μόνο στα καθεστώτα ενισχύσεων και όχι στις ατομικές ενισχύσεις, όπως στην επίμαχη υπόθεση.

Αρχή του ιδιώτη επενδυτή και προσφυγή σε διαιτησία

κρατικές ενισχύσεις – τιμολόγιο προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας – σύναψη συνυποσχετικού διαιτησίας για τον καθορισμό του τιμολογίου – απόφαση περί θέσης της καταγγελίας στο αρχείο – απόφαση με την οποία διαπιστώνεται η απουσία κρατικής ενίσχυσης – δικαίωμα ακροάσεως – πλεονέκτημα – κριτήριο του ιδιώτη επενδυτή – περίπλοκη οικονομική εκτίμηση

ΓεΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-639/14 RENV II, T-352/15 RENV και T-740/17 RENV, DEI/Επιτροπή, 12.11.2025, Τμήμα έκτο (πενταμελές), Πρόεδρος: M. J. Costeira, Εισηγητής: P. Zilgalvis, ECLI:EU:T:2025:1017 – Προσφυγές ακυρώσεως

Την περίοδο 1960-2006, η ΔΕΗ και η εταιρεία «Μυτιληναίος» (πρώην «Αλουμίνιον της Ελλάδος», νυν Metlen) είχαν υπογράψει συμφωνία σχετικά με το κόστος του τιμολογίου ηλεκτρικής ενέργειας της Metlen. Μετά τη λήξη της συμφωνίας αυτής, προέκυψαν χρόνιες διαφωνίες και διαπραγματεύσεις των μερών, με αποτέλεσμα το 2011 να αποφασίσουν την επίλυση της διαφωνίας ως προς το τιμολόγιο ηλεκτρικού ρεύματος για τη Metlen μέσω της μόνιμης διαιτησίας της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (ΡΑΕ). Σκοπός της διαιτησίας ήταν να

βρεθεί μια λύση που να ανταποκρίνεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Metlen, που ήταν ο μεγαλύτερος καταναλωτής ενέργειας στην Ελλάδα, και ταυτόχρονα να καλύπτεται τουλάχιστον το κόστος της ΔΕΗ. Το 2012, η ΡΑΕ καθόρισε, με απόφασή της, ένα προσωρινό τιμολόγιο και, εν συνεχεία, το 2013, το διαιτητικό δικαστήριο της ΡΑΕ καθόρισε το τιμολόγιο προμήθειας για την περίοδο 2010-2013. Η ΔΕΗ άσκησε αγωγή ακύρωσης κατά της απόφασης αυτής, η οποία απορρίφθηκε από το Εφετείο Αθηνών.

Παράλληλα, η ΔΕΗ υπέβαλε καταγγελία στην Επιτροπή, ισχυριζόμενη ότι το διαιτητικό δικαστήριο χορήγησε στη Metlen παράνομη κρατική ενίσχυση, στο μέτρο που το επίμαχο τιμολόγιο την υποχρέωνε να προμηθεύει τη Metlen με ηλεκτρική ενέργεια σε τιμή κάτω του κόστους, και, επομένως, χαμηλότερη από την τιμή της αγοράς. Με έγγραφο της ΓΔ Ανταγωνισμού, η Επιτροπή ενημέρωσε τη ΔΕΗ ότι η καταγγελία της είχε τεθεί στο αρχείο, επειδή δεν πληρούνταν τα κριτήρια του καταλογισμού στο κράτος και της ύπαρξης οικονομικού πλεονεκτήματος υπέρ της Metlen.

Στη συνέχεια, το 2014, η ΔΕΗ άσκησε προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του ΓεΔΕΕ, ζητώντας την ακύρωση του προαναφερόμενου εγγράφου της Επιτροπής (T-639/14). Στο μεταξύ, η Επιτροπή έκρινε τελικώς, με απόφασή της (SA.38101/2015), ότι η διαιτητική απόφαση δεν χορηγούσε κρατική ενίσχυση υπέρ της Metlen, καθώς η οικειοθελής εκ μέρους της ΔΕΗ υπαγωγή της διαφοράς σε διαιτησία ισοδυναμούσε με τη συμπεριφορά ενός συνετού ιδιώτη επενδυτή και, συνεπώς, δεν προέκυπτε πλεονέκτημα. Περαιτέρω, επεσήμανε ότι, εφόσον με την απόφαση αυτή αποτυπώθηκε η οριστική θέση της επί του ζητήματος, έπρεπε να θεωρηθεί ότι το αρχικό της έγγραφο είχε αντικατασταθεί από την εν λόγω απόφαση. Η ΔΕΗ άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά της εν λόγω αποφάσεως της Επιτροπής SA.38101/2015 (T-352/15).

Με δεδομένο ότι είχε εκδοθεί η απόφαση της Επιτροπής SA.38101/2015, το ΓεΔΕΕ έκρινε, με διάταξη, ότι παρέλκει η έκδοση απόφασης επί της προσφυγής στην υπόθεση T-639/14. Ακολούθως, η ΔΕΗ άσκησε αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του ΔΕΕ (C-228/16 P) κατά της διάταξης του ΓεΔΕΕ, η οποία έγινε δεκτή, καθώς το ΔΕΕ έκρινε ότι η απόφαση SA.38101/2015 ήταν απλώς επιβεβαιωτική του εγγράφου της ΓΔ Ανταγωνισμού, και ανέπεμψε την υπόθεση στο ΓεΔΕΕ, προκειμένου να κρίνει τη διαφορά επί της ουσίας. Το 2017, η Επιτροπή εξέδωσε δεύτερη απόφαση (SA.38101/2017), με την οποία κρίθηκε, με πανομοιότυπο σκεπτικό, ότι η διαιτητική απόφαση δεν συνεπάγεται τη χορήγηση κρατικής ενίσχυσης, καθώς πληρούνταν το κριτήριο του ιδιώτη επενδυτή.

Η ΔΕΗ άσκησε εκ νέου προσφυγή ακυρώσεως κατά και της δεύτερης απόφασης της Επιτροπής (T-740/17). Το 2021, το ΓεΔΕΕ συνεδίασε τις τρεις εκκρεμείς υποθέσεις (T-639/14 RENV, T-352/15 και T-740/17) και έκανε δεκτούς τους ισχυρισμούς της ΔΕΗ, ακυρώνοντας τις επίμαχες αποφάσεις. Την ίδια χρονιά, η Metlen και η Επιτροπή άσκησαν αιτήσεις αναιρέσεως (C-701/21 P και C-739/21 P) ενώπιον του ΔΕΕ, το οποίο έκανε δεκτούς τους αναιρετικούς ισχυρισμούς τους. Καταλόγισε στο ΓεΔΕΕ πλάνη περί το δίκαιο, στο μέτρο που είχε κρίνει ότι η απόφαση του διαιτητικού δικαστηρίου της ΡΑΕ μπορούσε να καταλογιστεί στο κράτος. Το ΔΕΕ έκρινε, αντιθέτως, ότι το διαιτητικό δικαστήριο της ΡΑΕ δεν διαφοροποιείται από οποιοδήποτε άλλο διαιτητικό δικαστήριο που συστάθηκε με σύμβαση και, άρα, δεν εξομοιώνεται με τακτικό δικαστήριο. Δικαστική απόφαση που απορρίπτει αγωγή ακυρώσεως διαιτητικής απόφασης δεν συνεπάγεται τον καταλογισμό του επίμαχου μέτρου στο κράτος. Εν συνεχεία, το ΔΕΕ απέρριψε τους ισχυρισμούς της ΔΕΗ περί παράλειψης της Επιτροπής να εξετάσει το επίμαχο τιμολόγιο, όπως προέκυψε από τη διαιτητική απόφαση. Έκρινε ότι, βάσει του παραπάνω σκεπτικού, η Επιτροπή δεν είχε υποχρέωση, υπό τις περιστάσεις της επίμαχης υπόθεσης, να αναλύσει το περιεχόμενο της διαιτητικής απόφασης, προκειμένου να εξακριβώσει εάν η απόφαση της ΔΕΗ να συνάψει τη συμφωνία διαιτησίας είχε παράσχει πλεονέκτημα στη Metlen. Ως προς τα υπόλοιπα επιχειρήματα της ΔΕΗ, το ΔΕΕ ανέπεμψε την υπόθεση στο ΓεΔΕΕ για νέα κρίση.

Επιλαμβανόμενο εκ νέου επί της υπόθεσης, το ΓεΔΕΕ εξέτασε τη δυνατότητα εφαρμογής του κριτηρίου του ιδιώτη επενδυτή. Παρατήρησε αρχικά ότι, με τον διμερή καθορισμό των

τιμολογίων που πρέπει να της καταβάλλουν οι πελάτες υψηλής τάσης, η ΔΕΗ δύναται, ως επιχείρηση που ανήκει κατά πλειοψηφία στο Ελληνικό Δημόσιο, να χορηγήσει ενδεχομένως οικονομικό πλεονέκτημα σε ορισμένες επιχειρήσεις. Η μοναδική θέση που κατέχει στην αγορά λόγω των υποχρεώσεων παροχής δημόσιας υπηρεσίας, που της επέτρεπαν να έχει αποκλειστικά δικαιώματα στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, δεν μπορεί να αποκλείσει τη δυνατότητα εφαρμογής του κριτηρίου του ιδιώτη επενδυτή. Το γεγονός ότι δεν υφίσταται καμία άλλη ιδιωτική επιχείρηση συγκρίσιμη με τη δημόσια επιχείρηση δεν αρκεί για να αποκλειστεί εν προκειμένω η εφαρμογή του κριτηρίου. Επομένως, το γεγονός ότι καμία ιδιωτική επιχείρηση στην Ελλάδα δεν θα μπορούσε να προμηθεύει ηλεκτρική ενέργεια υπό τις ίδιες συνθήκες με τη ΔΕΗ δεν μπορεί να θέσει υπό αμφισβήτηση τη δυνατότητα εφαρμογής του κριτηρίου. Ως προς το γεγονός ότι η ΔΕΗ δεν είχε καμία τιμολογιακή πολιτική, η οποία περιλάμβανε πολιτική επίλυσης των οικονομικών διαφορών της με τη Metlen, το ΔΕΕ επεσήμανε ότι το κριτήριο του ιδιώτη επενδυτή εφαρμόζεται συγκεκριμένα στα πραγματικά περιστατικά κάθε ένδικης διαφοράς, ανεξαρτήτως της αρχικής βούλησης των διαδίκων.

Περαιτέρω, η Επιτροπή είχε εξετάσει την υπόθεση σε συνάρτηση με τις επιλογές που είχε η ΔΕΗ στη διάθεσή της για την επίλυση της διαφοράς με τη Metlen. Στο πλαίσιο αυτό, αξιολογητέο είναι ότι ένας ιδιώτης επιχειρηματίας καθοδηγείται, κατ' αρχήν, από προοπτικές αποδοτικότητας, όπως έπραξε και η ΔΕΗ εν προκειμένω. Η ΔΕΗ είχε εξηγήσει ότι η επιλογή του διαιτητικού δικαστηρίου αντί της τακτικής δικαιοσύνης ή της συνέχισης των διαπραγματεύσεων οφειλόταν στην αναμενόμενη ταχύτητα έκδοσης διαιτητικής απόφασης, σε μια εποχή όπου η «Μυτιληναίος» συσώρευε χρέη. Επομένως, αποσκοπούσε να διαφυλάξει τα οικονομικά της συμφέροντα και τους κρατικούς πόρους που διαχειριζόταν ως υπό αποκλειστικό κρατικό έλεγχο επιχείρηση, επιδιώκοντας την επίλυση της διαφοράς αυτής το συντομότερο δυνατόν και υπό τις κατά το δυνατόν επωφελέστερες για αυτήν συνθήκες.

Το ΓεΔΕΕ επεσήμανε, πάντως, ότι δεν μπορεί να γίνει σύγκριση της συμπεριφοράς της ΔΕΗ με εκείνη ενός υποθετικού ιδιώτη επιχειρηματία που καθοδηγείται από εκτιμήσεις αποδοτικότητας όσον αφορά το τιμολόγιο που καθορίστηκε με τη διαιτητική απόφαση. Ακριβώς η επιλογή υπαγωγής της διαφοράς σε διαιτησία αποτελεί τη συμπεριφορά η οποία θα μπορούσε να προσπορίσει πλεονέκτημα στη Metlen και η οποία έπρεπε να εξεταστεί από την Επιτροπή. Για να θεωρηθεί ένα μέτρο ως κρατική ενίσχυση, δεν έχουν σημασία οι σκοποί, αυτοί καθεαυτοί, της επίμαχης κρατικής παρέμβασης, αλλά τα αποτελέσματά της. Επομένως, το γεγονός ότι η ΔΕΗ δεν μπορούσε να προβλέψει την τιμή που θα καθοριζόταν με τη διαιτητική απόφαση δεν αρκεί για να αποκλειστεί η δυνατότητα εφαρμογής του κριτηρίου του ιδιώτη επενδυτή. Το ΓεΔΕΕ έδωσε έμφαση, στη συνέχεια, στον οικειοθελή χαρακτήρα της διαιτητικής διαδικασίας. Επιπλέον, έκρινε ως άνευ σημασίας για την εφαρμογή της αρχής το γεγονός ότι η υπαγωγή σε διαιτησία δεν είχε επιλεγεί μετά από οικονομική ανάλυση ή ανάλυση αποδεικτικών στοιχείων. Ενόψει των ανωτέρω, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η ΔΕΗ αβάσιμα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή εκτίμησε εσφαλμένα τα πραγματικά περιστατικά όσον αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής του κριτηρίου του ιδιώτη επενδυτή.

Εφαρμόζοντας την αρχή του ιδιώτη επενδυτή στην επίμαχη υπόθεση, το ΓεΔΕΕ επεσήμανε εκ προοιμίου ότι το μέτρο που η Επιτροπή όφειλε να εξετάσει προκειμένου να εκτιμήσει την ύπαρξη οικονομικού πλεονεκτήματος ήταν η απόφαση της ΔΕΗ να υποβάλει τη διαφορά της με τη Metlen σε διαιτησία. Συναφώς, η αρχή του ιδιώτη επιχειρηματία δεν αφορά το αποτέλεσμα του μέτρου για την οικεία οντότητα, αλλά για τις δράσεις που έχουν αναληφθεί. Ως εκ τούτου, δεν χρειάζεται να εξεταστεί αν η ως άνω απόφαση χορήγησε οικονομικό πλεονέκτημα στη Metlen, αλλά αν η Επιτροπή έπρεπε να έχει αμφιβολίες ως προς το συμβατό της εν λόγω απόφασης με τη νομοθεσία περί κρατικών ενισχύσεων.

Κατόπιν, εξετάστηκε το ζήτημα του εάν ένας συνετός ιδιώτης επενδυτής θα προχωρούσε στη σύναψη συνυποσχετικού διαιτησίας παρόμοιου με το επίμαχο, το οποίο διατύπωνε σαφείς και αντικειμενικές παραμέτρους που έπρεπε να ακολουθήσουν οι διαιτητές για τον καθορισμό του τιμολογίου. Το ΓεΔΕΕ παρατήρησε ότι η ΔΕΗ ήταν υποχρεωμένη να διαπραγματευθεί με τη Metlen το τιμολόγιο που θα εφάρμοζε ως προς αυτήν, τηρουμένων των αρχών της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, κατά τρόπο διαφυλάσσοντα τις συνθήκες ανάπτυξης

ανταγωνισμού και την προστασία των καταναλωτών. Ωστόσο, η ΔΕΗ πρότεινε αύξηση κατά 10

% του τιμολογίου Α-150 που εφαρμοζόταν γενικά στους πελάτες υψηλής τάσης στο παρελθόν, ενώ για τη Metlen ίσχυε προτιμησιακό τιμολόγιο από τη δεκαετία του 1960. Η δε Metlen δεν αποδεχόταν την τιμολόγηση από τη ΔΕΗ με βάση το ρυθμιζόμενο τιμολόγιο το οποίο, εν πάση περιπτώσει, έπρεπε να εφαρμόζεται κατ' εξαίρεση ακόμη και για τους ως άνω πελάτες για τους οποίους ίσχυε προηγούμενος. Τούτου δοθέντος, ακόμη και αν υποθεθεί ότι η ΔΕΗ ορθώς εφάρμοσε το τιμολόγιο αυτό αρχικώς ως προς τη Metlen, δεδομένου ότι δεν μπορούσε να εφαρμόσει στην περίπτωση της το προτιμησιακό τιμολόγιο, ήταν αναμφισβήτητα υποχρεωμένη στη συνέχεια να διαπραγματευθεί με τη Metlen για να καθορίσει τιμολόγιο προσαρμοσμένο στα οικεία χαρακτηριστικά κατανάλωσης. Στη βάση αυτή, το ΓεΔΕΕ κατέληξε ότι ορθώς η Επιτροπή είχε κρίνει ότι η ΔΕΗ έπρεπε να παρεκκλίνει από το ρυθμιζόμενο τιμολόγιο για τους πελάτες υψηλής τάσης και να προτείνει τιμολόγια προσαρμοσμένα σε κάθε τέτοιο πελάτη ανάλογα με τα χαρακτηριστικά κατανάλωσής του.

Εν συνεχεία, το ΓεΔΕΕ σημείωσε ότι ένας ιδιώτης επιχειρηματίας θα είχε επιδιώξει να επιτύχει την πληρωμή των ποσών που οφείλονται από τον οφειλέτη του, και μάλιστα το συντομότερο δυνατόν. Επομένως, η σύναψη του συνυποσχετικού διαιτησίας είναι σύμφωνη με το κριτήριο της «αποδοτικότητας» την οποία θα επιδίωκε ένας υποθετικός ιδιώτης επενδυτής ευρισκόμενος στην κατάσταση της ΔΕΗ, ενεργώντας υπό τις συνήθειες συνθήκες της αγοράς. Εξάλλου, η ΔΕΗ δεν υποστήριξε ότι τα τακτικά δικαστήρια θα υιοθετούσαν διαφορετική προσέγγιση από εκείνη του διαιτητικού δικαστηρίου. Επιπλέον, τόσο πριν όσο και μετά τη διαιτητική απόφαση, η ΔΕΗ απευθύνθηκε σε διάφορες αρχές που μπορούσαν ενδεχομένως να αποφανθούν επί του ζητήματος του καθορισμού του τιμολογίου, ήτοι στη ΡΑΕ, στα ελληνικά τακτικά δικαστήρια, στην Επιτροπή και στον ενωσιακό δικαστή. Επομένως, η ΔΕΗ χρησιμοποίησε κάθε μέσο που είχε στη διάθεσή της για να μπορέσει να καθορίσει υψηλότερο τιμολόγιο, στο πλαίσιο μιας οικονομικής λογικής που αντιστοιχεί σε αυτήν που θα ακολουθούσε ένας τέτοιος επενδυτής.

Επιπλέον, η εξέταση του κριτηρίου του ιδιώτη επενδυτή δεν σημαίνει ούτε ότι η καθορισθείσα με τη διαιτητική απόφαση τιμή ήταν προβλέψιμη, λαμβανομένων υπόψη των όρων του συνυποσχετικού διαιτησίας, ούτε ότι ένας συνετός ιδιώτης επιχειρηματίας δεν θα μπορούσε να είναι δυσαρεστημένος με το αποτέλεσμα της επίλυσης της διαφοράς μεταξύ αυτού και του αντισυμβαλλομένου του. Στην πραγματικότητα, αν το τιμολόγιο που καθορίστηκε με την εν λόγω διαιτητική απόφαση ήταν ρητώς προβλέψιμο, τούτο θα σήμαινε ότι δεν υπήρχε πραγματική διαφωνία μεταξύ των μερών του εν λόγω συνυποσχετικού ως προς τον υπολογισμό του εν λόγω τιμολογίου κατά τον χρόνο σύναψής του και ότι η διαιτησία δεν ήταν αναγκαία. Με άλλα λόγια, με τη σύναψη του συνυποσχετικού, έκαστο των μερών δέχθηκε την ανάληψη ορισμένου κινδύνου όσον αφορά τη λύση που τελικώς προέκρινε το διαιτητικό δικαστήριο. Η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να ελέγξει το τιμολόγιο που καθορίστηκε με τη διαιτητική απόφαση, αλλά, αφενός, να εξετάσει τις περιστάσεις υπό τις οποίες η ΔΕΗ είχε λάβει την απόφαση να προσφύγει σε διαιτησία και, αφετέρου, να εξακριβώσει αν ένας ιδιώτης επιχειρηματίας θα είχε λάβει, υπό τις συνήθειες συνθήκες της αγοράς, την εν λόγω απόφαση με τους ίδιους όρους.

Με δεδομένες τις πραγματικές συνθήκες της υπόθεσης και το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι η ΔΕΗ δεν είχε προσκομίσει κανένα αποδεικτικό στοιχείο από το οποίο να προκύπτει ότι η Επιτροπή όφειλε να έχει αμφιβολίες ως προς την προσφυγή σε διαιτησία εκ μέρους ενός μέσου συνετού και επιμελούς ιδιώτη επιχειρηματία ευρισκόμενου στην ίδια κατάσταση με την ΔΕΗ, ήτοι επιχειρηματία που υποχρεώθηκε από την εθνική αρχή ανταγωνισμού να συνεχίσει να προμηθεύει τον μεγαλύτερο πελάτη του με ηλεκτρική ενέργεια, μολονότι ο πελάτης αυτός είχε παύσει να εξοφλεί τους λογαριασμούς του και είχε συσσωρεύσει σημαντικό χρέος, σε ένα ιδιαίτερα ασταθές εθνικό οικονομικό περιβάλλον.

Τέλος, σε ό,τι αφορά το δικαίωμα ακρόασης της ΔΕΗ, το ΓεΔΕΕ διευκρίνισε ότι η Επιτροπή είχε ενημερώσει τη ΔΕΗ ότι η προκαταρκτική της εκτίμηση για τη δεύτερη καταγγελία ήταν αρνητική και την κάλεσε να υποβάλει παρατηρήσεις. Επιπλέον, η αιτιολογία της δεύτερης

απόφασης της Επιτροπής ήταν κατ' ουσίαν πανομοιότυπη με την πρώτη, η οποία πρώτη ήταν αντικείμενο δικαστικής αμφισβήτησης (Τ-352/15). Υπό τις συνθήκες αυτές, το ΓεΔΕΕ έκρινε πως η ΔΕΗ δεν είχε αποδείξει ούτε με ποιον τρόπο η δυνατότητα υποβολής νέων παρατηρήσεων θα μπορούσε να παράσχει διευκρινίσεις στην Επιτροπή πριν από την έκδοση της δεύτερης επίδικης απόφασης ούτε ότι οι εν λόγω διευκρινίσεις θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διαφορετικό αποτέλεσμα.

Κατόπιν τούτων, το ΓεΔΕΕ απέρριψε την προσφυγή της ΔΕΗ στο σύνολό της.

III. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ

Επιμ.: Λουκία Τρέμμα

Τελωνειακή ένωση

Η καταγωγή του προϊόντος και η δασμολογική του κατάταξη συναρτάται από τον καθορισμό της τελευταίας ουσιώδους μεταποίησης. Η Επιτροπή διαθέτει καταρχήν διακριτική ευχέρεια δυνάμει εξουσιοδότησης για τη ρύθμιση των κανόνων μεταποίησης ή επεξεργασίας που οδηγούν σε μεταβολή καταγωγής του τελικού προϊόντος.

προδικαστική παραπομπή – τελωνειακή ένωση – Κανονισμός (ΕΕ) 952/2013 – προσδιορισμός της καταγωγής των εμπορευμάτων – κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμός (ΕΕ) 2015/2446 – διάκριση 7304 41 του εναρμονισμένου συστήματος περιγραφής και κωδικοποίησης των εμπορευμάτων – σωλήνες κάθε είδους και κοίλα είδη με καθορισμένη μορφή, χωρίς συγκόλληση, από σίδηρο ή χάλυβα – κύρος του κανόνα καταγωγής που ισχύει για τους σωλήνες από χάλυβα – σωλήνες που έχουν υποστεί τελική κατεργασία εν θερμώ και ακολούθως έχουν ελαθεί σε ψυχρή κατάσταση

ΔΕΕ C-86/24, CS STEEL, 02.10.2025, Τμήμα όγδοο, Πρόεδρος (Εισηγητής): S. Rodin, Γεν. Εισαγγελέας: R. Norkus, ECLI:EU:C:2025:745 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση αφορά την ερμηνεία της έννοιας της καταγωγής σωλήνων της διάκρισης 7304 11 (αγωγοί πετρελαίου/αερίου από ανοξείδωτο χάλυβα) και ήχθη ενώπιον του ΔΕΕ κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος που έθεσε το περιφερειακό δικαστήριο Οστράβα – μεταβατική έδρα Olomouc, της Τσεχικής Δημοκρατίας, ζητώντας να διευκρινιστεί αν είναι έγκυρος ο κανόνας καταγωγής για τη διάκριση 7304 41, καθόσον αποκλείει τη μεταποίηση εν ψυχρώ (ψυχρή έλαση) ως επαρκές κριτήριο για τη μεταβολή καταγωγής σωλήνων της διάκρισης 7304 11 (αγωγοί πετρελαίου/αερίου από ανοξείδωτο χάλυβα).

Το νομικά ουσιώδες πλαίσιο είναι τα άρθρα 60 παρ. 2 και 60 του τελωνειακού κώδικα (Κανονισμός 952/2013). Σύμφωνα με το πρώτο, ως καταγωγή του προϊόντος νοείται η χώρα όπου πραγματοποιήθηκε η τελευταία, ουσιώδης, οικονομικά δικαιολογημένη μεταποίηση που κατέληξε σε νέο προϊόν ή σημαντικό στάδιο παρασκευής, ενώ, σύμφωνα με το δεύτερο, η Επιτροπή εξουσιοδοτείται να καθορίζει λεπτομερείς κανόνες για τον προσδιορισμό της μη προτιμησιακής καταγωγής. Έτσι, εκδόθηκε ο Κανονισμός 2015/2446, ο οποίος στο παράρτημα 22-01 καθορίζει ανά κλάση/διάκριση ΕΣ ποια μεταποίηση θεωρείται επαρκής για μεταβολή καταγωγής. Ειδικότερα, για τη διάκριση 7304 41 (ψυχρά ελασμένοι σωλήνες από ανοξείδωτο χάλυβα χωρίς συγκόλληση) προβλέπει κανόνα CTH («αλλαγή δασμολογικής κατάταξης»), αλλά μόνο αν προέρχονται από προϊόντα της διάκρισης 7304 49.

Ως προς τα πραγματικά περιστατικά, λεκτέο ότι η τσεχική εταιρεία CS STEEL a.s. εισήγαγε στην ΕΕ σωλήνες από ανοξείδωτο χάλυβα χωρίς συγκόλληση (διάκριση 7304 41 του Εναρμονισμένου Συστήματος – ΕΣ), οι οποίοι είχαν αρχικά παραχθεί στην Κίνα (διάκριση 7304 11) και στη συνέχεια υποβλήθει στην Ινδία σε ψυχρή έλαση και άλλες κατεργασίες (ανόπτηση, ευθυγράμμιση, κοπή κ.λπ.). Οι τσεχικές τελωνειακές αρχές θεώρησαν ότι η ψυχρή έλαση δεν συνεπαγόταν «ουσιώδη μεταποίηση» ικανή να μεταβάλει την καταγωγή και καταλόγισαν δασμούς αντιντάμπινγκ επί προϊόντων κινεζικής προέλευσης.

Το εθνικό δικαστήριο αμφέβαλε για το κύρος του κανόνα καταγωγής που ισχύει για τη διάκριση 7304 41, όπως καθορίζεται στο παράρτημα 22-01 του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού (ΕΕ) 2015/2446, και υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα.

Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι η Επιτροπή, στο μέτρο που τηρεί την αιτιολογία, δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο ή πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως και τηρεί το κριτήριο της «τελευταίας ουσιώδους μεταποίησης», διαθέτει την εξουσία να εξειδικεύει το άρθρο 60 παρ. 2 μέσω κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμών. Πρέπει να διευκρινιστεί ότι «τελευταία ουσιώδης μεταποίηση» είναι το στάδιο όπου καθορίζονται ο προορισμός και τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του προϊόντος, χωρίς να αρκεί για να χαρακτηριστεί ως τέτοια μια βελτίωση ή επιφανειακή τροποποίηση που δεν αλλάζει τη χρήση ή τη σύσταση του προϊόντος.

Δεδομένων αυτών, οι σωλήνες της διάκρισης 7304 11 (αγωγοί πετρελαίου/αερίου) ήταν ήδη τελικά προϊόντα, πλήρως συμμορφούμενα με το πρότυπο ASTM A312. Η μεταποίηση εν ψυχρώ (ψυχρή έλαση, ανόπτηση, κοπή) μείωσε διαστάσεις, αλλά δεν άλλαξε ούτε τη δυνατότητα χρήσης τους ως αγωγών ούτε τη χημική/μεταλλουργική τους σύσταση. Αντίθετα, όπως κρίθηκε σε προηγούμενη απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Σεπτεμβρίου 2023, *Stappert Deutschland* (C-210/22, ECLI:EU:C:2023:693), η μεταποίηση εν ψυχρώ προϊόντων της διάκρισης 7304 49 (ημικατεργασμένα κοίλα είδη) παράγει νέο προϊόν με νέα χαρακτηριστικά και χρήση και θεμελιώνει αλλαγή καταγωγής. Άρα, η πρόβλεψη διαφοροποίησης είναι αντικειμενικώς δικαιολογημένη.

Συνεπώς, ο κανόνας για τους σωλήνες της διάκρισης 7304 41 παραμένει ισχυρός και η ψυχρή έλαση προϊόντων της διάκρισης 7304 11 δεν μεταβάλλει την καταγωγή. Μόνο αν η μεταποίηση αλλάζει ουσιωδώς τον προορισμό ή τη σύνθεση του προϊόντος μπορεί να θεωρηθεί «τελευταία ουσιώδης μεταποίηση». Για να επιτευχθεί νέα καταγωγή, απαιτείται ουσιαστική μεταβολή, η οποία δεν συνίσταται σε ψυχρή κατεργασία τελικών σωλήνων. Επιβεβαιώνεται, έτσι, η νομιμότητα των παραρτημάτων του Κανονισμού 2015/2446 ως προς τους κανόνες καταγωγής χάλυβα και η εξουσία της Επιτροπής για τον καθορισμό ειδικών κανόνων καταγωγής, υπό τον όρο της αντικειμενικής αιτιολόγησης και απουσίας πρόδηλης πλάνης.

IV. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Επιμ.: Λουκία Τρέμμα

Διασυνοριακή υγειονομική περίθαλψη

Η έννοια της τηλεϊατρικής έγκειται στην παροχή υπηρεσίας υγείας σε ασθενή εγκατεστημένο και ασφαλισμένο σε κράτος μέλος διαφορετικό από αυτό του παρόχου. Πέρα από την αποσαφήνιση του όρου της «τηλεϊατρικής», αναλύεται το εφαρμοστέο δίκαιο στις περιπτώσεις αυτές, καθώς και η σύνδεση μεταξύ της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών με τις Οδηγίες για το ηλεκτρονικό εμπόριο και τα επαγγελματικά προσόντα.

προδικαστική παραπομπή – δημόσια υγεία – διασυνοριακή υγειονομική περίθαλψη – Οδηγία 2011/24/ΕΕ – άρθρο 3, στοιχεία δ' και ε' – παροχή υγειονομικής περίθαλψης μέσω τηλεϊατρικής – έννοια της «τηλεϊατρικής» – διασυνοριακή υγειονομική περίθαλψη μέσω τηλεϊατρικής – σύνθετη ιατρική θεραπεία περιλαμβάνουσα υγειονομική περίθαλψη η οποία παρέχεται τόσο μέσω τηλεϊατρικής όσο και με φυσική παρουσία – κράτος μέλος θεραπείας – Οδηγία 2000/31/ΕΚ – υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας – Οδηγία 2005/36/ΕΚ – επαγγελματικά προσόντα – ελεύθερη παροχή υπηρεσιών – πεδίο εφαρμογής – άρθρο 56 ΣΛΕΕ

ΔΕΕ C-115/24, Österreichische Zahnärztekammer, 11.09.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: M. Condinanzi, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2025:694 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση αφορά την ερμηνεία των διατάξεων των άρθρων 56 ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με τα άρθρα 2 στοιχ. ιδ', 3 στοιχ. δ'-ε', 4 παρ. 1 στοιχ. α', 7 της Οδηγίας 2011/24/ΕΕ, περί εφαρμογής των δικαιωμάτων των ασθενών στο πλαίσιο της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης, της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ για ορισμένες πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας,

ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου στην εσωτερική αγορά, και του άρθρου 5 παρ. 3 της Οδηγίας 2005/36/EK σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων. Σκοπός της ερμηνείας είναι να απαντηθούν τα ερωτήματα που προέκυψαν σχετικά με τον ορισμό και το πεδίο εφαρμογής της τηλεϊατρικής («tele-medicine») στο πλαίσιο της διασυνοριακής φροντίδας υγείας, καθώς και τη σχέση μεταξύ των εθνικών διατάξεων επαγγελματικής άσκησης (ιδίως στον τομέα της οδοντιατρικής) και των ενωσιακών αρχών της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

Το νομικά ουσιώδες πλαίσιο είναι το άρθρο 56 της ΣΛΕΕ («ελευθερία παροχής υπηρεσιών»), η Οδηγία 2011/24/ΕΕ (για την εφαρμογή των δικαιωμάτων των ασθενών στο πλαίσιο της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης) – ειδικά τα άρθρα 2 στοιχ. ι', 3 στοιχ. δ'-ε', 4 παρ. 1 στοιχ. α', και 7, η Οδηγία 2000/31/EK (για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως ηλεκτρονικό εμπόριο) και η Οδηγία 2005/36/EK (σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων), ειδικότερα δε το άρθρο 5 παρ. 3.

Ως προς τα πραγματικά περιστατικά, πρέπει να επισημανθεί ότι η UJ, οδοντίατρος εγκατεστημένη στην Αυστρία, συνεργάστηκε με τη γερμανική εταιρεία DZK (Deutsche Zahnklinik GmbH) και με μια άλλη εταιρεία τεχνολογίας (Urban Technology GmbH), οι οποίες διεξήγαγαν θεραπείες μέσω ψηφιακών μέσων. Για παράδειγμα, προέβαιναν στη λήψη φωτογραφιών, στη σάρωση και εν τέλει στον σχεδιασμό οδοντικών ευθυγραμμίσεων σε ασθενείς στην Αυστρία, με τη γερμανική εταιρεία να αναλαμβάνει το ψηφιακό/τηλεϊατρικό σκέλος και την αποστολή των προϊόντων, δηλαδή τις ευθυγραμμίσεις, στους ασθενείς. Ο αυστριακός Οδοντιατρικός Σύλλογος (Österreichische Zahnärztekammer) ζήτησε τη λήψη προσωρινών μέτρων, ώστε να απαγορευτεί στην UJ η συμμετοχή της σε οδοντιατρικές δραστηριότητες εντός της Αυστρίας υπέρ ξένης εταιρείας, η οποία δεν είχε, κατά την αυστριακή νομοθεσία, τις απαιτούμενες άδειες.

Το αυστριακό ανώτατο δικαστήριο (Oberster Gerichtshof) παρέπεμψε στο ΔΕΕ σειρά προδικαστικών ερωτημάτων, τα οποία αφορούσαν (i) το αν η ρήτρα του άρθρου 3(δ) της Οδηγίας 2011/24 για την τηλεϊατρική θεσπίζει κανόνα μόνο για την αποζημίωση δαπανών του άρθρου 7 ή γενική αρχή για τη «χώρα καταγωγής», (ii) το αν η Οδηγία 2000/31 κατοχυρώνει τέτοια αρχή ειδικά για την τηλεϊατρική, (iii) το ποιο είναι το αντικειμενικό εύρος της «υγειονομικής περίθαλψης σε περίπτωση τηλεϊατρικής», αν δηλαδή καλύπτει αποκλειστικά μεμονωμένες εξ αποστάσεως ιατρικές πράξεις ή συνολικές συμβάσεις μεικτής εκτέλεσης που ενδέχεται να ενσωματώνουν δια ζώσης εξετάσεις στο κράτος διαμονής του ασθενούς, (iv) το αν, σε περίπτωση αποδοχής μεικτού μοντέλου, απαιτείται ποσοτικό ή ποιοτικό προβάδισμα των εξ αποστάσεως υπηρεσιών ώστε να εφαρμοστεί ο χαρακτηρισμός της τηλεϊατρικής και ποια κριτήρια στάθμισης είναι νομικά πρόσφορα, (v) το αν υπηρεσίες γερμανικής οδοντιατρικής κλινικής προς ασθενή στην Αυστρία υπό μεικτή σύμβαση συνιστούν ενιαία «διασυνοριακή υγειονομική περίθαλψη» κατά τα άρθρα 3(δ-ε), (vi) το αν κλινική εγκατεστημένη στη Γερμανία υποχρεούται να τηρεί τους αυστριακούς επαγγελματικούς κανόνες συμπεριφοράς δυνάμει του άρθρου 2(ιδ) και 3(δ) της Οδηγίας 2011/24, των επαγγελματικών υποχρεώσεων του άρθρου 4(1)(α) και του άρθρου 5(3) της Οδηγίας 2005/36 σε συνδυασμό με το άρθρο 5 της Οδηγίας 2005/36, και (vii) το αν οι αυστριακές διατάξεις του ZÄG (άρθρα 24 επ., 31), που επιβάλλουν άμεση προσωπική άσκηση και περιορίζουν τη διασυνοριακή παροχή σε «προσωρινές» υπηρεσίες προς υπηκόους ΕΟΧ, συνιστούν μη δικαιολογήσιμο περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών κατά τα άρθρα 56 επ. ΣΛΕΕ. Εν ολίγοις, τέθηκαν ζητήματα ορισμού της έννοιας της τηλεϊατρικής και της εφαρμογής των Οδηγιών περί εφαρμογής των δικαιωμάτων των ασθενών στο πλαίσιο της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης, του ηλεκτρονικού εμπορίου στην εσωτερική αγορά και της αναγνώρισης των επαγγελματικών προσόντων στο πλαίσιο του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου.

Επ' αυτών, το ΔΕΕ αποφάνθηκε, καταρχάς, ότι το καθοριστικό στοιχείο της έννοιας της «τηλεϊατρικής» έγκειται στο γεγονός ότι η υπηρεσία υγείας παρέχεται σε ασθενή από πάροχο εγκατεστημένο σε κράτος μέλος διαφορετικό από αυτό της ασφάλισης του ασθενή. Επίσης, παρέχεται εξ αποστάσεως και, άρα, ο ασθενής και ο πάροχος δεν βρίσκονται ταυτόχρονα στον ίδιο τόπο, αλλά συνδέονται μέσω τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών. Περαιτέρω,

αποσαφηνίζοντας ότι μια σύνθετη θεραπεία μπορεί να περιλαμβάνει επιμέρους πράξεις διαφορετικής φύσης (τηλεϊατρικές και μη), αλλά καθεμία από αυτές κρίνεται αυτοτελώς, το Δικαστήριο επιλήφθηκε του ζητήματος του κράτους θεραπείας. Έκρινε, λοιπόν, ότι, στο πλαίσιο της τηλεϊατρικής, κράτος μέλος θεραπείας είναι το κράτος όπου είναι εγκατεστημένος ο πάροχος, ο οποίος και οφείλει να συμμορφώνεται με τα πρότυπα και τις κατευθυντήριες γραμμές του κράτους αυτού (άρθρο 4 παρ. 1 της Οδηγίας 2011/24). Αυτό σημαίνει ότι ισχύει η αρχή της χώρας καταγωγής. Συνεπώς, το άρθρο 5 της Οδηγίας 2005/36 εφαρμόζεται μόνον όταν ο πάροχος μετακινείται προσωρινά στο άλλο κράτος και, δεδομένου ότι στην τηλεϊατρική δεν υπάρχει φυσική μετακίνηση, η Οδηγία δεν εφαρμόζεται. Τέλος, σημειώνεται ότι το Δικαστήριο, απαντώντας στο αντίστοιχο ερώτημα, υπογράμμισε πως το άρθρο 3 στοιχ. δ' της Οδηγίας 2011/24/ΕΕ καλύπτει όλα τα πεδία που ρυθμίζει η Οδηγία και όχι μόνον το ζήτημα της αποζημίωσης των εξόδων διασυνοριακής περίθαλψης (άρθρο 7), όπως τέθηκε.

Καταληκτικά, η απόφαση αυτή συμβάλλει ουσιαδώς στην αποσαφήνιση της «τηλεϊατρικής», του εφαρμοστέου δικαίου σε σχέση με αυτήν και, τέλος, στη σύνδεση μεταξύ της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών με τις Οδηγίες για το ηλεκτρονικό εμπόριο και τα επαγγελματικά προσόντα.

V. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Επιμ.: Λουκία Τρέμμα

Διασυνοριακή κληρονομική διαδοχή

Το άρθρο 63 παρ. 1 ΣΛΕΕ δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που προβλέπει ότι τα δικαιώματα του συμβολαιογράφου, στις υπηρεσίες του οποίου υποχρεούται να προσφύγει ο κληρονόμος για την κατάρτιση δήλωσης φόρου κληρονομίας, υπολογίζονται επί του συνολικού ακαθάριστου ενεργητικού της κληρονομίας, ακόμη και αν αυτή περιλαμβάνει περιουσία σε άλλο κράτος μέλος και ανεξαρτήτως των αμοιβών που καταβλήθηκαν εκεί

προδικαστική παραπομπή – ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων – άρθρο 63 παρ. 1 ΣΛΕΕ – κληρονομική διαδοχή – υποχρεωτική προσφυγή σε συμβολαιογράφο για την κατάρτιση της δηλώσεως φόρου κληρονομίας σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο εντός του οποίου κινήθηκε η διαδικασία κληρονομικής διαδοχής – ρύθμιση κράτους μέλους προβλέπουσα ότι τα δικαιώματα του εν λόγω συμβολαιογράφου υπολογίζονται βάσει του συνόλου του ακαθάριστου ενεργητικού της κληρονομίας – εκ παραλλήλου άσκηση της φορολογικής αρμοδιότητας των κρατών μελών – δεν υφίσταται περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων

ΔΕΕ C-321/24, Attal και Associés, 30.10.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: F. Biltgen, Εισηγητής: A. Kumin, Γεν. Εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona, ECLI:EU:C:2025:836 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπόθεση αφορά την ερμηνεία του άρθρου 63 ΣΛΕΕ περί ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων, στο πλαίσιο διασυνοριακής κληρονομικής διαδοχής μεταξύ Γαλλίας και Βελγίου. Συγκεκριμένα, αν συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων το γεγονός ότι ο κληρονόμος υποχρεούται να προσφύγει σε συμβολαιογράφο στη Γαλλία για την κατάρτιση δήλωσης φόρου κληρονομίας και να καταβάλει αμοιβή υπολογιζόμενη επί του συνόλου του ακαθάριστου ενεργητικού της κληρονομίας, ακόμη και όταν αυτή περιλαμβάνει στοιχεία ευρισκόμενα σε άλλο κράτος μέλος, όπως εν προκειμένω στο Βέλγιο, και για τα οποία είχε ήδη καταβληθεί η αντίστοιχη αμοιβή.

Ως προς τα πραγματικά περιστατικά λεκτέο ότι η BC, κάτοικος Γαλλίας, κληρονόμησε από την αδελφή της, κάτοικο Βελγίου, περιουσία με στοιχεία τόσο στη Γαλλία όσο και στο Βέλγιο. Ως εκ τούτου, στο Βέλγιο, η διαδικασία κινήθηκε από Βέλγο συμβολαιογράφο, ο οποίος υπέβαλε δήλωση φόρου κληρονομίας και αμείφθηκε βάσει του συνολικού ενεργητικού. Αντίστοιχα, σύμφωνα με το γαλλικό δίκαιο, η κληρονόμος όφειλε να προσφύγει και σε Γάλλο συμβολαιογράφο για τη δήλωση φόρου κληρονομίας στη Γαλλία, ο οποίος υπολόγισε την

αμοιβή του επί του συνολικού ενεργητικού, περιλαμβανομένων των περιουσιακών στοιχείων στο Βέλγιο.

Ενόψει του ισχυρισμού της κληρονόμου ότι η διπλή αμοιβή, δηλαδή η καταβολή αμοιβής σε δύο κράτη μέλη επί του ίδιου ενεργητικού, μειώνει την αξία της κληρονομιάς και περιορίζει την ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων κατά το άρθρο 63 ΣΛΕΕ, το tribunal judiciaire de Paris (πρωτοδικείου Παρισίων) απέστειλε προδικαστικό ερώτημα θέτοντας τα κάτωθι ζητήματα. Αν η διπλή υποχρεωτική αμοιβή συμβολαιογράφων δύο κρατών μελών για την ίδια κληρονομία αντιβαίνει στο άρθρο 63 ΣΛΕΕ, αν η βάση υπολογισμού της αμοιβής (επί του συνολικού ενεργητικού και όχι μόνο των περιουσιακών στοιχείων εντός του κράτους) συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας και, τέλος, αν, σε περίπτωση ύπαρξης περιορισμού, αυτός μπορεί να δικαιολογηθεί από φορολογικούς λόγους ή ως διοικητικό μέτρο κατά το άρθρο 65 ΣΛΕΕ.

Το ΔΕΕ απέρριψε καταρχάς την ένσταση απαραδέκτου της Γαλλικής Κυβέρνησης, κρίνοντας ότι η υποχρέωση προσφυγής σε συμβολαιογράφο στη Γαλλία αποτελούσε πράγματι μέρος του εθνικού πλαισίου, όπως το περιέγραψε το αιτούν δικαστήριο. Παράλληλα, αναγνώρισε ότι η κληρονομική διαδοχή με διασυννοριακά στοιχεία αποτελεί κίνηση κεφαλαίων κατά την έννοια του άρθρου 63 ΣΛΕΕ (πρβλ. αποφάσεις *van Hilten-van der Heijden, Jäger, BA*). Έτσι, δεκτού γενομένου ότι η υπόθεση δεν είναι αμιγώς εσωτερική, καθώς η μεταβίβαση αφορά περιουσία σε δύο κράτη μέλη, το Δικαστήριο επεξεργάστηκε την έννοια του περιορισμού. Το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι περιορισμός υπάρχει όταν εθνικό μέτρο εισάγει διακριτική μεταχείριση ή καθιστά λιγότερο ελκυστικές τις διασυννοριακές πράξεις σε σχέση με τις εσωτερικές. Ωστόσο, η γαλλική ρύθμιση εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο σε εσωτερικές όσο και σε διασυννοριακές περιπτώσεις, υπολογίζει την αμοιβή του συμβολαιογράφου πάντοτε επί του συνολικού ενεργητικού και, τέλος, δεν επιφέρει διαφορετική ή δυσμενή μεταχείριση λόγω αλλοδαπού στοιχείου.

Δεδομένων αυτών, η επιπλέον επιβάρυνση της ΒC, που προκύπτει από την ανάγκη προσφυγής σε δύο συμβολαιογράφους, θεωρήθηκε αποτέλεσμα της παράλληλης άσκησης φορολογικών αρμοδιοτήτων από τα δύο κράτη μέλη και όχι περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων.

VI. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Επιμ.: Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου

Απασχόληση ορισμένου χρόνου

Δεν αντιτίθεται στο ενωσιακό δίκαιο εθνική ρύθμιση που δεν επιτρέπει τον συνυπολογισμό για τον καθορισμό της αρχαιότητας και συνακόλουθα των αποδοχών εκπαιδευτικού, της προϋπηρεσίας (με συμβάσεις ορισμένου χρόνου) του τελευταίου σε ιδιωτικό σχολείο ενόψει της μόνιμης πρόσληψής του σε δημόσιο σχολείο

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP – ρήτρα 4 – εκπαιδευτικοί που απέκτησαν επαγγελματική πείρα σε ορισμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα των οποίων η λειτουργία και η οργάνωση δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του κράτους – πρόσληψη για αόριστο χρόνο σε δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα – προσδιορισμός της αρχαιότητας για τον καθορισμό των αποδοχών – εθνική ρύθμιση που δεν προβλέπει τον συνυπολογισμό του χρόνου προϋπηρεσίας σε ορισμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα των οποίων η λειτουργία και η οργάνωση δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του κράτους – διαφορετική μεταχείριση βάσει κριτηρίου διαφορετικού από τη φύση της σχέσης εργασίας ως ορισμένου ή αορίστου χρόνου – άρθρα 20 και 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – εφαρμογή – μη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης

ΔΕΕ C-543/23, Gnattai, 04.09.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: A. Arabadjiev, Γεν. Εισαγγελέας: J. Kokott, ECLI:EU:C:2025:653 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία διάφορων διατάξεων που σχετίζονται με την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση στο πλαίσιο της απασχόλησης ορισμένου χρόνου και, ειδικότερα, το άρθρο 157 ΣΛΕΕ, τα άρθρα 20 και 21 του ΧΘΔ, τη ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου, την Οδηγία 2000/78 για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση, το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ και τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη.

Η διαφορά της κύριας δίκης προέκυψε όταν εκπαιδευτικός, αφού είχε εργαστεί για 5 έτη με συμβάσεις ορισμένου χρόνου σε ιδιωτικής φύσης εκπαιδευτικό ίδρυμα (ισότιμο με το δημόσιο σχολείο σύμφωνα με την ιταλική νομοθεσία), προσελήφθη με σύμβαση αορίστου πλέον χρόνου σε δημόσιο σχολείο. Ωστόσο, κατά τον προσδιορισμό της αρχαιότητας του εν λόγω εκπαιδευτικού, το Υπουργείο Παιδείας τον κατέταξε σε μισθολογικό κλιμάκιο που αντιστοιχούσε σε μηδέν έτη προϋπηρεσίας, σύμφωνα με τις διατάξεις εθνικού νομοθετικού διατάγματος που δεν επέτρεπε να αντιμετωπίζονται ως προϋπηρεσία τα έτη απασχόλησης σε σχολείο ισότιμο με το δημόσιο.

Ο εκπαιδευτικός άσκησε αγωγή ενώπιον του αρμόδιου εθνικού δικαστηρίου, του πρωτοδικείου της Πάδοβα, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, προκειμένου να ληφθούν υπόψιν ως προϋπηρεσία τα 5 έτη απασχόλησης στο ισότιμο με το δημόσιο σχολείο, ισχυριζόμενος ότι το κρίσιμο νομοθετικό διάταγμα αντιτίθεται στη ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαίσιο και τα άρθρα 20 και 21 του Χάρτη.

Πράγματι, το αιτούν δικαστήριο αμφέβαλε εξίσου για το αν η συμφωνία-πλαίσιο συνάδει με την παραπάνω εθνική ρύθμιση, δεδομένου ότι θα μπορούσε να συνιστά δυσμενή διάκριση των εκπαιδευτικών με συμβάσεις ορισμένου χρόνου σε σχολεία ισότιμα με τα δημόσια σε σχέση με εκείνους που απασχολούνται με συμβάσεις αορίστου χρόνου στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα. Σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, η δεξιοτέτακτη λόγω πείρας είναι ανεξάρτητη της ιδιότητας του εργοδότη ως ιδιωτικού ή δημόσιου φορέα, ενώ η διαφορά αυτή στη μισθολογική κατάταξη δεν μπορεί να δικαιολογηθεί ούτε από τον διαφορετικό τρόπο πρόσληψης στους δύο τομείς. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο απέστειλε τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ για να διερευνήσει, ακριβώς, τη συμφωνία του σχετικού νομοθετικού διατάγματος με τις προαναφερόμενες ευρωπαϊκές διατάξεις.

Σε πρώτη φάση, το ΔΕΕ, αφού έκρινε ότι το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο αφορούσε την έννοια του «εργαζόμενου αορίστου χρόνου» κατά τη ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαίσιο, ήταν παραδεκτό, καθώς το αιτούν δικαστήριο είχε επεξηγήσει επαρκώς τη σχέση μεταξύ της επίμαχης στην κύρια δίκη εθνικής ρύθμισης και των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων, προχώρησε στην από κοινού ουσιαστική εξέταση του εν λόγω ερωτήματος μαζί με το πρώτο. Στην ουσία, τα δύο ερωτήματα, κατά το Δικαστήριο, αφορούσαν την ερμηνεία της ρήτρας 4 της συμφωνίας-πλαίσιο καθώς και των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων, οι οποίες κατοχυρώνονται στα άρθρα 20 και 21 του Χάρτη, ενόψει του πλαισίου των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης.

Αρχικά, το Δικαστήριο ανέφερε ότι η συμφωνία-πλαίσιο μπορεί να εφαρμοστεί κανονικά σε περίπτωση εκπαιδευτικού, όπως εν προκειμένω του ενάγοντος στην κύρια δίκη, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι ήταν πλέον εργαζόμενος αορίστου χρόνου, διότι οι περιστάσεις της κύριας δίκης αφορούσαν τη δυσμενή διάκριση και το προηγούμενο καθεστώς του ως ορισμένου χρόνου. Στη συνέχεια, το ΔΕΕ επανέλαβε το πεδίο εφαρμογής της ρήτρας 4, δηλαδή το ότι στοχεύει στην εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης προκειμένου να εμποδίσει τη χρήση μιας σχέσης εργασίας ορισμένου χρόνου από τον εργοδότη με σκοπό να στερήσει από τους εργαζομένους υπό ένα τέτοιο καθεστώς τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στους εργαζομένους αορίστου χρόνου.

Συνεπώς, η απαγόρευση της διαφορετικής μεταχείρισης βάσει της ρήτρας αυτής περιορίζεται αποκλειστικά στο κριτήριο της φύσης της σχέσης εργασίας ως ορισμένου ή αορίστου χρόνου και όχι σε διαφοροποίηση που έγκειται σε διαφορετικό κριτήριο. Εντούτοις, όπως παρατήρησε και η Γεν. Εισαγγελέας στην υπόθεση, η διαφορετική μεταχείριση που προβλέπεται στο κρίσιμο για την υπόθεση εθνικό διάταγμα δεν στηρίζεται στον χαρακτηρισμό της σχέσης

εργασίας ως ορισμένου ή αορίστου χρόνου, αλλά στη φύση του εκπαιδευτικού ιδρύματος ως δημόσιου ή ιδιωτικού, στο οποίο οι εκάστοτε εργαζόμενοι απέκτησαν την επαγγελματική πείρα τους. Πράγματι, στο σχετικό άρθρο δεν γίνεται καμία αναφορά στα «ισότιμα με τα δημόσια ιδιωτικά σχολεία» και, άρα, ο μη συνυπολογισμός για τον καθορισμό της αρχαιότητας και των αντίστοιχων αποδοχών αφορά όχι μόνο την εργασία ορισμένου χρόνου στα ιδιωτικά σχολεία, αλλά και εκείνη που στηρίζεται σε σύμβαση αορίστου χρόνου. Εξάλλου, για τον καθορισμό της αρχαιότητας λαμβάνεται υπόψη η εργασία ορισμένου χρόνου που έχει πραγματοποιηθεί σε δημόσιο σχολείο, αποδεικνύοντας περαιτέρω με αυτόν τον τρόπο ότι η διαφορετική μεταχείριση της εθνικής ρύθμισης δεν εντοπιζόταν στη φύση της εκάστοτε σύμβασης εργασίας. Το ΔΕΕ απάντησε, επομένως, στα δύο αυτά προδικαστικά ερωτήματα ότι η ρήτρα 4, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαίσιο (όπως ενσωματώθηκε στο ενωσιακό δίκαιο με την Οδηγία 1999/70) δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία δεν προβλέπει τον συνυπολογισμό, για τον καθορισμό της αρχαιότητας και των αποδοχών των εκπαιδευτικών κατά την πρόσληψή τους για αόριστο χρόνο σε δημόσιο εκπαιδευτικό ίδρυμα, του χρόνου προϋπηρεσίας τους στο πλαίσιο απασχόλησης ορισμένου ή αορίστου χρόνου σε ιδιωτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε την ερμηνεία των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων στον τομέα της απασχόλησης, οι οποίες κατοχυρώνονται, μεταξύ άλλων, στην ΕΣΔΑ και στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη. Το ΔΕΕ ανέφερε ότι δεν είναι αρμόδιο να ερμηνεύσει ούτε την ΕΣΔΑ, ούτε τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη, σύμφωνα με πάγια νομολογία του. Περαιτέρω, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι στην παρούσα υπόθεση δεν εφαρμόζεται το άρθρο 157, αλλά και οι Οδηγίες 2000/43 και 2000/78 περί απαγόρευσης των διακρίσεων, καθώς πρόκειται για διατάξεις οι οποίες φαίνεται να μην είναι αναγκαίες ή χρήσιμες για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, χωρίς το αιτούν δικαστήριο να αποδεικνύει το αντίθετο. Τέλος, όσον αφορά τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, το Δικαστήριο έκρινε ότι επίσης δεν είχε εφαρμογή, διότι οι επίμαχες εθνικές διατάξεις δεν εφάρμοζαν το δίκαιο της Ένωσης, δεδομένου ότι η ρήτρα 4 δεν είχε εφαρμογή στη διαφορά και καμία άλλη διάταξη της Ένωσης δεν ρύθμιζε το κρίσιμο για την υπόθεση ζήτημα. Συνεπώς, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα απορρίφθηκε ως απαράδεκτο, ενώ δεν δόθηκε απάντηση στο τέταρτο και τελευταίο ερώτημα, το οποίο αφορούσε την μη εφαρμογή του εθνικού διατάγματος σε περίπτωση που κρινόταν ασύμβατο με το ενωσιακό δίκαιο. Το Δικαστήριο έκρινε ότι παρήλκε η απάντηση στο εν λόγω ερώτημα ενόψει των απαντήσεων στα τρία προηγούμενα.

Συμπερασματικά, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι το δίκαιο της ΕΕ δεν εμποδίζει την Ιταλία να αρνηθεί να λάβει υπόψη τις περιόδους υπηρεσίας, είτε ορισμένου είτε αορίστου χρόνου, που έχουν συμπληρωθεί σε ορισμένα ιδιωτικά σχολεία για τους σκοπούς του υπολογισμού του μισθού κατά τη μόνιμη πρόσληψη ενός εκπαιδευτικού σε δημόσιο σχολείο.

Απαγόρευση των διακρίσεων λόγω αναπηρίας

Συνιστά έμμεση διάκριση, κατά την έννοια της Οδηγίας 2000/78, η διάκριση που υφίσταται άτομο χωρίς αναπηρία, το οποίο ωστόσο έχει αναλάβει τη φροντίδα ατόμου με αναπηρία, και, συνακόλουθα, ο εργοδότης του έχει την υποχρέωση να προβεί σε εύλογες προσαρμογές προκειμένου να διευκολύνει τη φροντίδα αυτή

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία – άρθρα 2, 5 και 7 – άρθρα 21, 24 και 26 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Οδηγία 2000/78/ΕΚ – ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία – άρθρο 1 – άρθρο 2, παρ. 1, και παρ. 2, στοιχείο β' - απαγόρευση των διακρίσεων λόγω αναπηρίας – έμμεση διάκριση – διαφορετική μεταχείριση εργαζομένου ο οποίος δεν είναι ο ίδιος άτομο με αναπηρία, αλλά φροντίζει το πάσχον από αναπηρία τέκνο του – άρθρο 5 – υποχρέωση του εργοδότη να προβαίνει σε εύλογες προσαρμογές

ΔΕΕ C-38/24, Bervidi, 11.09.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: F. Biltgen, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2025:690 – Προδικαστική παραπομπή

Η παρούσα υπόθεση αφορά την ερμηνεία της Οδηγίας 2000/78 για την απαγόρευση των διακρίσεων στην απασχόληση και την εργασία, υπό το πρίσμα της Συμβάσεως των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (στο εξής: Σύμβαση ΟΗΕ).

Αναφορικά με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, η G.L. ήταν υπάλληλος του μητροπολιτικού σιδηροδρόμου στην Ιταλία. Η G.L. είχε ζητήσει επανειλημμένα από την εργοδότη εταιρεία της να τοποθετηθεί σε κάποια θέση εργασίας με σταθερό ωράριο, καθώς, με αυτόν τον τρόπο, θα μπορούσε να αναλάβει με μεγαλύτερη ευκολία τη φροντίδα του τέκνου της, ατόμου με βαριά αναπηρία. Η εργοδότη δεν πραγματοποίησε τις προσαρμογές που ζήτησε η εν λόγω εργαζόμενη, παρά μόνο ορισμένες προσωρινού χαρακτήρα αλλαγές, διατηρώντας όμως ένα εναλλασσόμενο ωράριο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η G.L. να ασκήσει αγωγή στο Πρωτοδικείο της Ρώμης, ζητώντας να αναγνωρισθεί ότι η άρνηση του εργοδότη της να δεχθεί την αίτηση περί μόνιμης προσαρμογής των όρων εργασίας της αποτελούσε δυσμενή διάκριση. Η αγωγή της απορρίφθηκε τόσο σε πρώτο βαθμό όσο και σε δεύτερο βαθμό από το Εφετείο Ρώμης, κρίνοντας ότι δεν είχε αποδειχθεί ότι η G.L. υφίστατο δυσμενή διάκριση και ότι, σε κάθε περίπτωση, τα μέτρα προσωρινού χαρακτήρα που έλαβε η εργοδότη εταιρεία έπρεπε να θεωρηθούν επαρκείς εύλογες προσαρμογές. Η G.L., ως εκ τούτου, άσκησε αναίρεση ενώπιον του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, ενώ στο μεταξύ, τον Οκτώβριο του 2022, είχε απολυθεί.

Το αιτούν δικαστήριο, υπενθυμίζοντας την απόφαση *Coleman* (C-303/06), στην οποία το ΔΕΕ ανέφερε ότι στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2000/78 και στις απαγορευμένες άμεσες διακρίσεις συγκεκριμένα λόγω αναπηρίας εμπίπτει και η περίπτωση εργαζομένου που δεν είναι ο ίδιος άτομο με αναπηρία, αλλά ασχολείται με πάσχον από αναπηρία τέκνο στο οποίο παρέχει την ουσιώδη φροντίδα που απαιτεί η κατάστασή του, απέστειλε τρία προδικαστικά ερωτήματα προκειμένου να διευκρινιστεί στην ουσία αν το παραπάνω συμπέρασμα στην *Coleman* επεκτείνεται και όσον αφορά τις έμμεσες διακρίσεις.

Ειδικότερα, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε να εξεταστεί το κατά πόσον η Οδηγία 2000/78, ερμηνευμένη υπό το πρίσμα του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και τη Σύμβαση του ΟΗΕ, περιλαμβάνει τις περιπτώσεις έμμεσων διακρίσεων λόγω αναπηρίας στην περίπτωση εργαζομένου ο οποίος δεν είναι ο ίδιος άτομο με αναπηρία, αλλά υφίσταται τέτοια διάκριση λόγω της ουσιώδους φροντίδας την οποία παρέχει στο τέκνο του, άτομο με αναπηρία.

Το ΔΕΕ, αφού έκρινε ότι η παρούσα υπόθεση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2000/78, τόνισε ότι η Οδηγία αυτή εξειδικεύει την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων που κατοχυρώνεται στο άρθρο 21 του Χάρτη και η οποία, εν προκειμένω, πρέπει να ερμηνευτεί σε συνδυασμό με τα δικαιώματα του παιδιού και τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, τα οποία κατοχυρώνονται, αντίστοιχα, στα άρθρα 24 και 26 του Χάρτη, αλλά και τα άρθρα 2 και 5 της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, η οποία δεσμεύει την ΕΕ. Στη συνέχεια, όπως και το αιτούν δικαστήριο, το ΔΕΕ παρέπεμψε στην απόφαση *Coleman*, επιβεβαιώνοντας ότι η Οδηγία 2000/78 απαγορεύει τις άμεσες διακρίσεις «εξ αντανάκλασεως», δηλαδή απαγορεύει σε έναν εργοδότη να αντιμετωπίζει εργαζόμενο που δεν είναι άτομο με αναπηρία κατά τρόπο λιγότερο ευνοϊκό απ' ό,τι αντιμετωπίζει, αντιμετώπισε ή θα αντιμετώπιζε άλλον εργαζόμενο ο οποίος ευρίσκεται σε παρεμφερή κατάσταση και αποδεικνύεται ότι ο συγκεκριμένος εργαζόμενος υφίσταται δυσμενή μεταχείριση λόγω της αναπηρίας του τέκνου του, στο οποίο παρέχει την ουσιώδη φροντίδα που αυτό έχει ανάγκη. Συνεπώς, εφόσον η Οδηγία αποσκοπεί στην καταπολέμηση κάθε μορφής διάκρισης λόγω αναπηρίας, από τη στιγμή που έχει ήδη συμπεριληφθεί η απαγόρευση των άμεσων διακρίσεων «εξ αντανάκλασεως», είναι εύλογο να συμπεριληφθούν στην ίδια απαγόρευση και οι αντίστοιχες έμμεσες διακρίσεις. Ταυτόχρονα, η έμμεση διάκριση «εξ αντανάκλασεως» απαγορεύεται και από την Οδηγία 2000/43 για την απαγόρευση των φυλετικών και εθνοτικών διακρίσεων. Το συμπέρασμα αυτό επιρρωνύεται από το άρθρο 21 παρ. 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, όπου η γενική αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων την οποία κατοχυρώνει απαγορεύει «κάθε διάκριση» λόγω, μεταξύ άλλων, αναπηρίας. Το άρθρο 21, ειδικότερα, πρέπει να ερμηνεύεται εν προκειμένω σε συνδυασμό με το άρθρο 24 του Χάρτη

που περιλαμβάνει το δικαίωμα του παιδιού στην προστασία και τη φροντίδα, καθώς και το άρθρο 26 για το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν αυτονομία, κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και συμμετοχή στον κοινωνικό βίο, αλλά και το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ, το οποίο έχει ερμηνευτεί από το ΕΔΔΑ ότι απαγορεύει επίσης τη δυσμενή διάκριση που υφίσταται πρόσωπο λόγω της αναπηρίας του τέκνου που φροντίζει. Αντίστοιχη απαγόρευση κάθε διάκρισης λόγω αναπηρίας περιλαμβάνεται και στη Σύμβαση του ΟΗΕ και, επομένως, το ΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η απαγόρευση των έμμεσων διακρίσεων λόγω αναπηρίας κατά τη διατύπωση της Οδηγίας 2000/78 τυγχάνει εφαρμογής στην περίπτωση εργαζομένου ο οποίος δεν είναι ο ίδιος άτομο με αναπηρία, αλλά υφίσταται τέτοια διάκριση λόγω της βοήθειας την οποία παρέχει στο πάσχον από αναπηρία τέκνο του, προκειμένου αυτό να λαμβάνει την ουσιώδη φροντίδα που απαιτεί η κατάστασή του.

Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε, ενόψει της καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, να διευκρινιστεί το κατά πόσον τα προαναφερόμενα άρθρα υποχρεώνουν τον εργοδότη να προβεί σε εύλογες προσαρμογές υπέρ του εργαζομένου που φροντίζει το ανάπηρο τέκνο του. Το ΔΕΕ αναφέρθηκε αρχικά στο άρθρο 5 της Οδηγίας 2000/78, το οποίο προβλέπει την υποχρέωση εύλογων προσαρμογών για τα άτομα με αναπηρία, εφόσον δεν επιφέρουν δυσανάλογη επιβάρυνση στον εκάστοτε εργοδότη. Το Δικαστήριο επεσήμανε ότι το άρθρο 5 της Οδηγίας δεν εφαρμόστηκε στην περίπτωση της υπόθεσης *Coleman*, ωστόσο, στο πλαίσιο της παρούσας απόφασης, έχουν τεθεί σε ισχύ τόσο ο Χάρτης, όσο και η Σύμβαση του ΟΗΕ, δηλαδή δύο νομοθετήματα υπό το πρίσμα των οποίων πρέπει να ερμηνεύεται η Οδηγία 2000/78. Η ίδια η Σύμβαση, μάλιστα, προβλέπει στο άρθρο 2, εδάφιο γ', ότι η άρνηση παροχής εύλογης προσαρμογής αποτελεί και αυτή μορφή διάκρισης. Συνακόλουθα, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι, αν δεν υφίστατο τέτοια υποχρέωση, η απαγόρευση των έμμεσων διακρίσεων «εξ αντανάκλασεως» θα στερούνταν σε μεγάλο βαθμό την πρακτική αποτελεσματικότητά της και, άρα, η εν λόγω υποχρέωση εφαρμόζεται και στην παρούσα υπόθεση. Εν προκειμένω, οι εύλογες προσαρμογές θα μπορούσαν να συνίσταντο στη μείωση του χρόνου εργασίας ή τη μεταφορά σε άλλη θέση εργασίας, χωρίς, όπως προαναφέρθηκε, τη δυσανάλογη επιβάρυνση του εργοδότη, η οποία κρίνεται με βάση το οικονομικό κόστος που επιφέρουν οι προσαρμογές, το μέγεθος και τους οικονομικούς πόρους του οργανισμού ή της επιχείρησης και τη διαθεσιμότητα δημοσίων πόρων ή οιασδήποτε άλλης ενίσχυσης. Συμπερασματικά, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει το κατά πόσον η ικανοποίηση του αιτήματος της G.L. να έχει επί μονίμου βάσεως σταθερό ωράριο εργασίας σε συγκεκριμένη θέση αποτελούσε δυσανάλογη επιβάρυνση για τον εργοδότη της.

Τέλος, με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε την ερμηνεία της έννοιας του «φροντιστή» όσον αφορά την εφαρμογή της Οδηγίας 2000/78. Το ΔΕΕ απέρριψε ως απαράδεκτο το εν λόγω ερώτημα, δεδομένου ότι η έννοια δεν προβλέπεται στο κείμενο της Οδηγίας και το αιτούν δικαστήριο δεν παρέσχε εξηγήσεις για τη σχέση της έννοιας αυτής με τη διαφορά της κύριας δίκης.

Έννοια του «χρόνου εργασίας»

Σύμφωνα με την Οδηγία 2003/88/ΕΚ, ο χρόνος μετακίνησης προς και από την εργασία, την οποία οι εργαζόμενοι υποχρεούνται να πραγματοποιούν, από κοινού, σε ώρα καθοριζόμενη από τον εργοδότη και με όχημα που ανήκει σε αυτόν, προκειμένου να μεταβούν από συγκεκριμένο τόπο, τον οποίο ορίζει ο εργοδότης, στον τόπο εκπλήρωσης της κύριας παροχής που προβλέπεται στη συναφθείσα μεταξύ των εργαζομένων και του εργοδότη σύμβαση εργασίας, πρέπει να θεωρείται «χρόνος εργασίας»

προδικαστική παραπομπή – κοινωνική πολιτική – Οδηγία 2003/88/ΕΚ – οργάνωση του χρόνου εργασίας – άρθρο 2, σημείο 1 – έννοια του «χρόνου εργασίας» – εργασίες βελτίωσης προστατευόμενων φυσικών περιοχών – χρόνος μετακίνησης των εργαζομένων μεταξύ ενός σταθερού σημείου αναχώρησης και των φυσικών περιοχών – προσμέτρηση του χρόνου μετακίνησης στον χρόνο εργασίας των εργαζομένων

ΔΕΕ C-110/24, STAS – IV, 09.10.2025, Τμήμα έκτο, Πρόεδρος: A. Kumin, Εισηγήτρια: I. Ziemele, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2025:768 – Προδικαστική παραπομπή

Η παρούσα απόφαση αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2 της Οδηγίας 2003/88/ΕΚ σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας. Όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, η VAERSA είναι δημόσια επιχείρηση στην Ισπανία, η οποία δραστηριοποιείται στην προστασία και τη βελτίωση φυσικών περιοχών που ανήκουν στο ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο Natura 2000. Οι εργαζόμενοι, προκειμένου να μεταβούν στις περιοχές αυτές, πρέπει να βρίσκονται σε καθορισμένη ώρα στις «βάσεις», σημεία εκκίνησης όπου τους παραλαμβάνουν οχήματα της VAERSA. Η μετακίνηση από τις οικίες των εργαζομένων στις «βάσεις» γίνεται με ίδια μέσα των εργαζομένων.

Σύμφωνα με τις ατομικές συμβάσεις εργασίας των εργαζομένων στον τομέα της βιοποικιλότητας, ο χρόνος μετακίνησης από τη βάση προς τον χώρο εργασίας εντός της οικείας μικρής προστατευόμενης περιοχής και από εκεί προς τη βάση δεν θεωρείται πραγματικός χρόνος εργασίας, εντούτοις, η VAERSA υπολογίζει, στην πράξη, ως πραγματικό χρόνο εργασίας τον καθημερινό χρόνο μετακίνησης των εργαζομένων από τη βάση προς τον χώρο εργασίας. Αντίθετα, η εταιρεία αυτή δεν υπολογίζει ως χρόνο εργασίας την επιστροφή από τον χώρο αυτόν προς τη βάση κατά τη λήξη του ημερήσιου ωραρίου εργασίας. Ως εκ τούτου, ασκήθηκε συλλογική αγωγή από τη συνδικαλιστική οργάνωση των εργαζομένων στις δημόσιες υπηρεσίες (STAS-IV) ενώπιον του ανώτερου δικαστηρίου της Αυτόνομης Κοινότητας της Βαλένθια, ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο έκρινε πως το ζήτημα αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, σημείο 1, της Οδηγίας 2003/88 αναφορικά με την έννοια του «χρόνου εργασίας» και, ειδικότερα, αν πρέπει να συμπεριλαμβάνεται σε αυτήν ο χρόνος επιστροφής των εργαζομένων στον τομέα της βιοποικιλότητας από τη μικρή προστατευόμενη περιοχή εντός της οποίας εκτελούν τις σχετικές εργασίες μέχρι τη βάση που έχει καθορίσει η VAERSA. Το αιτούν δικαστήριο επισήμανε ότι, τόσο η δική του νομολογία, όσο και η νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου (Tribunal Supremo), εμφάνιζε αντιφάσεις ως προς το αν ο χρόνος μετακίνησης των εργαζομένων (σε άλλους τομείς σε σχέση με την παρούσα υπόθεση) πρέπει να θεωρείται χρόνος εργασίας. Με τις αμφιβολίες αυτές, το αιτούν δικαστήριο απέστειλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, ζητώντας του να διευκρινίσει ακριβώς το αν ο χρόνος εργασίας σύμφωνα με την προαναφερόμενη Οδηγία συμπεριλαμβάνει τον χρόνο μετακίνησης των εργαζομένων με όχημα της επιχείρησης, κατά την αρχή και τη λήξη του ημερήσιου ωραρίου εργασίας.

Σύμφωνα με τη διατύπωση του άρθρου 2, σημείο 1, της Οδηγίας, «χρόνος εργασίας» είναι *«κάθε περίοδος κατά τη διάρκεια της οποίας ο εργαζόμενος ευρίσκεται στην εργασία, στη διάθεση του εργοδότη, και ασκεί τη δραστηριότητα ή τα καθήκοντά του»*, ενώ *«περίοδος ανάπαυσης»*, κατά το σημείο 2, είναι κάθε περίοδος που δεν συμπεριλαμβάνεται στον χρόνο εργασίας. Οι δύο αυτές κατηγορίες αλληλοαποκλείονται και, συνεπώς, δεν εντοπίζεται άλλη, ενδιάμεση κατηγορία/περίοδος. Συνακόλουθα, οι έννοιες του «χρόνου εργασίας» και της «περιόδου ανάπαυσης» απαιτούν αυτόνομη ερμηνεία στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου.

Σε πρώτο επίπεδο, το ΔΕΕ έχει κρίνει πως οι εργαζόμενοι πρέπει να θεωρούνται ότι ασκούν τα καθήκοντα ή τη δραστηριότητά τους κατά τον χρόνο των μετακινήσεων μεταξύ της κατοικίας τους και των χώρων των πελατών, δεδομένου ότι οι μετακινήσεις αυτές είναι απαραίτητες για την παροχή των εκάστοτε υπηρεσιών. Εν προκειμένω, η μετακίνηση των εργαζομένων στον τομέα της βιοποικιλότητας από τις προαναφερόμενες «βάσεις» προς τον χώρο εργασίας (ο οποίος, σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, δεν είναι σταθερός) και αντίστροφα, γίνεται με τους όρους που επιβάλλει ο εργοδότης, γεγονός που επηρεάζει και τη μετακίνηση των εργαζομένων με ίδια μέσα από τις οικίες τους προς τις «βάσεις». Συνεπώς, κατά το Δικαστήριο, οι μετακινήσεις αυτές είναι εγγενείς στην επαγγελματική δραστηριότητά τους.

Σε δεύτερο επίπεδο, στην έννοια του «χρόνου εργασίας», υπό το πρίσμα της Οδηγίας, εντάσσεται το γεγονός ότι ο εργαζόμενος πρέπει να βρίσκεται στη διάθεση του εργοδότη κατά

τον χρόνο αυτόν. Δηλαδή, καθοριστικός παράγοντας για το ΔΕΕ είναι ότι ο εργαζόμενος υποχρεούται να είναι παρών στον χώρο που έχει καθορίσει ο εργοδότης και να βρίσκεται στη διάθεση του τελευταίου για να μπορεί να παράσχει αμέσως τις κατάλληλες υπηρεσίες σε περίπτωση ανάγκης. Αντίθετα, σύμφωνα με προγενέστερη νομολογία του Δικαστηρίου, η δυνατότητα των εργαζομένων να διαχειρίζονται τον χρόνο τους χωρίς ιδιαίτερους περιορισμούς υποδηλώνει ότι ο χρόνος αυτός δεν μπορεί να συμπεριληφθεί στον χρόνο εργασίας.

Όσον αφορά την παρούσα υπόθεση, προκύπτει ότι, κατά τη διάρκεια των κρίσιμων μετακινήσεων, οι εργαζόμενοι οφείλουν να ακολουθούν τις οδηγίες της εργοδότης εταιρείας, βρίσκονται δηλαδή στη διάθεση της τελευταίας, η οποία είναι αυτή που καθορίζει τις ώρες που οι εν λόγω εργαζόμενοι πρέπει να βρίσκονται στις «βάσεις», ενώ αυτή παράλληλα παρέχει και το όχημα μετακίνησης.

Τέλος, το τρίτο χαρακτηριστικό της έννοιας του «χρόνου εργασίας» αφορά την παρουσία του εργαζομένου στον χώρο εργασίας κατά τη διάρκεια του χρόνου αυτού. Το ΔΕΕ έχει επισημάνει ότι, αν ο εργαζόμενος δεν έχει σταθερό χώρο εργασίας, όπως εν προκειμένω, αλλά κρίνεται ότι ασκεί τα καθήκοντά του κατά τη μετακίνησή του, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τότε πρέπει επίσης να θεωρείται ως ευρισκόμενος στην εργασία κατά τη διάρκεια της μετακίνησης αυτής.

Εφόσον, επομένως, συντρέχει και το τρίτο χαρακτηριστικό της έννοιας του «χρόνου εργασίας», το ΔΕΕ έκρινε ότι ο χρόνος μετακίνησης προς και από την εργασία, σε ώρα καθοριζόμενη από τον εργοδότη και με όχημα που ανήκει σε αυτόν, προκειμένου να μεταβούν οι εργαζόμενοι από συγκεκριμένο τόπο («βάση»), τον οποίο ορίζει ο εργοδότης, στον καθορισμένο χώρο εργασίας, πρέπει να θεωρείται «χρόνος εργασίας», κατά την έννοια του άρθρου 2, σημείο 1, της Οδηγίας 2003/88/ΕΚ.

VII. ΧΩΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις

Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων προς τον σκοπό της εκτέλεσής τους σε άλλο κράτος μέλος και απαίτηση περί συγκατάθεσης του κράτους έκδοσης όσον αφορά την ανάληψη από άλλο κράτος μέλος της εκτέλεσης ποινής που επιβλήθηκε με απόφαση εκδοθείσα από δικαστήριο του κράτους έκδοσης του εντάλματος

προδικαστική παραπομπή – Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης – δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ – ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης εκδοθέν προς τον σκοπό της εκτέλεσης στερητικής της ελευθερίας ποινής – άρθρο 4, σημείο 6 – λόγος προαιρετικής μη εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης – προϋποθέσεις για την εκ μέρους του κράτους εκτέλεσης ανάληψη της εκτέλεσης της εν λόγω ποινής – άρθρο 3, σημείο 2 – έννοια της φράσης «έχει δικασθεί [αμετακλήτως] για τις ίδιες πράξεις» – απόφαση-πλαίσιο 2008/909/ΔΕΥ – αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων προς τον σκοπό της εκτέλεσής τους σε άλλο κράτος μέλος – άρθρο 25 – τήρηση των προϋποθέσεων και της διαδικασίας που προβλέπει η εν λόγω απόφαση πλαίσιο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες κράτος μέλος αναλαμβάνει την εκτέλεση ποινής που επιβλήθηκε με απόφαση εκδοθείσα από δικαστήριο του κράτους έκδοσης του εντάλματος – απαίτηση περί συγκατάθεσης του κράτους έκδοσης όσον αφορά την ανάληψη της εκτέλεσης μιας τέτοιας ποινής από άλλο κράτος μέλος – άρθρο 4 – δυνατότητα του κράτους έκδοσης να διαβιβάσει στο κράτος εκτέλεσης την απόφαση και το πιστοποιητικό που μνημονεύονται στο εν λόγω άρθρο – συνέπειες της μη διαβίβασης – αρχή της καλόπιστης συνεργασίας – άρθρο 22 – δικαίωμα του κράτους έκδοσης να εκτελέσει την εν λόγω ποινή – διατήρηση σε ισχύ του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης – υποχρέωση της δικαστικής αρχής εκτέλεσης να εκτελέσει το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης

ΔΕΕ C-305/22, C.J. (Exécution d'une condamnation à la suite d'un MAE), 04.09.2025, Τμήμα μείζονος συνθέσεως, Πρόεδρος: K. Lenaerts, Εισηγήτρια: N. Jääskinen, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2025:665 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4, σημεία 5 και 6, και του άρθρου 8 παρ. 1, στοιχείο γ', της απόφασης-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών, καθώς και του άρθρου 4 παρ. 2, του άρθρου 22 παρ. 1, και του άρθρου 25 της απόφασης-πλαίσιο 2008/909/ΔΕΥ, σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές αποφάσεις οι οποίες επιβάλλουν ποινές στερητικές της ελευθερίας ή μέτρα στερητικά της ελευθερίας, για τον σκοπό της εκτέλεσής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαδικασίας σχετικής με την εκτέλεση του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης που εκδόθηκε σε βάρος του C.J. από το Curtea de Apel București – Biroul executării penale (εφετείο Βουκουρεστίου – γραφείο εκτέλεσης ποινικών αποφάσεων, Ρουμανία) για την εκτέλεση στερητικής της ελευθερίας ποινής.

Πιο συγκεκριμένα, στις 25 Νοεμβρίου 2020, το εφετείο του Βουκουρεστίου στη Ρουμανία εξέδωσε ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης (στο εξής: ΕΕΣ) κατά του C.J. προς εκτέλεση αμετάκλητης στερητικής της ελευθερίας ποινής. Ο C.J. συνελήφθη στη συνέχεια στην Ιταλία στις 29 Δεκεμβρίου 2020. Η ιταλική δικαστική αρχή εκτέλεσης, το εφετείο της Ρώμης, ζήτησε και έλαβε τη ρουμανική καταδικαστική απόφαση. Το ρουμανικό δικαστήριο, ωστόσο, εξέφρασε ρητά τη διαφωνία του με την αναγνώριση της απόφασης από την Ιταλία και την ανάληψη της ευθύνης για την εκτέλεση της ποινής. Διευκρίνισε περαιτέρω ότι οποιαδήποτε άρνηση εκτέλεσης του ΕΕΣ βάσει του άρθρου 4 παρ. 6 της απόφασης-πλαίσιο 2002/584 θα απαιτούσε την επίσημη συγκατάθεσή του μέσω των διαδικασιών που θεσπίζονται στην απόφαση-πλαίσιο 2008/909. Παρά ταύτα, στις 6 Μαΐου 2021, το ιταλικό δικαστήριο αρνήθηκε να παραδώσει τον C.J., αναγνώρισε τη ρουμανική απόφαση και διέταξε την εκτέλεση της ποινής στην Ιταλία, επικαλούμενο τη διαμονή του C.J. στη χώρα και τον στόχο της κοινωνικής επανένταξης. Η ποινή επρόκειτο να εκτιθεί ως κατ' οίκον περιορισμός με ταυτόχρονη αναστολή. Σε απάντηση, οι ρουμανικές αρχές επανέλαβαν τη θέση τους, δηλώνοντας ότι, επειδή δεν είχαν συναινέσει στη μεταβίβαση της εκτέλεσης και δεν είχαν ενημερωθεί για την έναρξη πραγματικής ποινής φυλάκισης, διατηρούσαν το δικαίωμα να εκτελέσουν την απόφαση. Κατά συνέπεια, το εθνικό ένταλμα εκτέλεσης και το ΕΕΣ κατά του C.J. παρέμειναν σε ισχύ. Αντιμέτωπο με μια ένσταση σχετικά με την εκτέλεση της αρχικής ποινής, το ρουμανικό δικαστήριο έκρινε απαραίτητο να καθορίσει τη συνεχιζόμενη ισχύ του εθνικού του εντάλματος και του ΕΕΣ. Αυτή η νομική αβεβαιότητα ώθησε το δικαστήριο να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει σειρά ερωτημάτων στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την έκδοση προδικαστικής απόφασης.

Η απάντηση του Δικαστηρίου στα τρία πρώτα προδικαστικά ερωτήματα εξετάζει την περίπλοκη σχέση μεταξύ της απόφασης-πλαίσιο 2002/584 και της απόφασης-πλαίσιο 2008/909, εστιάζοντας στις προϋποθέσεις υπό τις οποίες ένα κράτος μέλος εκτέλεσης μπορεί να αρνηθεί την παράδοση βάσει του άρθρου 4 παρ. 6 της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΣ. Ο πυρήνας της απόφασης ορίζει ότι μια δικαστική αρχή εκτέλεσης δεν μπορεί μονομερώς να αποφασίσει να εκτελέσει μια ποινή αντί της παράδοσης. Αντιθέτως, κάθε τέτοια άρνηση εκτέλεσης ενός ΕΕΣ βάσει αυτής της διάταξης εξαρτάται από την τήρηση των διαδικασιών αναγνώρισης και εκτέλεσης που προβλέπονται στην απόφαση-πλαίσιο 2008/909. Κεντρική απαίτηση αυτής της διαδικασίας είναι η λήψη της συγκατάθεσης του κράτους μέλους έκδοσης. Αυτή η συγκατάθεση εκφράζεται επίσημα μέσω της διαβίβασης της καταδικαστικής απόφασης και του τυποποιημένου πιστοποιητικού που προβλέπεται από την απόφαση-πλαίσιο 2008/909.

Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι ο στόχος της διευκόλυνσης της κοινωνικής επανένταξης του καταδικασθέντος, στον οποίο βασίζεται το άρθρο 4 παρ. 6, δεν είναι απόλυτος. Πρέπει να σταθμίζεται με το έννομο συμφέρον του κράτους έκδοσης στην ποινική του πολιτική και με τη θεμελιώδη αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, η οποία ορίζει ότι η εκτέλεση ενός ΕΕΣ αποτελεί τον κανόνα, και η άρνηση είναι μια εξαίρεση που ερμηνεύεται στενά. Κατά συνέπεια, εάν μια αρχή εκτέλεσης αρνηθεί να παραδώσει ένα πρόσωπο και ισχυριστεί ότι θα εκτελέσει την ποινή

χωρίς να έχει ακολουθήσει τη σωστή διαδικασία, και κυρίως, χωρίς τη συγκατάθεση του κράτους έκδοσης, η άρνηση αυτή είναι μη προσήκουσα. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το κράτος έκδοσης διατηρεί το πλήρες δικαίωμά του να εκτελέσει την ποινή, και το ΕΕΣ παραμένει έγκυρο και μπορεί να διατηρηθεί σε ισχύ από την αρχή έκδοσης. Αυτό αποτρέπει μια κατάσταση ατιμωρησίας και διασφαλίζει την ακεραιότητα του συστήματος του ΕΕΣ. Ενώ η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας ενθαρρύνει τον διάλογο μεταξύ των δικαστικών αρχών, εάν δεν πραγματοποιηθεί νόμιμη μεταβίβαση της εκτέλεσης, υπερισχύει η πρωταρχική υποχρέωση εκτέλεσης του ΕΕΣ. Το Δικαστήριο προσθέτει ότι, εάν το ΕΕΣ διατηρηθεί, η αρχή έκδοσης οφείλει να εξετάσει την αναλογικότητα αυτής της ενέργειας και να διασφαλίσει ότι κάθε χρονικό διάστημα που το πρόσωπο κρατήθηκε στο κράτος εκτέλεσης θα αφαιρεθεί από την τελική ποινή κατά την παράδοσή του.

Απαντώντας στο τέταρτο ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου, το Δικαστήριο αρχικά αναδιατυπώνει το ερώτημα, διευκρινίζοντας ότι η σχετική νομική διάταξη δεν είναι το άρθρο 4 παρ. 5, που αφορά αποφάσεις από τρίτα κράτη, αλλά το άρθρο 3 παρ. 2 της απόφασης-πλαίσιο 2002/584, το οποίο ενσωματώνει την αρχή *ne bis in idem* εντός της ΕΕ. Το κεντρικό ζήτημα είναι κατά πόσον μια απόφαση δικαστικής αρχής εκτέλεσης να αρνηθεί την παράδοση βάσει του άρθρου 4 παρ. 6, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα την καταδικαστική απόφαση και διατάσσοντας την εκτέλεσή της, μπορεί να θεωρηθεί περίπτωση κατά την οποία το πρόσωπο έχει «αμετάκλητα δικαστεί ... για τις ίδιες πράξεις». Το Δικαστήριο δίνει σαφή αρνητική απάντηση. Αιτιολογεί ότι μια τέτοια απόφαση είναι καθαρά διαδικαστική και δεν περιλαμβάνει αξιολόγηση της ουσίας της υπόθεσης. Η αρχή εκτέλεσης δεν κινεί νέα ποινική δίωξη ούτε επανεκδικάζει την ενοχή του ατόμου. Αντιθέτως, η ενέργειά της περιορίζεται στη διευκόλυνση της εκτέλεσης μιας ποινής που έχει ήδη επιβληθεί στο κράτος μέλος έκδοσης. Κατά συνέπεια, εφόσον αυτή η διαδικαστική απόφαση δεν συνιστά νέα, αμετάκλητη κρίση επί των υποκείμενων ποινικών πράξεων, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3 παρ. 2 και, επομένως, δεν ενεργοποιεί την απαγόρευση της νέας δίωξης για την ίδια πράξη.

Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και διευκρινίσεις σχετικά με την έννοια της «δίκης που οδήγησε στην έκδοση της απόφασης»

προδικαστική παραπομπή – αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ – άρθρο 4α παρ. 1 – διαδικασία παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών – ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης – προϋποθέσεις εκτέλεσης – λόγοι προαιρετικής μη εκτέλεσης – υποχρεωτική εκτέλεση – εξαιρέσεις – έννοια της «δίκης που οδήγησε στην έκδοση της απόφασης» – παρεπόμενη ποινή αστυνομικής επιτήρησης – μη τήρηση των όρων που επιβλήθηκαν για τη θέση υπό αστυνομική επιτήρηση – απόφαση η οποία μετατρέπει την αστυνομική επιτήρηση σε στερητική της ελευθερίας ποινή – ποινή που επιβλήθηκε ερήμην

ΔΕΕ C-798/23, Abbottly, 09.10.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): F. Biltgen, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2025:763 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4α παρ. 1 της απόφασης-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ (στο εξής: απόφαση-πλαίσιο 2002/584). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Supreme Court (Ανώτατο Δικαστήριο, Ιρλανδία) στο πλαίσιο διαδικασίας για την εκτέλεση, στην Ιρλανδία, ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης εκδοθέντος σε βάρος του SH, προς τον σκοπό εκτέλεσης στερητικής της ελευθερίας ποινής στη Λεττονία.

Το 2015, επιβλήθηκε στον SH συνολική στερητική της ελευθερίας ποινή τεσσάρων ετών και εννέα μηνών, η οποία συμπληρώθηκε από τριετή περίοδο αστυνομικής επιτήρησης που θα άρχιζε μετά την αποφυλάκισή του. Μετά την αποφυλάκισή του, ο SH δεν συμμορφώθηκε με τις απαιτήσεις της επιτήρησης, με αποτέλεσμα να διαπιστωθούν δύο διοικητικές παραβάσεις τον Μάιο του 2020. Σύμφωνα με το λεττονικό δίκαιο, δύο τέτοιες παραβάσεις εντός ενός έτους επιτρέπουν σε δικαστήριο να μετατρέψει το υπόλοιπο της περιόδου επιτήρησης σε στερητική της ελευθερίας ποινή με σταθερή αναλογία, δηλαδή μία ημέρα φυλάκισης για κάθε δύο ημέρες

επιτήρησης. Τον Ιούνιο του 2020, οι λεττονικές αρχές κίνησαν διαδικασία για τη μετατροπή του υπολοίπου της περιόδου επιτήρησης του SH. Η κλήτευση που εστάλη στην επίσημη κατοικία του SH επιστράφηκε ως ανεπίδοτη, και η ακρόαση διεξήχθη ερήμην του στις 19 Αυγούστου 2020. Το δικαστήριο διέταξε τη μετατροπή της υπολειπόμενης περιόδου επιτήρησής του σε νέα στερητική της ελευθερίας ποινή ενός έτους και μίας ημέρας. Κατά συνέπεια, εκδόθηκε ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης (στο εξής: ΕΕΣ) τον Φεβρουάριο του 2021 για την εκτέλεση αυτής της ποινής.

Τα ιρλανδικά δικαστήρια, συμπεριλαμβανομένου του High Court και του Court of Appeal, αρνήθηκαν να παραδώσουν τον SH, επικαλούμενα τη διάταξη που μεταφέρει στο εθνικό δίκαιο το άρθρο 4α παρ. 1 της απόφασης-πλαίσιο 2002/584, η οποία ρυθμίζει τις αποφάσεις που εκδίδονται ερήμην. Το παραπέμπον δικαστήριο σημείωσε ότι, ενώ η άρνηση εκτέλεσης ενός ΕΕΣ αποτελεί εξαίρεση, το κεντρικό ζήτημα είναι εάν η απόφαση μετατροπής συνιστά «δίκη που κατέληξε στην απόφαση» κατά την έννοια του άρθρου 4α παρ. 1. Θεώρησε ότι η απόφαση ενδέχεται να εξομοιώνεται με την ανάκληση της αναστολής εκτέλεσης ποινής, η οποία γενικά δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4α παρ. 1, διότι η διάρκεια της νέας ποινής καθορίστηκε από έναν αυστηρό νομικό τύπο και όχι από δικαστική διακριτική ευχέρεια. Ωστόσο, το δικαστήριο διατήρησε τις επιφυλάξεις του, επειδή το αποτέλεσμα ήταν μια νέα στερητική της ελευθερίας ποινή και όχι απλώς η εκτέλεση της αρχικής, γεγονός που το οδήγησε στην υποβολή αιτήματος για την έκδοση προδικαστικής απόφασης.

Το κεντρικό νομικό ζήτημα που εξετάζεται είναι εάν η διαδικασία μετατροπής μιας παρεπόμενης ποινής αστυνομικής επιτήρησης σε στερητική της ελευθερίας ποινή, κατόπιν παραβίασης των όρων της, εμπίπτει στην έννοια της «δίκης που κατέληξε στην απόφαση» κατά το άρθρο 4α παρ. 1 της απόφασης-πλαίσιο 2002/584. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιβεβαιώνει την ερμηνεία αυτή, θεμελιώνοντας τη συλλογιστική του στις θεμελιώδεις αρχές του συστήματος του ΕΕΣ. Ενώ η εκτέλεση ενός ΕΕΣ αποτελεί τον κανόνα, βάσει της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, η άρνηση εκτέλεσης συνιστά μια αυστηρά ερμηνευόμενη εξαίρεση. Το ίδιο το άρθρο 4α παρ. 1 αποτελεί μια τέτοια εξαίρεση, σχεδιασμένη για την προστασία των δικαιωμάτων υπεράσπισης όταν ένα πρόσωπο καταδικάζεται ερήμην.

Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, μια απόφαση που αφορά απλώς την εκτέλεση ή την εφαρμογή μιας προηγουμένως επιβληθείσας ποινής, όπως η ανάκληση της αναστολής, δεν συνιστά «απόφαση» κατά την έννοια του άρθρου 4α παρ. 1. Εξαίρεση σε αυτή την ερμηνεία υφίσταται μόνο εάν η μεταγενέστερη απόφαση τροποποιεί τη φύση ή το μέγεθος της αρχικής ποινής και η αρχή που την εξέδωσε διέθετε σχετική διακριτική ευχέρεια.

Στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο διέκρινε τη μετατροπή της αστυνομικής επιτήρησης από ένα απλό μέτρο εκτέλεσης ποινής. Σύμφωνα με το λεττονικό δίκαιο, η αστυνομική επιτήρηση είναι μια παρεπόμενη ποινή που επιβάλλεται χωριστά από την αρχική στερητική της ελευθερίας ποινή και εκτίεται μετά από αυτήν. Κατά συνέπεια, η απόφαση για τη μετατροπή του ανεκτέλεστου μέρους της επιτήρησης σε φυλάκιση δεν σχετίζεται με την εκτέλεση της αρχικής στερητικής της ελευθερίας ποινής. Αντιθέτως, επιβάλλει μια νέα στερητική της ελευθερίας ποινή, διαφορετικής φύσης, η οποία δεν είχε επιβληθεί προηγουμένως.

Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται από δύο βασικούς παράγοντες. Πρώτον, το λεττονικό δικαστήριο διέθετε διακριτική ευχέρεια να αποφασίσει εάν θα διατάξει τη μετατροπή, ακόμα και αν η διάρκεια της νέας ποινής καθοριζόταν από έναν νομικό τύπο. Δεύτερον, ο σκοπός αυτής της νέας στερητικής της ελευθερίας ποινής ήταν να τιμωρήσει τις συγκεκριμένες παραβιάσεις των όρων της επιτήρησης και όχι το αρχικό ποινικό αδίκημα. Ως εκ τούτου, η διαδικασία που οδηγεί σε αυτή τη μετατροπή πρέπει να θεωρείται «δίκη που κατέληξε στην απόφαση». Αυτός ο χαρακτηρισμός είναι καίριας σημασίας, διότι η διαδικασία θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια νέα στέρηση της ελευθερίας, καθιστώντας αναγκαία την πλήρη προστασία των δικαιωμάτων υπεράσπισης του ατόμου, ώστε να μπορεί να επηρεάσει αποτελεσματικά την τελική απόφαση του δικαστηρίου. Κατά συνέπεια, η αρχή εκτέλεσης οφείλει να επαληθεύσει

εάν συντρέχει κάποια από τις περιστάσεις του άρθρου 4α παρ. 1 στοιχεία α' έως δ', και σε περίπτωση καταφατικής απάντησης να δεχθεί την παράδοση του SH στις λεττονικές αρχές.

Μεταναστευτική πολιτική

Εκτέλεση απόφασης επιστροφής που έχει καταστεί απρόσβλητη και υποχρέωση του εθνικού δικαστή να ελέγχει αν τηρείται η αρχή της μη επαναπροώθησης και αν γίνονται σεβαστά τα λοιπά συμφέροντα που μνημονεύονται στο άρθρο 5 της Οδηγίας 2008/115/EK

προδικαστική παραπομπή – επείγουσα προδικαστική διαδικασία – μεταναστευτική πολιτική – επιστροφή υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν παράνομα σε κράτος μέλος – Οδηγία 2008/115/EK – εκτέλεση απόφασης επιστροφής που έχει καταστεί απρόσβλητη – άρθρο 5 – αρχή της μη επαναπροώθησης – υπέρτερο συμφέρον του παιδιού – οικογενειακή ζωή – άρθρο 15 – κράτηση ενόψει απομάκρυνσης – έλεγχος της τήρησης των προϋποθέσεων νομιμότητας – υποχρέωση του εθνικού δικαστή να ελέγχει αν τηρείται η αρχή της μη επαναπροώθησης και αν γίνονται σεβαστά τα λοιπά συμφέροντα που μνημονεύονται στο άρθρο 5 της Οδηγίας 2008/115/EK – αυτεπάγγελτη εξέταση – άρθρα 6 και 7, άρθρο 19 παρ. 2, άρθρο 24 παρ. 2, και άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΕΕ C-313/25 PPU, Adrar, 04.09.2025, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος (Εισηγήτρια): K. Jürimäe, Γεν. Εισαγγελέας: D. Spielmann, ECLI:EU:C:2025:647 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 5, του άρθρου 13 παρ. 1 και 2, καθώς και του άρθρου 15 της Οδηγίας 2008/115/EK, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, σε συνδυασμό με τα άρθρα 6 και 7, το άρθρο 19 παρ. 2, το άρθρο 24 παρ. 2 και το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης). Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermond (πρωτοδικείο Χάγης, μεταβατική έδρα Ruremonde, Κάτω Χώρες) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του GB, Αλγερινού υπηκόου, και του Minister van Asiel en Migratie (Υπουργού Ασύλου και Μετανάστευσης, Κάτω Χώρες, στο εξής: Υπουργός) σχετικά με την απόφαση του Υπουργού να θέσει τον GB υπό κράτηση ενόψει της απομάκρυνσής του προς την Αλγερία.

Η διαδικασία που οδήγησε στην παρούσα προδικαστική παραπομπή αφορά τη νομιμότητα της κράτησης ενός παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας, του GB, ενόψει της απομάκρυνσής του στην Αλγερία κατόπιν τελεσίδικης απόφασης επιστροφής. Ο GB, υπήκοος Αλγερίας, υπέβαλε αρχικά αίτηση διεθνούς προστασίας, την οποία εν συνεχεία ουσιαστικά εγκατέλειψε, με αποτέλεσμα ο Υπουργός να εκδώσει τελεσίδικη απόφαση επιστροφής στις 7 Οκτωβρίου 2024. Ο GB κρατήθηκε στη συνέχεια στις 10 Απριλίου 2025 για τον σκοπό της απομάκρυνσης βάσει του άρθρου 15 της Οδηγίας 2008/115. Πριν από την κράτηση, ο GB εξέφρασε ανησυχίες ότι η απομάκρυνσή του θα παραβίαζε την αρχή της μη επαναπροώθησης, λόγω φόβου απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης στην Αλγερία, και επικαλέστηκε την ανάγκη φροντίδας του τέκνου του, εγείροντας ζητήματα οικογενειακής ζωής και βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, όπως προβλέπεται στο άρθρο 5 της Οδηγίας.

Το αιτούν δικαστήριο επισήμανε ότι, επειδή η αρχική απόφαση επιστροφής κατέστη τελεσίδικη χωρίς προσφυγή, και λόγω περιορισμών στο εθνικό δίκαιο, καμία αρμόδια δικαστική αρχή δεν είναι σε θέση να εκτιμήσει την αρχή της μη επαναπροώθησης ή τα συμφέροντα που μνημονεύονται στο άρθρο 5 της Οδηγίας 2008/115. Σύμφωνα με την εθνική πρακτική, οι μεταγενέστερες προσφυγές που δύνανται να ασκηθούν αφορούν μόνο τις πρακτικές ρυθμίσεις της απομάκρυνσης και όχι τη συμβατότητα της ίδιας της απομάκρυνσης με την αρχή της μη επαναπροώθησης και τα συμφέροντα του άρθρου 5 της Οδηγίας 2008/115.

Το αιτούν δικαστήριο υποστήριξε ότι, με βάση το δίκαιο της ΕΕ, απαιτείται να διενεργήσει επικαιροποιημένη αξιολόγηση αυτών των παραγόντων, καθώς η κράτηση συνιστά στάδιο της διαδικασίας επιστροφής, στο οποίο οι διατάξεις του άρθρου 5, ιδίως ο απόλυτος χαρακτήρας της μη επαναπροώθησης, πρέπει να γίνονται σεβαστές. Επιπλέον, η κράτηση βάσει του άρθρου

15 είναι νόμιμη μόνο εάν υπάρχει εύλογη προοπτική απομάκρυνσης. Εάν τα συμφέροντα του άρθρου 5 αποκλείουν την απομάκρυνση, η κράτηση καθίσταται αδικαιολόγητη και το πρόσωπο πρέπει να απελευθερωθεί αμέσως σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 4 της Οδηγίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, το εθνικό δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να ζητήσει από το ΔΕΕ να αποφανθεί κατά πόσον ένα εθνικό δικαστήριο, κατά τον έλεγχο της νομιμότητας της κράτησης, οφείλει να εξετάζει αυτεπαγγέλτως εάν η αρχή της μη επαναπροώθησης ή τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού και η οικογενειακή ζωή αντιτίθενται στην εκτέλεση προηγουμένως εκδοθείσας απόφασης επιστροφής για την εκτέλεση της οποίας ο υπήκοος τρίτης χώρας τέθηκε υπό κράτηση.

Στην ανάλυσή του επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) εξετάζει εάν ένα εθνικό δικαστήριο, που ελέγχει τη νομιμότητα της κράτησης υπηκόου τρίτης χώρας που διαμένει παράνομα, οφείλει, αυτεπαγγέλτως (*ex officio*), να εξετάζει αν η αρχή της μη επαναπροώθησης αποκλείει την απομάκρυνση. Η καταφατική απάντηση του Δικαστηρίου βασίζεται σε δύο αλληλένδετους πυλώνες: τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για τη σύννομη κράτηση βάσει του άρθρου 15 της Οδηγίας 2008/115, και τις διαδικαστικές απαιτήσεις της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας βάσει του άρθρου 47 του Χάρτη.

Πρώτον, το ΔΕΕ υπογραμμίζει ότι κάθε κράτηση συνιστά σοβαρή επέμβαση στο θεμελιώδες δικαίωμα της ελευθερίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 του Χάρτη. Κατά συνέπεια, το μέτρο κράτησης περιορίζεται αυστηρά από τις προϋποθέσεις που ορίζονται στο άρθρο 15 της Οδηγίας. Μια βασική προϋπόθεση, που απορρέει από το άρθρο 15 παρ. 4, είναι ότι η κράτηση δικαιολογείται μόνο καθόσον υπάρχει «εύλογη προοπτική απομάκρυνσης». Επομένως, η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει, μεταξύ άλλων, να εξακριβώσει, βάσει των όρων νομιμότητας της κράτησης που καθορίζονται στο άρθρο 15 της Οδηγίας 2008/115, αν υφίσταται εύλογη προοπτική απομάκρυνσης του συγκεκριμένου παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας ή αν η απομάκρυνσή του προσκρούει σε νομικούς λόγους. Το Δικαστήριο κρίνει ότι οι υποχρεώσεις που περιγράφονται στο άρθρο 5 της Οδηγίας, οι οποίες δεσμεύουν τα κράτη μέλη καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας επιστροφής, εμπίπτουν σαφώς στην κατηγορία των νομικών λόγων.

Το άρθρο 5 απαιτεί ρητά τον σεβασμό της αρχής της μη επαναπροώθησης, η οποία αποτελεί απόλυτο δικαίωμα που εγγυάται το άρθρο 19 παρ. 2 του Χάρτη. Ο απόλυτος χαρακτήρας αυτής της απαγόρευσης σημαίνει ότι πρέπει να γίνεται σεβαστή ανεξαρτήτως της συμπεριφοράς του ατόμου, συμπεριλαμβανομένης της παράλειψής του να προσβάλει την αρχική απόφαση επιστροφής. Η αρμόδια εθνική αρχή πρέπει, επομένως, να λαμβάνει υπόψη την αρχή αυτή σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, από την έκδοση της απόφασης επιστροφής έως τη στιγμή της εκτέλεσής της. Η υποχρέωση αυτή περιλαμβάνει την αξιολόγηση τυχόν νέων πληροφοριών ή αλλαγών στις περιστάσεις που ενδέχεται να έχουν προκύψει μετά την τελεσιδικία της απόφασης επιστροφής. Συνάγεται ότι, εάν η αρχή της μη επαναπροώθησης εμποδίζει την απομάκρυνση, δεν υπάρχει «εύλογη προοπτική απομάκρυνσης», καθιστώντας την κράτηση παράνομη και επιβάλλοντας την άμεση απελευθέρωση του ατόμου σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 4.

Δεύτερον, το Δικαστήριο συνδέει αυτή την ουσιαστική απαίτηση με το δικαίωμα αποτελεσματικής ένδικης προστασίας βάσει του άρθρου 47 του Χάρτη, το οποίο εξειδικεύεται στους μηχανισμούς δικαστικού ελέγχου του άρθρου 15 παρ. 2 και 3 της Οδηγίας. Για να είναι αυτός ο έλεγχος αποτελεσματικός, η δικαστική αρχή πρέπει να είναι σε θέση να αποφανθεί επί όλων των σχετικών πραγματικών και νομικών ζητημάτων και δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στα επιχειρήματα που προβάλλουν οι διάδικοι. Δεδομένης της βαρύτητας της στέρησης της ελευθερίας ενός προσώπου, το δικαστήριο που διενεργεί τον έλεγχο έχει καθήκον να εγείρει οποιαδήποτε παράβαση προϋπόθεσης νομιμότητας που απορρέει από το δίκαιο της ΕΕ, ακόμη και αν δεν την έχει επικαλεστεί ο ενδιαφερόμενος. Επομένως, επειδή η νομιμότητα της κράτησης εξαρτάται από τη νομική δυνατότητα της απομάκρυνσης, το δικαστήριο πρέπει να βεβαιώνεται, αυτεπαγγέλτως, ότι η αρχή της μη επαναπροώθησης δεν την αποκλείει. Το Δικαστήριο διευκρινίζει επίσης ότι η προστασία αυτή δεν μπορεί να παρακαμφθεί απαιτώντας

από το άτομο να υποβάλει ξεχωριστή αίτηση διεθνούς προστασίας προκειμένου να εξεταστεί πλήρως η εν λόγω αρχή.

Απαντώντας στο δεύτερο ερώτημα, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επεκτείνει τη συλλογιστική που εφάρμοσε για την αρχή της μη επαναπροώθησης και στα άλλα θεμελιώδη συμφέροντα που προστατεύονται από το άρθρο 5 της Οδηγίας 2008/115, δηλαδή το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και ο σεβασμός της οικογενειακής ζωής. Το Δικαστήριο επιβεβαιώνει ότι η νομιμότητα της κράτησης βάσει του άρθρου 15 εξαρτάται από την ύπαρξη «εύλογης προοπτικής απομάκρυνσης», η οποία αναιρείται από «νομικούς λόγους» που ενδέχεται να την αποκλείουν. Διευκρινίζει ότι το σύνολο του άρθρου 5, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων που αφορούν το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και την οικογενειακή ζωή, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής αυτών των νομικών λόγων. Κατά συνέπεια, ένα εθνικό δικαστήριο που ελέγχει τη νομιμότητα της κράτησης οφείλει, εφόσον κρίνεται αναγκαίο αυτεπαγγέλτως, να εξετάζει εάν τα συμφέροντα αυτά εμποδίζουν την απομάκρυνση του υπηκόου τρίτης χώρας. Το καθήκον αυτό ενισχύεται από τον σκοπό του άρθρου 5, ο οποίος είναι η διασφάλιση του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην οικογενειακή ζωή και των δικαιωμάτων του παιδιού, που κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 24 του Χάρτη. Ωστόσο, το Δικαστήριο εισάγει μια βασική διάκριση: σε αντίθεση με την απόλυτη απαγόρευση της μη επαναπροώθησης, τα δικαιώματα αυτά δεν είναι απόλυτα και ενδέχεται να υπόκεινται σε στάθμιση αναλογικότητας και σύννομους περιορισμούς. Το Δικαστήριο σημειώνει, επίσης, την αντίστοιχη υποχρέωση του υπηκόου τρίτης χώρας για ειλικρινή συνεργασία, ώστε να ενημερώνει τις αρχές για τις σχετικές οικογενειακές του περιστάσεις.

Απόφαση περί μη παρατάσεως ή περί μη ανανεώσεως προσωρινής άδειας διαμονής δεν εμπίπτει στην έννοια της «απορρίψης» αίτησης διεθνούς προστασίας

προδικαστική παραπομπή – πολιτική ασύλου – πρωτόκολλο αριθ. 22 σχετικά με τη θέση της Δανίας το οποίο προσαρτάται στη Συνθήκη ΕΕ και στη Συνθήκη ΛΕΕ – Συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Βασιλείου της Δανίας σχετικά με τα κριτήρια και τους μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του κράτους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται στη Δανία ή σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από υπήκοο τρίτης χώρας – Κανονισμός (ΕΕ) 604/2013 – άρθρο 18 παρ. 1, στοιχείο δ' – υποχρεώσεις του υπεύθυνου κράτους μέλους – υποχρέωση εκ νέου ανάληψης υπηκόου τρίτης χώρας του οποίου η αίτηση απορρίφθηκε και ο οποίος υπέβαλε αίτηση σε άλλο κράτος μέλος – έννοια της «αίτησης [διεθνούς προστασίας]» – ειδικό καθεστώς του Βασιλείου της Δανίας – έννοια της «απορρίψης» – απόφαση περί μη παρατάσεως ή περί μη ανανεώσεως προσωρινής άδειας διαμονής – δεν εμπίπτει

ΔΕΕ C-790/23, Qassioun, 30.10.2025, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: M. L. Arastey Sahún, Εισηγητής: J. Passer, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2025:838 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 18 παρ. 1, στοιχείο δ', του Κανονισμού 604/2013, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Korkein hallinto-oikeus (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Φινλανδία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της X, υπηκόου Συρίας, και της Maahanmuuttovirasto (υπηρεσίας μετανάστευσης, Φινλανδία) (στο εξής: υπηρεσία μετανάστευσης), σχετικά με απόφαση της εν λόγω εθνικής αρχής με την οποία απορρίφθηκε αίτηση διεθνούς προστασίας υποβληθείσα από την X, προβλέφθηκε η μεταφορά της στη Δανία και της επιβλήθηκε απαγόρευση εισόδου στη Φινλανδία.

Η υπόθεση αφορά μια υπήκοο Συρίας η οποία υπέβαλε αίτηση διεθνούς προστασίας στη Δανία την 1η Ιουλίου 2016. Σε απάντηση, οι δανικές αρχές της χορήγησαν προσωρινή άδεια διαμονής βάσει της εθνικής νομοθεσίας στις 29 Αυγούστου 2016, η οποία στη συνέχεια παρατάθηκε επανειλημμένα. Στις 17 Νοεμβρίου 2020, η δανική αρχή, ενεργώντας αυτεπάγγελα,

αποφάσισε να μην ανανεώσει την εν λόγω άδεια. Η αιτούσα υπέβαλε εν συνεχεία αίτηση διεθνούς προστασίας στη Φινλανδία στις 27 Ιουλίου 2021. Η φινλανδική υπηρεσία μετανάστευσης υπέβαλε αίτημα προς τη Δανία να αναλάβει εκ νέου την αιτούσα, επικαλούμενη το άρθρο 18 παρ. 1, στοιχείο δ', του Κανονισμού 604/2013, το οποίο η Δανία αποδέχθηκε. Κατά συνέπεια, η φινλανδική αρχή απέρριψε την αίτησή της ως απαράδεκτη, έκρινε ότι η Δανία είναι το αρμόδιο κράτος μέλος και διέταξε τη μεταφορά της, επιβάλλοντάς της ταυτόχρονα διετή απαγόρευση εισόδου στη Φινλανδία. Η επακόλουθη νομική προσφυγή της αιτούσας έφτασε στο Korkein hallinto-oikeus (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο της Φινλανδίας). Το κεντρικό νομικό ζήτημα για το φινλανδικό δικαστήριο είναι κατά πόσον η μη ανανέωση της άδειας διαμονής της αιτούσας στη Δανία συνιστά «απόρριψη» αίτησης διεθνούς προστασίας κατά την έννοια του άρθρου 18 παρ. 1, στοιχείο δ'. Το δικαστήριο παρατήρησε ότι η αρχική της αίτηση στη Δανία είχε ευνοϊκά αποτελέσματα, τη χορήγηση και την επανειλημμένη παράταση μιας προσωρινής άδειας διαμονής, και ότι η μη ανανέωση ήταν απόφαση που κινήθηκε από την αρχή και όχι από την αιτούσα. Αυτό το πλαίσιο δημιουργεί αβεβαιότητα ως προς το αν η μη ανανέωση της άδειας μπορεί να χαρακτηριστεί νομικά ως απόρριψη. Δεδομένων αυτών των αμφιβολιών, το φινλανδικό δικαστήριο αποφάσισε να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο για την έκδοση προδικαστικής απόφασης, διερωτώμενο συγκεκριμένα κατά πόσον η μη ανανέωση μιας προσωρινής άδειας διαμονής, η οποία κινείται από κρατική αρχή, καλύπτεται από την έννοια της «απόρριψης» βάσει του άρθρου 18 παρ. 1, στοιχείο δ', του Κανονισμού.

Η απάντηση του Δικαστηρίου εντάσσεται στο ειδικό νομικό πλαίσιο του ειδικού καθεστώτος της Δανίας, το οποίο την υποχρεώνει να εφαρμόζει τον Κανονισμό 604/2013 μέσω διεθνούς συμφωνίας, αλλά την εξαιρεί από το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ για το άσυλο, και ιδίως από την Οδηγία 2011/95. Κατά συνέπεια, μια αίτηση προστασίας στη Δανία βασίζεται στο εθνικό της δίκαιο και όχι στα καθεστώτα του πρόσφυγα ή της επικουρικής προστασίας που ορίζονται στην Οδηγία. Ωστόσο, για να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της Συμφωνίας ΕΕ-Δανίας, οι εν λόγω εθνικές αιτήσεις πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ισοδύναμες με τις αιτήσεις που υποβάλλονται σε άλλα κράτη μέλη για τους σκοπούς της εφαρμογής του Κανονισμού.

Το Δικαστήριο κρίνει ότι ο όρος «απορρίφθηκε» αποτελεί αυτόνομη έννοια του δικαίου της ΕΕ που απαιτεί ομοιόμορφη ερμηνεία βάσει της διατύπωσής του, του πλαισίου του και του σκοπού του. Από γραμματική άποψη, η «απόρριψη» σημαίνει την άρνηση θετικής έκβασης. Αντιθέτως, η μη ανανέωση ενός εγγράφου διαμονής προϋποθέτει ότι η αίτηση είχε αρχικά ευνοϊκή έκβαση, έστω και αν το καθεστώς που χορηγήθηκε ήταν προσωρινό. Επομένως, δεν μπορεί λογικά να θεωρηθεί απόρριψη.

Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από την ίδια τη δομή του Κανονισμού. Ο ορισμός του «εγγράφου διαμονής» στο άρθρο 2, στοιχείο ιβ', επιβεβαιώνει ότι πρόκειται για άδεια παραμονής, υποδηλώνοντας θετική έκβαση. Επιπλέον, η κατάσταση ενός ατόμου με ληγμένο έγγραφο διαμονής ρυθμίζεται ρητά από ξεχωριστή διάταξη, το άρθρο 12 παρ. 4, το οποίο καθορίζει το αρμόδιο κράτος μέλος με βάση τον χρόνο που έχει παρέλθει από τη λήξη, γεγονός που υποδεικνύει ότι ο νομοθέτης δεν θεωρούσε το σενάριο αυτό ως «απόρριψη» κατά την έννοια του άρθρου 18 παρ. 1, στοιχείο δ'.

Από ευρύτερη συστηματική άποψη, σχετικές Οδηγίες της ΕΕ, όπως η Οδηγία 2011/95 και η Οδηγία 2013/32, κάνουν με συνέπεια σαφή διάκριση μεταξύ της αρχικής «απόρριψης» μιας αίτησης και μεταγενέστερων αποφάσεων για «ανάκληση, παύση ή άρνηση ανανέωσης» ενός καθεστώτος προστασίας που έχει ήδη χορηγηθεί. Αυτές αντιμετωπίζονται ως ουσιαστικά και διαδικαστικά διακριτές ενέργειες. Αυτή η συστηματική ανάλυση επιβεβαιώνει ότι η έννοια της «απόρριψης» δεν μπορεί να ερμηνευθεί ώστε να περιλαμβάνει τη μη ανανέωση ενός εγγράφου που έχει εκδοθεί προηγουμένως.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 18 παρ. 1, στοιχείο δ', του Κανονισμού 604/2013 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η μη παράταση ή η μη ανανέωση μιας άδειας διαμονής που έχει εκδοθεί προηγουμένως σε υπήκοο τρίτης χώρας δεν μπορεί να εξομοιωθεί με απόρριψη της αίτησης διεθνούς προστασίας του εν λόγω υπηκόου.

VIII. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Επιμ.: Αγγελική Ζησιού

Εσωτερική αγορά φυσικού αερίου

Το άρθρο 35 παρ. 1 του Κανονισμού 2017/460 της Επιτροπής, υπό το πρίσμα των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, έχει την έννοια ότι η προβλεπόμενη σε αυτό εξαίρεση καταλαμβάνει αποκλειστικώς τις μακροπρόθεσμες συμβάσεις κράτησης δυναμικότητας για τη μεταφορά αερίου που έχουν συναφθεί πριν από τις 6 Απριλίου 2017 και προβλέπουν ότι το επίπεδο των τιμολογίων μεταφοράς, καθοριζόμενο με βάση τη δυναμικότητα ή/και την ποσότητα του μεταφερόμενου αερίου, δύναται να μεταβληθεί αποκλειστικά λόγω τιμαριθμικής προσαρμογής η οποία στηρίζεται, μεταξύ άλλων, στον δείκτη τιμών καταναλωτή. Η εξαίρεση αυτή δεν εφαρμόζεται σε συμβάσεις όπου η μεταβολή των τιμολογίων εξαρτάται από πρόσθετους παράγοντες, όπως συμφωνημένες προσαρμογές μεταξύ των μερών ή η εφαρμογή ρυθμιζόμενου τιμολογίου από εθνική αρχή.

προδικαστική παραπομπή – εσωτερική αγορά φυσικού αερίου – Κανονισμός (ΕΕ) 2017/460 – σύστημα μεταφοράς φυσικού αερίου – μεθοδολογία τιμής αναφοράς – άρθρο 35 παρ. 1 – απαλλαγή για τις συμβάσεις οι οποίες έχουν συναφθεί πριν από τις 6 Απριλίου 2017 και δεν προβλέπουν καμία αλλαγή στα επίπεδα των τιμολογίων μεταφοράς εκτός από την τιμαριθμική προσαρμογή – έννοια της «τιμαριθμικής προσαρμογής»

ΔΕΕ C-369/24, MET Magyarország και Global NRG ROM, 02.10.2025, Τμήμα έβδομο, Πρόεδρος: M. Gavalec, Εισηγητής: F. Schalin, Γεν. Εισαγγελέας: T. Căpeta, ECLI:EU:C:2025:743 – Προδικαστική παραπομπή

Η συγκεκριμένη αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 35 παρ. 1 του Κανονισμού 2017/460 της Επιτροπής, για τη θέσπιση κώδικα δικτύου σχετικά με την εναρμονισμένη διάρθρωση των τιμολογίων μεταφοράς αερίου. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των MET Magyarország Energiakereskedő Zrt. (στο εξής: MET), ουγγρικής εταιρείας, και Global NRG ROM SRL (στο εξής: Global NRG), ρουμανικής εταιρείας, και, αφετέρου, της Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal (ουγγρικής ρυθμιστικής αρχής του τομέα της ενέργειας και των υπηρεσιών κοινής ωφελείας, στο εξής: MEKH), σχετικά με τη νομιμότητα της απόφασης της τελευταίας αυτής αρχής με την οποία καθορίζεται η μεθοδολογία τιμής αναφοράς για τη μεταφορά φυσικού αερίου και κηρύσσεται αυτή εφαρμοστέα στις συμβάσεις που συνήφθησαν πριν από τις 6 Απριλίου 2017 μεταξύ της FGSZ Földgázszállító Zrt. (στο εξής: FGSZ), διαχειρίστριας του ουγγρικού συστήματος μεταφοράς φυσικού αερίου, και των δύο ως άνω εταιρειών, χρηστών του συστήματος αυτού.

Η υπόθεση αφορά τη μακροπρόθεσμη διασυνοριακή σύμβαση μεταφοράς φυσικού αερίου (HOT) μεταξύ MET, Global NRG και του ουγγρικού διαχειριστή FGSZ για την περίοδο 2010-2030. Οι συμβάσεις αυτές προέβλεπαν ετήσια τιμαριθμική προσαρμογή των τιμολογίων, ενώ για την τιμολόγηση του σημείου εξόδου Ουγγαρίας-Ρουμανίας λαμβάνονταν επιπλέον υπόψη τα ρυθμιζόμενα τιμολόγια που καθόριζε η MEKH, τα οποία λειτουργούσαν ως ανώτατο όριο τιμής και εφαρμόζονταν υποχρεωτικά όταν ήταν χαμηλότερα από το συμβατικό τίμημα.

Μέχρι το 2019, η MEKH χρησιμοποιούσε ειδική μεθοδολογία (discounted cash flow model) αποκλίνουσα από το υπόλοιπο δίκτυο, λαμβάνοντας υπόψη, πέραν της τιμαριθμικής προσαρμογής, στοιχεία όπως νέες κρατήσεις δυναμικότητας, έσοδα και τον εσωτερικό βαθμό απόδοσης. Μετά την έναρξη ισχύος του Κανονισμού 2017/460, ο οποίος επιβάλλει ενιαία μεθοδολογία τιμής αναφοράς σε όλα τα σημεία εισόδου-εξόδου, η MEKH υποχρεώθηκε από 01.10.2019 να εφαρμόζει ενιαίο σύστημα τιμολόγησης στο σύνολο του ουγγρικού συστήματος. Οι συμβαλλόμενες εταιρείες αρνήθηκαν να συνυπογράψουν τις νέες τροποποιητικές συμβάσεις και κατέβαλαν τα οφειλόμενα ποσά με ρητή επιφύλαξη.

Με απόφαση της 25.10.2022, η MEKH έκρινε ότι οι HOT συμβάσεις δεν εμπίπτουν στην εξαίρεση του άρθρου 35(1) του Κανονισμού 2017/460, διότι οι μεταβολές τιμών δεν

προέκυπταν αποκλειστικά από τιμαριθμική προσαρμογή, αλλά και από το ρυθμιζόμενο τιμολόγιο, το οποίο αποτελούσε προϊόν επιπλέον κριτηρίων και εφαρμοζόταν υποχρεωτικά. Κατά της ως άνω απόφασης, η MET και η Global NRG άσκησαν προσφυγή ενώπιον του Fővárosi Törvényszék (δικαστηρίου περιφέρειας Βουδαπέστης, Ουγγαρία), υποστηρίζοντας ότι οι συμβάσεις HOT εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 35 παρ. 1 του Κανονισμού 2017/460. Κατά τις προσφεύγουσες, η ως άνω διάταξη θέτει σε εφαρμογή την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, δεδομένου ότι σκοπός της είναι να διασφαλίσει ότι η έναρξη ισχύος του Κανονισμού αυτού δεν θίγει τα δικαιώματα των συμβαλλομένων μερών σε μακροπρόθεσμες συμβάσεις που έχουν συναφθεί πριν από την έναρξη αυτή.

Επιλαμβανόμενο της οικείας υπόθεσης, το εθνικό δικαστήριο, διαπιστώνοντας αποκλίσεις μεταξύ των γλωσσικών αποδόσεων του άρθρου 35(1) του Κανονισμού, ιδίως ως προς το εάν το κρίσιμο κριτήριο είναι το ύψος της μεταβολής ή η αποκλειστική συσχέτισή της με τον τιμαριθμό, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα σχετικά με το εάν μακροπρόθεσμες συμβάσεις δυναμικότητας, οι οποίες προ του 2017 συνδύαζαν συμβατικό μηχανισμό τιμαριθμικής αναπροσαρμογής με υποχρεωτική εφαρμογή ρυθμιζόμενων τιμολογίων που βασίζονται σε πρόσθετα κριτήρια, μπορούν να εξαιρεθούν από την εφαρμογή του Κανονισμού 2017/460.

Ουσιαστικά και αναφορικά με το εν θέματι προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει αν το άρθρο 35 παρ. 1 του Κανονισμού 2017/460, υπό το φως των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, καλύπτει μακροπρόθεσμες συμβάσεις κράτησης δυναμικότητας συναφθείσες πριν από τις 06.04.2017, όταν οι μεταβολές στα τιμολογιακά επίπεδα δεν οφείλονται αποκλειστικά σε τιμαριθμική προσαρμογή, αλλά και στην εφαρμογή ρυθμιζόμενων τιμολογίων προσδιοριζόμενων βάσει πρόσθετων παραγόντων. Το Δικαστήριο αρχικά υπενθυμίζει ότι ο Κανονισμός 2017/460, στηριζόμενος στον Κανονισμό 715/2009, επιδιώκει την εναρμόνιση της τιμολόγησης στο σύστημα εισόδου-εξόδου και ότι η αρχή της ενιαίας μεθοδολογίας τιμής αναφοράς αποτελεί θεμελιώδη επιλογή του νομοθέτη της Ένωσης. Η εξαίρεση του άρθρου 35 παρ. 1 αποσκοπεί στη διασφάλιση της συνέχειας ορισμένων υφιστάμενων συμβάσεων, πλην όμως συνιστά παρέκκλιση και, ως εκ τούτου, πρέπει να ερμηνεύεται στενά.

Περαιτέρω, από το γράμμα της διάταξης και την πλειοψηφία των γλωσσικών αποδόσεων προκύπτει ότι η εξαίρεση καταλαμβάνει μόνον συμβάσεις που επιτρέπουν μεταβολή των επιπέδων τιμολογίων αποκλειστικά βάσει τιμαριθμικής προσαρμογής. Η ύπαρξη μηχανισμών που ενσωματώνουν και άλλους παράγοντες, όπως η εφαρμογή υποχρεωτικού ρυθμιζόμενου τιμολογίου ή η συνεκτίμηση εσόδων, νέων κρατήσεων ή βαθμού απόδοσης, αποκλείει την υπαγωγή στη ρήτρα εξαίρεσης. Το γεγονός ότι το συμβατικό τιμολόγιο επανυπολογίζεται με βάση το ρυθμιζόμενο τιμολόγιο είναι καθοριστικό, καθώς αποδεικνύει ότι η εξέλιξή του δεν συνδέεται αποκλειστικά με τον δείκτη τιμών καταναλωτή. Οι αρχές της ασφάλειας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης δεν μπορούν να θεμελιώσουν προσδοκία διατήρησης καθεστώτος αντίθετου προς τη μεταγενέστερη ενωσιακή ρύθμιση, εφόσον δεν τεκμηριώνεται ότι τα θεσμικά όργανα δημιούργησαν ειδικές δεσμευτικές διαβεβαιώσεις προς τους οικονομικούς φορείς.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΔΕΕ έκρινε το άρθρο 35, σημείο 1, του Κανονισμού 2017/460 της Επιτροπής, για τη θέσπιση κώδικα δικτύου σχετικά με την εναρμονισμένη διάρθρωση των τιμολογίων μεταφοράς αερίου, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, έχει την έννοια ότι η εκεί προβλεπόμενη εξαίρεση εφαρμόζεται αποκλειστικά και μόνο στις συναφθείσες πριν από τις 6 Απριλίου 2017 μακροπρόθεσμες συμβάσεις κράτησης δυναμικότητας για τη μεταφορά αερίου στις οποίες δεν προβλέπεται καμία μεταβολή των επιπέδων των τιμολογίων μεταφοράς, τα οποία καθορίζονται σε συνάρτηση με τη δυναμικότητα και/ή την ποσότητα του μεταφερόμενου αερίου, παρά μόνο βάσει τιμαριθμικής προσαρμογής, η οποία στηρίζεται, μεταξύ άλλων, στον δείκτη τιμών καταναλωτή. Η εξαίρεση αυτή δεν ισχύει για τις συμβάσεις στις οποίες οι μεταβολές των τιμολογιακών επιπέδων οφείλονται σε άλλους παράγοντες, όπως

συμβαίνει στις περιπτώσεις συμφωνίας των συμβαλλομένων μερών επί των τελευταίων ή στις περιπτώσεις εφαρμογής ρυθμιζόμενου τιμολογίου.

Τα άρθρα 41 παρ. 8 της Οδηγίας 2009/73/EK και 13 παρ. 1 του Κανονισμού 715/2009 δεν εφαρμόζονται αυτοδικαίως στις εγκαταστάσεις αποθήκευσης φυσικού αερίου, εκτός αν η εθνική ρυθμιστική αρχή αποφασίσει αντικειμενικώς δικαιολογημένα την επέκτασή τους. Το άρθρο 41 παρ. 8 αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που θεωρεί ότι η ύπαρξη «κατάλληλων κινήτρων» εξασφαλίζεται μόνον από την κάλυψη του οικονομικώς δικαιολογημένου κόστους χωρίς αιτιολόγηση. Η υποχρέωση διασφάλισης «κατάλληλων κινήτρων» και «κατάλληλης απόδοσης επενδύσεων» δεν απαιτεί αποκλειστική χρήση συγκεκριμένων μεθόδων υπολογισμού, αλλά η εθνική ρυθμιστική αρχή οφείλει να λαμβάνει υπόψη τους προηγούμενους εξατομικευμένους δείκτες των διαχειριστών και να διασφαλίζει ότι η εκτίμηση παραμέτρων τιμολογίων δεν εξαρτάται από έκθεση τρίτου συνταγμένη αποκλειστικά κατόπιν αιτήματος ενός διαχειριστή.

προδικαστική παραπομπή – προσέγγιση των νομοθεσιών – φυσικό αέριο – Οδηγία 2009/73/EK – άρθρο 41 παρ. 8 – έννοια των «κατάλληλων κινήτρων» – Κανονισμός (ΕΚ) 715/2009 – άρθρο 13 παρ. 1 – έννοια της «κατάλληλης απόδοσης των επενδύσεων» – συστήματα μεταφοράς και διανομής – εγκατάσταση αποθήκευσης – κριτήρια που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό των τιμολογίων μεταφοράς και διανομής που καθορίζονται από την εθνική ρυθμιστική αρχή – ποσοστό απόδοσης του κεφαλαίου – υποχρέωση σύμφωνης ερμηνείας – υποχρέωση αιτιολόγησης

ΔΕΕ C-87/24, Gaso και Conexus Baltic Grid, 23.10.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: M. Condinanzi, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2025:826 – Προδικαστική παραπομπή

Η συγκεκριμένη αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 41 παρ. 8 της Οδηγίας 2009/73/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου, και του Κανονισμού (ΕΚ) 715/2009 σχετικά με τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο προσφυγών ακυρώσεως που άσκησαν, αντιστοίχως, η AS «Gaso» και η AS «Conexus Baltic Grid» κατά της lēmums Nr. 109 (απόφασης αριθ. 109 σχετικά με το ποσοστό απόδοσης του κεφαλαίου για την κατάρτιση του σχεδίου τιμολογίων των υπηρεσιών συστήματος μεταφοράς φυσικού αερίου και συστήματος διανομής φυσικού αερίου και αποθήκευσης φυσικού αερίου), της 20ής Αυγούστου 2020 (στο εξής: επίδικη απόφαση), την οποία εξέδωσε η Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (ρυθμιστική επιτροπή δημοσίων υπηρεσιών, Λεττονία) (στο εξής: λεττονική ρυθμιστική αρχή).

Η λεττονική ρυθμιστική αρχή, κατ' εφαρμογήν της υφιστάμενης μεθοδολογίας τιμολόγησης, εξέδωσε την επίδικη απόφαση με την οποία όρισε ότι οι διαχειριστές του συστήματος μεταφοράς, διανομής και αποθήκευσης φυσικού αερίου οφείλουν να εφαρμόζουν μέσο σταθμισμένο ποσοστό απόδοσης κεφαλαίου σε πραγματικούς όρους. Κατόπιν υπολογισμού του ποσοστού απόδοσης ιδίων και δανειακών κεφαλαίων, του εταιρικού φόρου και του μέσου πενταετούς πληθωρισμού, η αρχή καθόρισε συντελεστή απόδοσης 2,65% για μεσαίες/μεγάλες επιχειρήσεις και 4,37% για πολύ μικρές/μικρές, θεωρώντας ότι τα ποσοστά αυτά αντικατοπτρίζουν τις χρηματοπιστωτικές συνθήκες και εξασφαλίζουν, αφενός, εύλογη χρηματοδότηση, επενδύσεις και αποδοτικότητα των διαχειριστών, αφετέρου, οικονομικώς δικαιολογημένο κόστος για τους χρήστες. Η Gaso, διαχειρίστρια του συστήματος διανομής φυσικού αερίου στη Λεττονία, και η Conexus Baltic Grid, διαχειρίστρια του συστήματος μεταφοράς και της εγκατάστασης αποθήκευσης φυσικού αερίου στο ίδιο κράτος μέλος, άσκησαν αμφότερες προσφυγή ακυρώσεως κατά της επίδικης απόφασης ενώπιον του Administratīvā apgabaltiesa (περιφερειακού διοικητικού δικαστηρίου, Λεττονία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, προβάλλοντας ότι η λεττονική ρυθμιστική αρχή υπερέβη την εξουσία της, παρέκκλινε από τις απαιτήσεις της Οδηγίας 2009/73 και του Κανονισμού 715/2009 ως προς την παροχή «κατάλληλων κινήτρων» για επενδύσεις και «κατάλληλης απόδοσης των επενδύσεων», και ότι το ορισθέν ποσοστό απόδοσης του κεφαλαίου είναι αδικαιολογήτως χαμηλό.

Επιλαμβανόμενο της υπόθεσης, το εθνικό δικαστήριο σημειώνει πως ναι μεν το εν θέματι νομοθετικό πλαίσιο, ήτοι τα άρθρα 40 και 41 της Οδηγίας 2009/73 και το άρθρο 13 του Κανονισμού 715/2009, προβλέπει ότι, κατά τον καθορισμό των τιμολογίων πρόσβασης στα συστήματα μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου, τα κράτη μέλη πρέπει να προβλέπουν «κατάλληλη απόδοση των επενδύσεων» πλην όμως οι διατάξεις αυτές δεν αναφέρουν πώς πρέπει να νοείται η έκφραση αυτή, επί της οποίας, το Δικαστήριο δεν είχε ακόμη την ευκαιρία να αποφανθεί. Περαιτέρω, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το εθνικό ρυθμιστικό πλαίσιο ενδέχεται να μην έχει μεταφέρει ορθά τις υποχρεώσεις της Οδηγίας, ιδίως ως προς την παροχή κινήτρων στους παρόχους δημόσιων υπηρεσιών, και εκφράζει αμφιβολίες για το κατά πόσον το άρθρο 13 του Κανονισμού 715/2009 εφαρμόζεται και στα τιμολόγια πρόσβασης σε εγκαταστάσεις αποθήκευσης φυσικού αερίου.

Κατόπιν τούτων, το αιτούν δικαστήριο, Administratīvā apgabaltiesa (περιφερειακό διοικητικό δικαστήριο), αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα δέκα προδικαστικά ερωτήματα διά των οποίων επιδιώκει να διευκρινιστεί:

Πρώτον, εάν το άρθρο 41(8) της Οδηγίας 2009/73 απαιτεί η εθνική ρύθμιση και η ρυθμιστική αρχή να αιτιολογούν ειδικά πώς διασφαλίζονται κατάλληλα κίνητρα για τους διαχειριστές, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα.

Δεύτερον, εάν η κάλυψη μόνο των οικονομικά δικαιολογημένων δαπανών και η εξασφάλιση έστω και μικρής απόδοσης αρκεί για να θεωρηθεί ότι παρέχονται κατάλληλα κίνητρα.

Τρίτον, εάν τα κατάλληλα κίνητρα προϋποθέτουν την εφαρμογή χρηματοοικονομικών αρχών και μεθοδολογιών, όπως ο υπολογισμός του μέσου σταθμισμένου κόστους κεφαλαίου.

Τέταρτον, εάν η ρυθμιστική αρχή μπορεί να αποκλίνει ή να προσαρμόζει τη χρηματοοικονομική μεθοδολογία του μέσου σταθμισμένου κόστους κεφαλαίου, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας προσθήκης πριμοδότησης ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης ή της μη συνεκτίμησης του πληθωρισμού.

Πέμπτον, εάν, σε περίπτωση διαφωνίας με τον διαχειριστή δικτύου, απαιτείται προσφυγή σε ανεξάρτητο τρίτο για τον προσδιορισμό του κατάλληλου μέσου σταθμισμένου κόστους κεφαλαίου.

Έκτον, εάν επιτρέπεται ο καθορισμός ενιαίου μέσου σταθμισμένου κόστους κεφαλαίου χωρίς προσαρμογές που να αντανακλούν τα εξατομικευμένα χαρακτηριστικά κάθε επιχείρησης.

Έβδομον, αν οι αιτιολογικές σκ. 7 και 8 και το άρθρο 13(1) του Κανονισμού 715/2009 εφαρμόζονται και στα τιμολόγια πρόσβασης στις εγκαταστάσεις αποθήκευσης φυσικού αερίου όταν η πρόσβαση είναι ρυθμιζόμενη.

Όγδοον, εάν ο διαχειριστής αμφισβητεί το ύψος του WACC, υποχρεούται η ρυθμιστική αρχή να ζητήσει εκτίμηση από ανεξάρτητο τρίτο φορέα;

Ένατον, εάν αντίκειται στο άρθρο 41 παρ. 8 διαδικασία όπου το WACC καθορίζεται αποκλειστικά από την αρχή χωρίς δυνατότητα προσαρμογής βάσει των ειδικών δεδομένων του εκάστοτε διαχειριστή.

Δέκατον, εάν το άρθρο 1 και το άρθρο 13 του Κανονισμού 715/2009 έχουν την έννοια ότι εφαρμόζονται και στα τιμολόγια πρόσβασης σε εγκαταστάσεις αποθήκευσης φυσικού αερίου, όταν η πρόσβαση είναι ρυθμιζόμενη.

Επί του παραδεκτού των εν θέματι προδικαστικών ερωτημάτων, η λεττονική ρυθμιστική αρχή προέβαλε σειρά ενστάσεων, υποστηρίζοντας, μεταξύ άλλων, πως ορισμένα εξ αυτών είναι υποθετικά, αφορούν την ερμηνεία του εθνικού δικαίου ή είναι υπέρμετρα γενικά, ενώ άλλα δεν σχετίζονται με το αντικείμενο της κύριας δίκης. Ειδικότερα, υποστήριξε ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα βασίζεται σε εσφαλμένη παραδοχή ως προς τις υποχρεώσεις αιτιολόγησης της ίδιας, ενώ περαιτέρω σημείωσε ότι πολλά από τα προδικαστικά ερωτήματα δεν αφορούν την ερμηνεία αλλά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, όπως εν προκειμένω

το δεύτερο, τρίτο, τέταρτο και πέμπτο εξ αυτών. Επίσης, η λεττονική ρυθμιστική αρχή υποστηρίζει ότι το δεύτερο, το όγδοο και το ένατο προδικαστικό ερώτημα δεν αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, αλλά την ερμηνεία του εθνικού δικαίου. Ειδικότερα, όσον αφορά το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, η έννοια της «αποδοτικότητας» δεν χρησιμοποιείται από το σχετικό δίκαιο της Ένωσης, αλλά από το άρθρο 20 παρ. 1 του νόμου περί ρυθμιστικών αρχών δημοσίων υπηρεσιών. Τέλος, η λεττονική ρυθμιστική αρχή προέβαλε ότι ορισμένα ερωτήματα δεν έχουν καμία συνάφεια με τις πραγματικές και νομικές περιστάσεις της υπόθεσης.

Επιλαμβανόμενο των ως άνω περί του παραδεκτού ενστάσεων, το Δικαστήριο αρχικά υπενθύμισε πως, κατά πάγια νομολογία, εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη για τη δικαστική απόφαση που πρόκειται να εκδοθεί, να εκτιμήσει, με γνώμονα τις ιδιαιτερότητες της υπόθεσης, τόσο αν η προδικαστική απόφαση είναι αναγκαία για την έκδοση της δικής του απόφασης όσο και αν τα ερωτήματα που υποβάλλει στο Δικαστήριο είναι λυσιτελή. Επομένως, τα προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν το δίκαιο της Ένωσης θεωρούνται κατά τεκμήριο λυσιτελή και, εφόσον τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να αποφανθεί. Το Δικαστήριο μπορεί, συνεπώς, να αρνηθεί να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος που έχει υποβληθεί από εθνικό δικαστήριο μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή, ακόμη, όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί.

Στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο έκρινε ότι η Οδηγία 2009/73 και ο Κανονισμός 715/2009 έχουν άμεση σχέση με τη διαφορά, η οποία αφορά τον καθορισμό ποσοστού απόδοσης κεφαλαίου από εθνική ρυθμιστική αρχή και τη σύνδεσή του με τη ρύθμιση των τιμολογίων φυσικού αερίου. Το αιτούν δικαστήριο παρέχει επαρκείς εξηγήσεις για τη συνάφεια των εν λόγω διατάξεων του ενωσιακού δικαίου με την εθνική ρύθμιση με αποτέλεσμα ουδεμία από τις ενστάσεις της λεττονικής ρυθμιστικής αρχής να καθιστά πρόδηλο ότι τα υπό εξέταση ερωτήματα είναι άσχετα προς τούτο. Άλλωστε, το Δικαστήριο επισημαίνει πως τα εν θέματι προδικαστικά ερωτήματα άπτονται άμεσα της ουσίας της εισφερόμενης με αυτά υπόθεσης.

Επί της ουσίας της υπόθεσης, το Δικαστήριο αρχικά υπογραμμίζει πως η Οδηγία 2009/73/EK και ο Κανονισμός 715/2009 δεν επιβάλλουν μια συγκεκριμένη μέθοδο υπολογισμού της απόδοσης κεφαλαίου, αφήνοντας στις εθνικές ρυθμιστικές αρχές διακριτική ευχέρεια να καθορίζουν τα ποσοστά απόδοσης για διαφορετικές κατηγορίες παγίων. Η διακριτική αυτή ευχέρεια δεν είναι απεριόριστη και υπόκειται σε έλεγχο ώστε τα τιμολόγια συνολικά να παραμένουν εύλογα και να παρέχουν κίνητρα για επενδύσεις. Παρά τις διαφοροποιήσεις ανά κατηγορία, το συνολικό επίπεδο απόδοσης για τον διαχειριστή του δικτύου πρέπει να παραμένει ενιαίο και εύλογο. Ο έλεγχος δεν περιορίζεται μόνο στο τελικό άθροισμα των τιμολογίων, αλλά απαιτεί και διαφανή αιτιολόγηση κάθε ενδιάμεσου βήματος στον υπολογισμό. Το Δικαστήριο τονίζει ότι η διαφάνεια δεν αρκεί να υπάρχει μόνο στο τελικό αποτέλεσμα. Προς την κατεύθυνση αυτή, οι ρυθμιστικές αποφάσεις πρέπει να είναι πλήρως αιτιολογημένες, ώστε να είναι δυνατός ο ουσιαστικός δικαστικός έλεγχος. Συνεπώς, μια μέθοδος που βασίζεται αποκλειστικά στο συνολικό τελικό επίπεδο απόδοσης χωρίς αιτιολόγηση των διαφοροποιήσεων ανά κατηγορία είναι ανεπαρκής. Τέλος, το Δικαστήριο καταλήγει ότι η διαφοροποίηση των ποσοστών απόδοσης ανά κατηγορία παγίων δεν απαγορεύεται, αλλά η ρυθμιστική αρχή οφείλει να διασφαλίζει πλήρη αιτιολόγηση της μεθοδολογίας, συνεχή διαφάνεια και σεβασμό στα ενωσιακά κριτήρια για εύλογη απόδοση και επενδυτικά κίνητρα, ενώ ο έλεγχος της νομιμότητας πρέπει να είναι δυνατός σε κάθε στάδιο και όχι μόνο με βάση το τελικό αποτέλεσμα.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΔΕΕ έκρινε: 1) Το άρθρο 41 παρ. 8 της Οδηγίας 2009/73/EK, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου, και το άρθρο 13 παρ. 1, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού (ΕΚ) 715/2009, σχετικά με τους όρους

πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου, έχουν την έννοια ότι οι αρχές τιμολόγησης που προβλέπουν οι διατάξεις αυτές δεν έχουν εφαρμογή στις εγκαταστάσεις αποθήκευσης φυσικού αερίου κράτους μέλους, με την επιφύλαξη της δυνατότητας των εθνικών ρυθμιστικών αρχών να επεκτείνουν τις εν λόγω αρχές τιμολόγησης στην πρόσβαση στις εγκαταστάσεις αυτές για αντικειμενικώς δικαιολογημένους λόγους. 2) Το άρθρο 41 παρ. 8 και 16 της Οδηγίας 2009/73 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση κατά την οποία η ύπαρξη «κατάλληλων κινήτρων», κατά το εν λόγω άρθρο 41 παρ. 8, εξασφαλίζεται από το γεγονός και μόνον ότι τα τιμολόγια που πληρώνουν οι χρήστες καλύπτουν το οικονομικώς δικαιολογημένο κόστος παροχής της δημόσιας υπηρεσίας και διασφαλίζουν ορισμένη αποδοτικότητα, έστω και ελάχιστη, χωρίς να επιβάλλεται στην εθνική ρυθμιστική αρχή η υποχρέωση να αιτιολογεί τον τρόπο με τον οποίο προβλέπει ότι οι διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου επωφελούνται από «κατάλληλα κίνητρα», εκτός αν μια τέτοια εθνική ρύθμιση μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπο σύμφωνο προς το άρθρο 41 παρ. 8 και 16. 3) Το άρθρο 41 παρ. 8 της Οδηγίας 2009/73 και το άρθρο 13 παρ. 1, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού 715/2009 έχουν την έννοια ότι η υποχρέωση που επιβάλλουν οι διατάξεις αυτές σε εθνική ρυθμιστική αρχή να προβλέπει, αντιστοίχως, «κατάλληλα κίνητρα» και «κατάλληλη απόδοση των επενδύσεων», για τον καθορισμό των τιμολογίων ή των μεθόδων υπολογισμού που εφαρμόζονται στους διαχειριστές των συστημάτων μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου, δεν απαιτεί τη χρήση αποκλειστικά και μόνον ειδικών μεθόδων υπολογισμού, όπως αυτή του μέσου σταθμισμένου κόστους κεφαλαίου που εφαρμόζεται στον χρηματοπιστωτικό τομέα, τη σύγκριση του κόστους κεφαλαίου με το κόστος κεφαλαίου μη ρυθμιζόμενων εταιρειών και την πραγματοποίηση αναπροσαρμογών προκειμένου να ληφθεί υπόψη, μεταξύ άλλων, ο πληθωρισμός και/ή ο φόρος εταιρειών. 4) Το άρθρο 41 παρ. 8 της Οδηγίας 2009/73 έχει την έννοια ότι, κατά τον καθορισμό των «κατάλληλων κινήτρων», κατά τη διάταξη αυτή, η εθνική ρυθμιστική αρχή οφείλει να λαμβάνει υπόψη τους προηγούμενους εξατομικευμένους δείκτες των οικείων διαχειριστών των συστημάτων μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου. 5) Το άρθρο 39 παρ. 4 της Οδηγίας 2009/73 έχει την έννοια ότι η εκτίμηση των παραμέτρων υπολογισμού των τιμολογίων των οικείων διαχειριστών των συστημάτων μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου, στην οποία προβαίνει η εθνική ρυθμιστική αρχή δυνάμει του άρθρου 41 παρ. 8 της Οδηγίας αυτής και του άρθρου 13 παρ. 1, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού 715/2009, απαγορεύεται να εξαρτάται, σε περίπτωση αμφισβήτησης από τους διαχειριστές αυτούς, από την παρέμβαση τρίτου του οποίου η έκθεση καταρτίζεται αποκλειστικώς και μόνον κατόπιν αιτήματος ενός εκ των εν λόγω διαχειριστών.

Εσωτερική αγορά ενέργειας

Το άρθρο 9 παρ. 3 της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία κατά την οποία ο ιδιοκτήτης διαμερίσματος σε κτίριο επί του οποίου έχει συσταθεί οριζόντια ιδιοκτησία υποχρεούται να καταβάλει το κόστος που του χρεώνεται για τη θερμική ενέργεια που εκλύεται από το σύνολο των αγωγών και των εγκαταστάσεων διανομής και παροχής θερμικής ενέργειας εντός του κτιρίου, ακόμη και στην περίπτωση που τα κλιμακοστάσια και οι διάδρομοι του κτιρίου δεν είναι εξοπλισμένοι με θερμαντικά σώματα, κατ' αναλογίαν προς τον θερμαινόμενο όγκο του διαμερίσματός του, υπό την προϋπόθεση ότι οι κανόνες και οι παράμετροι βάσει των οποίων υπολογίζεται το κόστος που του χρεώνεται για την ατομική του κατανάλωση θερμικής ενέργειας για τη θέρμανση του διαμερίσματός του και του ζεστού νερού που προορίζεται για οικιακή χρήση εγγυώνται τον διαφανή και ακριβή καταμερισμό της ατομικής κατανάλωσης

προδικαστική παραπομπή – ενέργεια – προώθηση της ενεργειακής απόδοσης – Οδηγία 2012/27/ΕΕ – άρθρο 9 παρ. 3 – διαφανής και ακριβής καταμερισμός της κατανάλωσης θερμικής ενέργειας των κοινόχρηστων χώρων – μη συνεκτίμηση της πραγματικής ποσότητας θερμότητας που παρέχεται σε κάθε κατοικία – αλγόριθμος για την κατανομή του κόστους κατανάλωσης θερμικής ενέργειας στα κτίρια επί των οποίων έχει συσταθεί οριζόντια ιδιοκτησία

ΔΕΕ C-760/23, Shanov, 23.10.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: F. Schalin, Εισηγητής: M. Gavalec, Γεν. Εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona, ECLI:EU:C:2025:828 – Προδικαστική παραπομπή

Η συγκεκριμένη αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 9 παρ. 3 της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση, καθώς και των άρθρων 101, 107 και 169 ΣΛΕΕ. Η εν θέματι αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της «EVN Bulgaria Toplofikatsia» EAD (στο εξής: EVN), επιχείρησης που δραστηριοποιείται στον τομέα της παροχής θερμικής ενέργειας, και του ΟΖ, φυσικού προσώπου, με αντικείμενο αγωγή με αίτημα την εξόφληση λογαριασμών που αφορούσαν την παροχή θερμικής ενέργειας για κατοικία ιδιοκτησίας του ΟΖ σε κτίριο επί του οποίου έχει συσταθεί οριζόντια ιδιοκτησία και το οποίο είναι συνδεδεμένο σε σύστημα τηλεθέρμανσης.

Η διαφορά της κύριας δίκης ανέκυψε όταν η EVN ζήτησε από τον ΟΖ την καταβολή οφειλών θερμικής ενέργειας και τους τόκους υπερημερίας προς τούτο. Πλην όμως, επειδή ο τελευταίος απείχε από την καταβολή οποιουδήποτε ποσού, η EVN άσκησε ενώπιον του Rayonen sad Plovdiv (περιφερειακού δικαστηρίου Φιλιππούπολης, Βουλγαρία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, αγωγή με αίτημα να υποχρεωθεί ο ΟΖ σε καταβολή τους. Ο ΟΖ αμφισβήτησε το βάσιμο της απαίτησης, προβάλλοντας, μεταξύ άλλων, πως ο μαθηματικός τύπος της εθνικής μεθοδολογίας βάσει του οποίου υπολογίζεται η κατανομή της κατανάλωσης θερμικής ενέργειας μεταξύ των διαφόρων συνιδιοκτητών αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης. Επιπλέον, ο ΟΖ υποστήριξε ότι δεν διαθέτει γραπτή σύμβαση για την παροχή ενέργειας, ότι οι μετρήσεις είναι ανακριβείς και, τέλος, πως η κακή κατάσταση του θερμικού υποσταθμού καταναλωτή, δηλαδή της τεχνικής εγκατάστασης, αλλοιώνει τον τελικό υπολογισμό.

Η πραγματογνωμοσύνη που διενεργήθηκε στο πλαίσιο της κύριας δίκης, και η οποία δεν αμφισβητήθηκε από τους διαδίκους, διαπίστωσε συμμόρφωση των μετρητών προς τις τεχνικές προδιαγραφές, αλλά ανέδειξε εσφαλμένα στοιχεία στους υπολογισμούς κατανομής βάσει της μεθοδολογίας, τα οποία οδηγούσαν, μεταξύ άλλων, στο αποτέλεσμα ότι καταναλωτές χωρίς πραγματική κατανάλωση βαρύνονταν με ποσά που αντιστοιχούσαν σε οφειλές άλλων καταναλωτών. Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα του εθνικού συστήματος κατανομής με το άρθρο 9 παρ. 3 της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ, καθώς και με το άρθρο 169 ΣΛΕΕ, και επισημαίνει ότι ο επίμαχος μαθηματικός τύπος στηρίζεται σε θεωρητικές παραδοχές που δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές συνθήκες λειτουργίας των εγκαταστάσεων.

Υπό τα δεδομένα αυτά, το Rayonen sad Plovdiv αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

Πρώτον, εάν αντιβαίνει στο άρθρο 9 παρ. 3 της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ και στο άρθρο 169 ΣΛΕΕ η επιβολή χρέωσης για θερμική ενέργεια που εκλύεται από την εγκατάσταση του κτιρίου, όταν οι κοινόχρηστοι χώροι δεν διαθέτουν θερμομαντικά σώματα.

Δεύτερον, εάν είναι συμβατή με το ενωσιακό δίκαιο η απαίτηση αμοιβής για την κατανάλωση θερμότητας όταν η ποσότητα προσδιορίζεται βάσει μαθηματικού τύπου της διοίκησης, ο οποίος χρησιμοποιεί μη σαφή συντελεστή ισχύος, στηρίζεται σε θεωρητική και όχι πραγματική ισχύ της εγκατάστασης, παραλείπει τη θερμοκρασία του θερμοφορέα, προϋποθέτει συνεχή λειτουργία στη μέγιστη ισχύ, δεν λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες διαφορετικών συστημάτων θέρμανσης και εφαρμόζει αυτόματα μέση θερμοκρασία 19°C.

Τρίτον, εάν αντιβαίνει στο άρθρο 9 παρ. 3 της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ και στο άρθρο 169 ΣΛΕΕ η χρέωση για παραγωγή ζεστού νερού οικιακής χρήσης όταν ο υπολογισμός δεν λαμβάνει υπόψη την απαιτούμενη θερμοκρασία, την πραγματική κατανάλωση (m³) και εφαρμόζει μηχανισμό που οδηγεί σε διπλάσια χρέωση για τη χειμερινή περίοδο.

Τέταρτον, εάν αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης η κατανομή της θερμικής ενέργειας της εγκατάστασης του κτιρίου κατ' αναλογία προς τον θερμαινόμενο όγκο των διαμερισμάτων, χωρίς σύνδεση με την πραγματικά εκλυόμενη θερμότητα, και αν επηρεάζει την απάντηση το γεγονός ότι η εν λόγω ποσότητα αποτελεί στοιχείο του συνολικού αλγορίθμου χρέωσης.

Πέμπτον, εάν τέτοια εθνική ρύθμιση μπορεί να συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης κατά το άρθρο 101 ΣΛΕΕ ή παράνομη κρατική ενίσχυση κατά το άρθρο 107 ΣΛΕΕ.

Η Επιτροπή αμφισβητεί το παραδεκτό των προδικαστικών ερωτημάτων, στο μέτρο που αυτά αφορούν την ερμηνεία των άρθρων 101, 107 και 169 ΣΛΕΕ, υποστηρίζοντας ότι η αίτηση προδικαστικής απόφασης δεν περιέχει κανένα στοιχείο που να καταδεικνύει τη συνάφεια των εν λόγω διατάξεων με τη διαφορά της κύριας δίκης ούτε επαρκή πραγματικά ή νομικά δεδομένα που να επιτρέπουν στο Δικαστήριο να παράσχει χρήσιμη ερμηνεία.

Επιλαμβανόμενο των ως άνω περί του παραδεκτού ενστάσεων, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι, στο πλαίσιο του μηχανισμού του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, εφόσον τα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, οφείλει κατ' αρχήν να αποφανθεί, εκτός εάν η ζητούμενη ερμηνεία είναι προδήλως άσχετη με το αντικείμενο της διαφοράς, το ζήτημα είναι υποθετικό ή η αίτηση στερείται των αναγκαίων πραγματικών και νομικών στοιχείων κατά το άρθρο 94 του Κανονισμού Διαδικασίας. Εν προκειμένω, η αίτηση προδικαστικής απόφασης δεν εκθέτει καμία σύνδεση μεταξύ των επίμαχων εθνικών διατάξεων και των άρθρων 101, 107 και 169 ΣΛΕΕ, ούτε διευκρινίζει γιατί η ερμηνεία των τελευταίων είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε ότι το πέμπτο ερώτημα (άρθρα 101 και 107 ΣΛΕΕ), καθώς και τα πρώτα τέσσερα ερωτήματα, κατά το μέρος που αφορούν το άρθρο 169 ΣΛΕΕ, είναι απαράδεκτα.

Επί της ουσίας της υπόθεσης, το Δικαστήριο εξετάζει από κοινού τα πρώτα τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 9 παρ. 3 της Οδηγίας 2012/27 αναφορικά με τη συμβατότητα εθνικής νομοθεσίας που ρυθμίζει την κατανομή του κόστους τηλεθέρμανσης σε πολυκατοικίες. Δεδομένου ότι τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά ανάγονται στην περίοδο 2018-2020, εφαρμόσιμη είναι η Οδηγία 2012/27, η οποία αντικατέστησε πλήρως την Οδηγία 2006/32. Περαιτέρω, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η Οδηγία 2012/27 επιδιώκει τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και επιτρέπει στα κράτη μέλη ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας ως προς τη θέσπιση κανόνων κατανομής του κόστους θέρμανσης σε κτίρια που διαθέτουν κεντρικές εγκαταστάσεις ή είναι συνδεδεμένα με δίκτυα τηλεθέρμανσης. Η πλήρης εξατομίκευση της κατανάλωσης δεν είναι πάντα τεχνικώς δυνατή, διότι η θερμική ενέργεια που εκλύεται από την κεντρική εγκατάσταση θέρμανσης – αγωγούς, σωληνώσεις, συστήματα διανομής – δεν μπορεί να κατανεμηθεί με ακρίβεια ανά διαμέρισμα, καθώς συνδέεται με ανταλλαγές θερμότητας μεταξύ θερμαινόμενων και μη θερμαινόμενων χώρων.

Ως προς το ζήτημα της χρέωσης του κόστους θερμικής ενέργειας που εκλύεται από την κεντρική εγκατάσταση, το Δικαστήριο κρίνει ότι η Οδηγία δεν απαιτεί οι κοινόχρηστοι χώροι να διαθέτουν θερμαντικά σώματα προκειμένου να επιβληθεί η σχετική χρέωση στους συνιδιοκτήτες. Η χρέωση αυτή, κατ' αναλογίαν προς τον θερμαινόμενο όγκο, συνάδει με τις «κατευθυντήριες γραμμές» που τα κράτη μέλη επιτρέπεται να θεσπίζουν σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 3, τρίτο εδάφιο. Ωστόσο, το Δικαστήριο τονίζει ότι η νομοθεσία και ιδίως ο μαθηματικός τύπος υπολογισμού της ατομικής κατανάλωσης πρέπει να διασφαλίζουν διαφανή και ακριβή κατανομή του κόστους. Οι παράμετροι υπολογισμού οφείλουν να στηρίζονται σε πραγματικά τεχνικά δεδομένα των εγκαταστάσεων, όπως μόνωση, απώλειες θερμότητας, ιδιαίτερα λειτουργικά χαρακτηριστικά του συστήματος θέρμανσης, ώστε οι τελικοί καταναλωτές να λαμβάνουν χρεώσεις που αντανακλούν την πραγματική τους κατανάλωση. Από τα στοιχεία της δικογραφίας, ο επίμαχος τύπος εμφανίζεται να στηρίζεται σε ασαφείς και μη τεκμηριωμένες παραμέτρους, γεγονός που αντιβαίνει στην απαίτηση διαφάνειας και ακρίβειας.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΔΕΕ έκρινε ότι το άρθρο 9 παρ. 3 της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία κατά την οποία ο ιδιοκτήτης διαμερίσματος σε κτίριο επί του οποίου έχει συσταθεί οριζόντια ιδιοκτησία υποχρεούται να καταβάλει το κόστος που του χρεώνεται για τη θερμική ενέργεια που εκλύεται από το σύνολο των αγωγών και των εγκαταστάσεων διανομής και παροχής θερμικής ενέργειας εντός του κτιρίου, ακόμη και στην περίπτωση που τα κλιμακοστάσια και οι διάδρομοι του κτιρίου δεν είναι εξοπλισμένοι με θερμαντικά σώματα, κατ' αναλογίαν προς τον θερμαινόμενο όγκο του διαμερίσματός του, υπό την προϋπόθεση ότι οι κανόνες και οι παράμετροι βάσει των οποίων υπολογίζεται το κόστος που του χρεώνεται για την ατομική του κατανάλωση θερμικής

ενέργειας για τη θέρμανση του διαμερίσματός του και του ζεστού νερού που προορίζεται για οικιακή χρήση εγγυώνται τον διαφανή και ακριβή καταμερισμό της ατομικής κατανάλωσης.

Η Οδηγία (ΕΕ) 2019/944 δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που επιβάλλει στους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ φόρο επί των εσόδων τους όταν η τιμή πώλησης υπερβαίνει ορισμένο ρυθμιστικά καθορισμένο όριο. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119 επίσης δεν αντιτίθεται σε παρόμοια εθνική ρύθμιση, ακόμη κι αν αυτή εξαιρεί από τον φόρο τους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ορυκτά καύσιμα.

προδικαστική παραπομπή – άρθρο 191 παρ. 2 ΣΛΕΕ – πολιτική της Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος – Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119 – στόχος κλιματικής ουδετερότητας της Ένωσης – Οδηγία (ΕΕ) 2019/944 – κοινοί κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – εθνική ρύθμιση η οποία επιβαρύνει τους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές με την καταβολή φόρου εισοδήματος – απαλλαγή υπέρ των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας από ορυκτά καύσιμα και βιομάζα

ΔΕΕ C-391/23, Braïla Winds, 16.10.2025, Τμήμα ένατο, Πρόεδρος: M. Condinzan, Εισηγητής: I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: A. Ράντος, ECLI:EU:C:2025:799 – Προδικαστική παραπομπή

Η συγκεκριμένη αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία των άρθρων 49, 56, 107 και 108, καθώς και του άρθρου 191 παρ. 2 ΣΛΕΕ, του άρθρου 17 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/944 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την τροποποίηση της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ καθώς και του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1119 για τη θέσπιση πλαισίου με στόχο την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας. Η εν θέματι αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Brăila Winds SRL, εταιρείας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από αιολική ενέργεια, και της Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice București – Administrația Fiscală pentru Contribuabili Mijlocii București (περιφερειακής γενικής διεύθυνσης δημοσίων οικονομικών Βουκουρεστίου – φορολογική διοίκηση μεσαίων φορολογουμένων Βουκουρεστίου, Ρουμανία), του Ministerul Finanțelor (Υπουργείου Οικονομικών, Ρουμανία), του Președintele Agenției Naționale de Administrare Fiscală (προέδρου της εθνικής υπηρεσίας φορολογικής διοίκησης, Ρουμανία) και της Agenția Națională de Administrare Fiscală (εθνικής υπηρεσίας φορολογικής διοίκησης, Ρουμανία) (στο εξής: ANAF), σχετικά με φόρο που καλείται να καταβάλει η Brăila, ανερχόμενο στο 80% των εισοδημάτων της τα οποία απορρέουν από τη διαφορά μεταξύ της μηνιαίας μέσης τιμής πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειάς της και της τιμής που καθορίζεται από τον εθνικό νομοθέτη.

Η Brăila Winds, εταιρεία παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από αιολική ενέργεια και μέλος του ομίλου Engie στη Ρουμανία, λειτουργεί αιολικό πάρκο στον νομό Brăila. Με τον νόμο 259/2021, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ από 1ης Νοεμβρίου 2021, ο εθνικός νομοθέτης εισήγαγε έκτακτο φόρο με συντελεστή 80% επί των εσόδων των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας, υπολογιζόμενο ως η διαφορά μεταξύ της μηνιαίας μέσης τιμής πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας και του διοικητικά καθορισμένου ορίου των 450 RON/MWh. Ο εν θέματι φόρος εφαρμόστηκε σε όλους τους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας, με εξαίρεση τους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ορυκτά καύσιμα, συμπεριλαμβανομένης της συμπαραγωγής και, από 1ης Ιανουαρίου 2022, τους παραγωγούς από βιομάζα. Στη συνέχεια, ο τρόπος δήλωσης και καταβολής του φόρου τροποποιήθηκε επανειλημμένα μέσω πράξεων νομοθετικού περιεχομένου, ενώ η κανονιστική απόφαση 64/2022 παρέσχε διευκρινίσεις σχετικά με τη δήλωση και την καταβολή του εν λόγω φόρου, καθώς και σχετικά με το έντυπο που πρέπει να χρησιμοποιηθεί προς τούτο. Κατ' εφαρμογή του εν λόγω πλαισίου, η Brăila Winds υπέβαλε δηλώσεις και διόρθωσε μεταγενέστερα τον υπολογισμό του φόρου, καταβάλλοντας τελικώς συνολικό ποσό περίπου 11,6 εκατ. RON, για τη φορολογική περίοδο 11/2021-3/2022.

Η εταιρεία Brăila Winds άσκησε διοικητικές προσφυγές ενώπιον της εθνικής φορολογικής αρχής (ANAF), ζητώντας την ακύρωση της κανονιστικής απόφασης 64/2022 – την οποία θεωρούσε παράνομη ως προς τη θέσπιση και το αντικείμενό της – και των φορολογικών πράξεων που στηρίζονταν σε αυτήν. Η ANAF απέρριψε τις προσφυγές, κρίνοντας, κατ'

ουσίαν, ότι η κανονιστική απόφαση έθετε σε εφαρμογή τον φόρο που θεσπίστηκε με τον νόμο 259/2021 και ότι, ως εκ τούτου, οι κανονιστικές αυτές διατάξεις δεν μπορούσαν να προσβληθούν με διοικητική προσφυγή. Κατόπιν τούτων, η Brăila Winds προσέφυγε ενώπιον του Curtea de Apel București (εφετείου Βουκουρεστίου, Ρουμανία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο, και αμφισβήτησε τη νομιμότητα της κανονιστικής αποφάσεως 64/2022, καθώς και των φορολογικών δηλώσεων που καταρτίστηκαν βάσει αυτής, θεωρώντας ότι παραβιάζεται η αρχή της φορολογικής ουδετερότητας, ότι ο εν λόγω φόρος εισάγει διακρίσεις σε βάρος των παραγωγών από ανανεώσιμες πηγές, θίγει τις αρχές της μη αναδρομικότητας, της ασφάλειας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, συνιστά παράνομη κρατική ενίσχυση προς τους παραγωγούς από ορυκτά καύσιμα και από βιομάζα, δημιουργεί φραγμούς στην ελεύθερη εγκατάσταση και στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και υπονομεύει τους στόχους της Ένωσης για κλιματική ουδετερότητα και το πλαίσιο της ενεργειακής αγοράς (ιδίως την Οδηγία 2019/944). Η ANAF ζητεί την απόρριψη της προσφυγής αυτής, υποστηρίζοντας ότι οι προσβαλλόμενες εθνικές πράξεις είναι σύμφωνες με τις νομοθετικές διατάξεις βάσει των οποίων εκδόθηκαν και οι οποίες ίσχυαν κατά τον χρόνο εκείνο.

Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η απάντηση σε ορισμένα ερωτήματα είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό τα δεδομένα αυτά, το Curtea de Apel București αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

Πρώτον, εάν τα άρθρα 107 και 108 ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι εθνική ρύθμιση, όπως αυτή που θεσπίστηκε με τον νόμο 259/2021, με την οποία επιβάλλεται φόρος μόνο σε ορισμένους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας, συνιστά κρατική ενίσχυση υπέρ των απαλλασσόμενων κατηγοριών παραγωγών και αν γεννάται υποχρέωση προηγούμενης κοινοποίησης στην Επιτροπή.

Δεύτερον, εάν τα άρθρα 49 και 56 ΣΛΕΕ, καθώς και το άρθρο 17 του Χάρτη, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση που επιβάλλει υψηλή φορολογία αποκλειστικά σε συγκεκριμένες κατηγορίες παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων από ανανεώσιμες πηγές, ενώ άλλοι παραγωγοί εξαιρούνται.

Τρίτον, εάν η Οδηγία 2019/944 αντιτίθεται σε ρύθμιση όπως ο νόμος 259/2021, στον βαθμό που ο επιβαλλόμενος φόρος θα μπορούσε να ισοδυναμεί με καθορισμό ή περιορισμό της ελευθερίας καθορισμού της τιμής πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας.

Τέταρτον, εάν οι αρχές της προφύλαξης, της προληπτικής δράσης, της αποκατάστασης της ρύπανσης στην πηγή και η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», όπως καθιερώνονται από το άρθρο 191 ΣΛΕΕ, αντιτίθενται σε ρύθμιση που επιβάλλει φόρο στους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, ενώ εξαιρεί τους παραγωγούς από ορυκτά καύσιμα, και αν τούτο θίγει τους στόχους της Ένωσης για την κλιματική ουδετερότητα και την ενεργειακή φορολογία.

Επιλαμβανόμενο των ως άνω προδικαστικών ερωτημάτων, το Δικαστήριο αρχικά εξετάζει το παραδεκτό αυτών, υπενθυμίζοντας πως η διαδικασία του άρθρου 267 ΣΛΕΕ ερείδεται στη συνεργασία μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων και αποσκοπεί στη διασφάλιση της ορθής και ενιαίας εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Η προδικαστική παραπομπή δεν συνιστά μηχανισμό διατύπωσης γνώμων επί αφηρημένων ή υποθετικών ζητημάτων, αλλά μέσο που επιτρέπει στο Δικαστήριο να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο την αναγκαία ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου για την επίλυση της συγκεκριμένης διαφοράς. Ως εκ τούτου, πρέπει να υφίσταται σαφής και αντικειμενική συνάφεια μεταξύ των επίμαχων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης και του αντικειμένου της κύριας δίκης. Το αίτημα προδικαστικής αποφάσεως οφείλει να εκθέτει επαρκώς το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο της διαφοράς, καθώς και τους λόγους που καθιστούν αναγκαία την υποβολή των ερωτημάτων. Οι απαιτήσεις αυτές, που προκύπτουν από την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου και εξειδικεύονται στο άρθρο 94 του Κανονισμού Διαδικασίας και στις Συστάσεις προς τα εθνικά δικαστήρια, έχουν ως σκοπό όχι μόνο να επιτρέψουν στο Δικαστήριο να παράσχει χρήσιμη

απάντηση, αλλά και να διασφαλίσουν ότι τα κράτη μέλη και τα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη μπορούν να υποβάλουν παρατηρήσεις κατά τρόπο εντός των ορίων του δικαιώματός τους.

Αναφορικά με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, για να χαρακτηριστεί εθνικό μέτρο ως κρατική ενίσχυση κατά το άρθρο 107 παρ. 1 ΣΛΕΕ, πρέπει να συντρέχουν τέσσερις προϋποθέσεις: κρατική παρέμβαση ή χρήση κρατικών πόρων, ευνοϊκό πλεονέκτημα, επιλεκτικότητα του πλεονεκτήματος και ενδεχόμενη στρέβλωση του ανταγωνισμού που επηρεάζει το ενδοενοσιακό εμπόριο. Ιδίως δε σε περίπτωση φορολογικών μέτρων, καθοριστικής σημασίας είναι ο προσδιορισμός του «πλαίσιου αναφοράς», αν το εκάστοτε μέτρο είναι ικανό να ευνοήσει «ορισμένες επιχειρήσεις ή ορισμένους κλάδους παραγωγής» έναντι άλλων που τελούν, από πλευράς του επιδιωκόμενου με το εν λόγω καθεστώσ σκοπού, σε συγκρίσιμη πραγματική και νομική κατάσταση και υφίστανται, ως εκ τούτου, διαφορετική μεταχείριση, η οποία μπορεί κατ' ουσίαν να χαρακτηριστεί ως εισάγουσα δυσμενείς διακρίσεις. Εν προκειμένω, όμως, το αιτούν δικαστήριο δεν εξηγεί γιατί το επίμαχο μέτρο θα μπορούσε να θίγει τις διατάξεις περί κρατικών ενισχύσεων, ούτε εκθέτει τα αναγκαία στοιχεία για την αξιολόγηση της επιλεκτικότητας. Δεν προσδιορίζεται ποιο είναι το καθεστώσ αναφοράς, ποια η νομική και πραγματική κατάσταση των υποκειμένων στον φόρο και ποια η συγκρισιμότητα προς τους απαλλασσόμενους παραγωγούς. Ελλείψει των απαραίτητων διευκρινίσεων, το Δικαστήριο θεωρεί ότι δεν μπορεί να παράσχει χρήσιμη απάντηση, κρίνοντας το συγκεκριμένο ερώτημα απαράδεκτο.

Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος που αφορά στο αν η εθνική ρύθμιση, η οποία επιβάλλει υψηλή φορολογία σε ορισμένους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας, συνιστά έμμεση δυσμενή διάκριση κατά παράβαση των άρθρων 49 και 56 ΣΛΕΕ, λόγω του ότι θίγει εταιρεία που ανήκει σε όμιλο με μητρική εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι ο φόρος θα μπορούσε να αποθαρρύνει τον όμιλο από τη συνέχιση της δραστηριότητάς του στη Ρουμανία.

Επί των ως άνω, το Δικαστήριο επισημαίνει, πρώτον, ότι η μητρική εταιρεία δεν είναι διάδικος και ότι δεν εξηγείται γιατί η ενδεχόμενη επίδραση του φόρου επί αυτής θα ήταν κρίσιμη για την επίλυση της κύριας διαφοράς, η οποία αφορά αποκλειστικά τη θυγατρική. Οποιαδήποτε εξέταση των επιπτώσεων στη μητρική εταιρεία θα ήταν υποθετική και, γι' αυτό, το ερώτημα καθίσταται απαράδεκτο στο μέτρο αυτό. Δεύτερον, ως προς την ίδια την προσφεύγουσα, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι οι ελευθερίες εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών δεν εφαρμόζονται όταν η υπόθεση αφορά αποκλειστικά εσωτερική κατάσταση. Η απόφαση περί παραπομπής δεν παραθέτει συγκεκριμένα στοιχεία που να θεμελιώνουν διασυνοριακό χαρακτήρα – το γεγονός ότι η προσφεύγουσα είναι θυγατρική αλλοδαπού ομίλου δεν αρκεί. Ελλείψει τέτοιου συνδέσμου, το Δικαστήριο δεν έχει αρμοδιότητα να ερμηνεύσει τα άρθρα 49 και 56 ΣΛΕΕ. Τρίτον, σχετικά με το άρθρο 17 του Χάρτη, το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο Χάρτης εφαρμόζεται μόνο όταν τα κράτη μέλη εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης. Η παραπεμπτική απόφαση δεν αποδεικνύει ότι η επίμαχη φορολογία εντάσσεται σε τέτοιο πλαίσιο. Συνεπώς, το Δικαστήριο στερείται αρμοδιότητας και ως προς το μέρος αυτό με αποτέλεσμα το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα να κηρύσσεται απαράδεκτο στο σύνολό του.

Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν η Οδηγία 2019/944 αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιβάλλει σε παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές φόρο επί των εισοδημάτων που προκύπτουν όταν η τιμή πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας υπερβαίνει συγκεκριμένο όριο οριζόμενο από τον νομοθέτη. Το ερώτημα εστιάζει στο κατά πόσον ο φόρος αυτός ισοδυναμεί με μέτρο καθορισμού της τιμής πώλησης ή με περιορισμό της ελευθερίας των παραγωγών να διαμορφώνουν οι ίδιοι τις τιμές τους στην αγορά. Επί του προδικαστικού αυτού ερωτήματος, το Δικαστήριο αρχικά υπενθυμίζει ότι η Οδηγία 2019/944 θεσπίζει το γενικό πλαίσιο λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, επιδιώκοντας την ανάπτυξη διαφανών, ανταγωνιστικών και ολοκληρωμένων αγορών ηλεκτρισμού, την προστασία των τελικών καταναλωτών και την επίτευξη οικονομικά προσιτών τιμών. Το άρθρο 9 παρ. 1 επιβάλλει στα κράτη μέλη την τήρηση των αρχών της εν λόγω Οδηγίας και την αποφυγή διακρίσεων μεταξύ επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενέργειας. Περαιτέρω, το άρθρο 58, στοιχείο γ',

προσδιορίζει τους σκοπούς της ρυθμιστικής αρχής, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η άρση εμποδίων στο διασυνοριακό εμπόριο ηλεκτρισμού.

Ωστόσο, από τη νομολογία που έχει αναπτυχθεί υπό το προηγούμενο καθεστώς της Οδηγίας 2009/72/EK – την οποία αντικατέστησε η Οδηγία 2019/944 – προκύπτει ότι ο ενωσιακός νομοθέτης δεν αποσκοπεί στην εναρμόνιση των φορολογικών καθεστώτων στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας και ότι οι κανόνες περί μη διάκρισης της Οδηγίας δεν εφαρμόζονται σε φορολογικές ρυθμίσεις που επιβάλλονται από τα κράτη μέλη και αφορούν την παραγωγή ή την εισαγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Το Δικαστήριο, συνεπώς, επισημαίνει ότι η Οδηγία 2019/944 δεν περιορίζει τη δημοσιονομική ευχέρεια των κρατών μελών να θεσπίζουν φόρους που επιδιώκουν πρωτίστως εισπρακτικούς και όχι ρυθμιστικούς σκοπούς.

Υπό την επιφύλαξη των διαπιστώσεων του εθνικού δικαστηρίου, η επίμαχη ρύθμιση φαίνεται να αποτελεί γνήσιο φορολογικό μέτρο δημοσιονομικού χαρακτήρα, το οποίο δεν έχει ως αντικείμενο τη ρύθμιση των τιμών ηλεκτρικής ενέργειας, την προστασία του καταναλωτή ή την εμπέδωση του ανταγωνισμού. Ακόμη και αν ο φόρος μπορεί να έχει έμμεσο αντίκτυπο στα οικονομικά των παραγωγών, δεν προκύπτει ότι επηρεάζει άμεσα ή αναπόφευκτα τη διαμόρφωση των τιμών πώλησης, αλλά μάλλον περιορίζει τα κέρδη που αυτοί δύνανται να αποκομίσουν. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι η Οδηγία 2019/944 δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη, η οποία επιβάλλει φόρο επί των εισοδημάτων από την πώληση ηλεκτρικής ενέργειας σε τιμή που υπερβαίνει ορισμένη τιμή καθοριζόμενη από τη ρύθμιση αυτήν.

Επιλαμβανόμενο του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του, στο πλαίσιο της προδικαστικής διαδικασίας οφείλει να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο απάντηση χρήσιμη για την επίλυση της διαφοράς, περιλαμβανομένης της δυνατότητας αναδιατύπωσης του ερωτήματος, εφόσον αυτό απαιτείται. Στην υπό κρίση υπόθεση, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να εκτιμηθεί η συμβατότητα της επίμαχης εθνικής φορολογικής ρύθμισης με τους στόχους κλιματικής ουδετερότητας της Ένωσης, αναφερόμενο εν μέρει στην «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία», η οποία, ως απλή ανακοίνωση της Επιτροπής, δεν παράγει δεσμευτικό νομικό αποτέλεσμα. Αντιθέτως, ο στόχος της κλιματικής ουδετερότητας δεσμεύει την Ένωση και τα κράτη μέλη βάσει του Κανονισμού 2021/1119, ο οποίος θέτει την υποχρέωση συλλογικής επίτευξης κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050. Υπό το πρίσμα αυτό, το ερώτημα αναδιατυπώνεται από το Δικαστήριο ως αίτημα διευκρίνισης σχετικά με το κατά πόσον το άρθρο 191 παρ. 2 ΣΛΕΕ και ο Κανονισμός 2021/1119 αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση που επιβάλλει φόρο επί των εισοδημάτων παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ όταν η τιμή πώλησης υπερβαίνει ορισμένο όριο, ενώ παραγωγοί με βάση ορυκτά καύσιμα απαλλάσσονται από τον φόρο.

Όσον αφορά το άρθρο 191 παρ. 2 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η διάταξη αυτή καθορίζει τους γενικούς στόχους της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ένωσης και απευθύνεται στον ενωσιακό νομοθέτη, ο οποίος οφείλει να αναλάβει δράση βάσει του άρθρου 192 ΣΛΕΕ. Δεδομένου ότι δεν έχει εκδοθεί πράξη εναρμόνισης που να ρυθμίζει ή να περιορίζει τη δυνατότητα των κρατών μελών να θεσπίζουν φόρους όπως ο επίμαχος, οι αρχές του άρθρου 191 παρ. 2 δεν μπορούν να προβληθούν από ιδιώτες προς αμφισβήτηση εθνικής φορολογικής ρύθμισης. Επομένως, η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται στην παρούσα διαφορά.

Αναφορικά με τον Κανονισμό 2021/1119, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο Κανονισμός θέτει ένα πλαίσιο στρατηγικών υποχρεώσεων για την Ένωση και τα κράτη μέλη: επιβάλλει τη λήψη των αναγκαίων εθνικών μέτρων και προβλέπει διαδικασία παρακολούθησης και συστάσεων από την Επιτροπή. Ωστόσο, δεν καθορίζει συγκεκριμένο περιεχόμενο ή έκταση των μέτρων που οφείλουν να λαμβάνουν τα κράτη μέλη ούτε επιβάλλει την υιοθέτηση συγκεκριμένων φορολογικών ή ρυθμιστικών εργαλείων. Συνεπώς, το εάν ένα μεμονωμένο εθνικό μέτρο συνάδει με τον στόχο της κλιματικής ουδετερότητας κρίνεται σε συνάρτηση με το σύνολο της εθνικής στρατηγικής και των λοιπών μέτρων που αφορούν την ενέργεια και το κλίμα.

Με βάσει τις περιστάσεις αυτές, ρύθμιση όπως η επίμαχη, η οποία έχει περιορισμένη χρονική εφαρμογή και δεν φαίνεται ικανή αφ' εαυτής να έχει καθοριστική επίδραση στις εκπομπές

αερίων του θερμοκηπίου, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι παρακωλύει την επίτευξη του ενωσιακού στόχου της κλιματικής ουδετερότητας. Κατά συνέπεια, ο Κανονισμός 2021/1119 δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που επιβάλλει φόρο επί εισοδημάτων παραγωγών ΑΠΕ όταν η τιμή πώλησης υπερβαίνει προκαθορισμένο όριο και απαλλάσσει, παράλληλα, παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ορυκτά καύσιμα.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΔΕΕ έκρινε ότι η Οδηγία (ΕΕ) 2019/944, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την τροποποίηση της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιβάλλει στους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές φόρο επί των εισοδημάτων από την πώληση της ηλεκτρικής ενέργειάς τους σε τιμή που υπερβαίνει ορισμένη τιμή καθοριζόμενη από τη ρύθμιση αυτήν. Περαιτέρω, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119 για τη θέσπιση πλαισίου με στόχο την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιβάλλει στους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές φόρο επί των εισοδημάτων που προέρχονται από την πώληση της ηλεκτρικής ενέργειάς τους σε τιμή που υπερβαίνει ορισμένη τιμή καθοριζόμενη από την εν λόγω ρύθμιση, αλλά απαλλάσσει από τον φόρο τους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ορυκτά καύσιμα.

Απόρριψη αναιρέσεων κατά των αποφάσεων του ΓεΔΕΕ σχετικά με τις πλατφόρμες εξισορρόπησης mFRR/aFRR, επιβεβαίωση του πλήρους ελέγχου του συμβουλίου προσφυγών του ACER και αναγνώριση της διαχείρισης διαζωνικής δυναμικότητας ως απαιτούμενης λειτουργίας των εν λόγω πλατφορμών

αίτηση αναιρέσεως – εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – Κανονισμός (ΕΕ) 2019/942 – συμβούλιο προσφυγών του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER) – Κανονισμός (ΕΕ) 2017/2195 – άρθρα 20, 21 και 37 – ηλεκτρική ενέργεια εξισορρόπησης – διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς – δημιουργία ευρωπαϊκών πλατφορμών για την ανταλλαγή ενέργειας εξισορρόπησης – ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την ανταλλαγή ενέργειας εξισορρόπησης από εφεδρείες αποκατάστασης συχνότητας με χειροκίνητη ενεργοποίηση (πλατφόρμα mFRR) – ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την ανταλλαγή ενέργειας εξισορρόπησης από εφεδρείες αποκατάστασης συχνότητας με αυτόματη ενεργοποίηση (πλατφόρμα aFRR) – κατάρτιση και έγκριση των πλαισίων υλοποίησης των πλατφορμών – απαιτούμενες λειτουργίες για τη διαχείριση των πλατφορμών – διαζωνική δυναμικότητα ανταλλαγής ενέργειας εξισορρόπησης – απόφαση του ACER περί απορρίψεως της κοινής πρότασης των διαχειριστών συστημάτων

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-281/23 P και C-282/23 P, Polskie sieci elektroenergetyczne κ.λπ./ACER, 23.10.2025, Τμήμα δεύτερο, Πρόεδρος: K. Jürimäe, Εισηγητής: Z. Csehi, Γεν. Εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona, ECLI:EU:C:2025:822 – Αιτήσεις αναιρέσεως

Με τις δύο αιτήσεις αναιρέσεως που κατέθεσαν στις 30 Απριλίου 2023, η Polskie sieci elektroenergetyczne S.A., η RTE Réseau de transport d'électricité, η Svenska kraftnät και η TenneT TSO BV ζητούν την αναίρεση, αντιστοίχως, της απόφασης του ΓεΔΕΕ, της 15ης Φεβρουαρίου 2023, *Austrian Power Grid κ.λπ. κατά ACER* (T-606/20, ECLI:EU:T:2023:64), και της απόφασης του ΓεΔΕΕ, της 15ης Φεβρουαρίου 2023, *Austrian Power Grid κ.λπ. κατά ACER* (T-607/20, ECLI:EU:T:2023:65) (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις), με τις οποίες το ΓεΔΕΕ απέρριψε ως αβάσιμες τις προσφυγές ακυρώσεως κατά των αποφάσεων A-001-2020 (ενοποιημένο κείμενο) και A-002-2020 (ενοποιημένο κείμενο) του συμβουλίου προσφυγών του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER), της 16ης Ιουλίου 2020 (στο εξής: επίδικες αποφάσεις), με τις οποίες το συμβούλιο προσφυγών επικύρωσε τις αποφάσεις 02/2020 και 03/2020 του ACER, της 24ης Ιανουαρίου 2020 (στο εξής: αποφάσεις του ACER), σχετικά με το πλαίσιο υλοποίησης της ευρωπαϊκής πλατφόρμας για την ανταλλαγή ενέργειας από εφεδρείες αποκατάστασης συχνότητας με αυτόματη ενεργοποίηση (στο εξής: πλατφόρμα aFRR) και με το πλαίσιο

υλοποίησης της ευρωπαϊκής πλατφόρμας για την ανταλλαγή ενέργειας εξισορρόπησης από εφεδρείες αποκατάστασης συχνότητας με χειροκίνητη ενεργοποίηση (στο εξής: πλατφόρμα mFRR).

Ως προς το ιστορικό της διαφοράς σημειώνεται πως ο Κανονισμός 2017/2195 θεσπίζει την υποχρέωση δημιουργίας ευρωπαϊκών πλατφορμών για την ανταλλαγή ενέργειας εξισορρόπησης, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι πλατφόρμες mFRR και aFRR. Στις 18 Δεκεμβρίου 2018, οι διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς (ΔΣΜ) υπέβαλαν σε όλες τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές (EPA) κοινές προτάσεις μεθοδολογίας για την υλοποίηση των δύο πλατφορμών. Με έγγραφο της 24ης Ιουλίου 2019, οι EPA, μέσω της προέδρου του φόρουμ των ρυθμιστικών αρχών ενέργειας, ζήτησαν από τον ACER να αποφανθεί επί των προτάσεων αυτών.

Ακολούθησε εκτεταμένη αλληλογραφία μεταξύ ACER, EPA και ΔΣΜ, στο πλαίσιο της οποίας ο ACER απέρριψε διαδοχικά την πρώτη, δεύτερη και τρίτη εκδοχή των προτάσεων που είχαν υποβάλει οι ΔΣΜ. Στις 18 Δεκεμβρίου 2019, οι ΔΣΜ υπέβαλαν τροποποιημένο κείμενο της τρίτης τους πρότασης. Με την πρόταση αυτή, οι ΔΣΜ εισηγήθηκαν, κατ' ουσίαν, την ανάθεση σε μία ενιαία οντότητα – είτε σε έναν ΔΣΜ είτε σε εταιρεία ανήκουσα στους ΔΣΜ – των λειτουργιών που είναι απαραίτητες ειδικά για τη διαχείριση των πλατφορμών mFRR και aFRR, ήτοι της υπηρεσίας βελτιστοποίησης της ενεργοποίησης και της υπηρεσίας ΔΣΜ-ΔΣΜ εκκαθάρισης. Επιπλέον, πρότειναν την ανάθεση της υπηρεσίας διαχείρισης της διαθέσιμης διαζωνικής δυναμικότητας – μιας λειτουργίας που εξυπηρετεί περισσότερες πλατφόρμες – σε άλλη ενιαία οντότητα.

Στις 20 Δεκεμβρίου 2019, ο ACER κοινοποίησε στους ΔΣΜ το τελικό σχέδιο αποφάσεων του επί των μεθοδολογιών mFRR και aFRR. Στις 24 Ιανουαρίου 2020 εξέδωσε δύο αποφάσεις, με τις οποίες έκρινε ότι όλοι οι ΔΣΜ έπρεπε να ορίσουν μία ενιαία οντότητα για τις υπηρεσίες βελτιστοποίησης ενεργοποίησης και εκκαθάρισης ΔΣΜ-ΔΣΜ των δύο πλατφορμών. Επιπλέον, όρισε ότι, το αργότερο οκτώ μήνες πριν η υπηρεσία διαχείρισης της δυναμικότητας καταστεί λειτουργία αναγκαία για τη διαχείριση των πλατφορμών mFRR και aFRR, οι ΔΣΜ όφειλαν να έχουν ήδη καταθέσει πρόταση τροποποίησης των πλαισίων υλοποίησης, ορίζοντας την οντότητα που θα εκτελεί την εν λόγω υπηρεσία και διευκρινίζοντας αν οι πλατφόρμες θα διαχειρίζονται από μία ή περισσότερες οντότητες.

Κατά των δύο αυτών αποφάσεων, οι Austrian Power Grid AG, ČEPS a.s., Polskie sieci elektroenergetyczne, Red Eléctrica de España SA, RTE Réseau de transport d'électricité, Svenska kraftnät, TenneT TSO BV και TenneT TSO GmbH άσκησαν προσφυγές ενώπιον του συμβουλίου προσφυγών του ACER στις 23 Μαρτίου 2020. Με τις αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 2020, το συμβούλιο προσφυγών απέρριψε τις οικείες προσφυγές και επικύρωσε πλήρως τις επίδικες αποφάσεις του ACER.

Ακολούθως, οι νυν αναιρεσεύουσες άσκησαν στις 30 Σεπτεμβρίου 2020 ενώπιον του ΓεΔΕΕ δύο προσφυγές, με αίτημα την ακύρωση των αποφάσεων του συμβουλίου προσφυγών του ACER, κατά το μέρος που τις αφορούσαν. Προς στήριξη των προσφυγών τους, προέβαλαν τρεις λόγους ακυρώσεως. Πρώτον, υποστήριξαν ότι το συμβούλιο προσφυγών εσφαλμένα παρέλειψε να διαπιστώσει υπέρβαση της αρμοδιότητας του ACER, καθόσον ο τελευταίος είτε είχε αποκλίνει από την κοινή θέση των εθνικών ρυθμιστικών αρχών είτε, εν πάση περιπτώσει, δεν είχε δικαίωμα να αποκλίνει από αυτήν. Δεύτερον, υποστήριξαν ότι το συμβούλιο προσφυγών εσφαλμένα έκρινε πως η ένταξη της υπηρεσίας διαχείρισης διαζωνικής δυναμικότητας στις λειτουργίες των πλατφορμών mFRR και aFRR δεν επιβλήθηκε από τον ACER, αλλά απέρριψε ευθέως από τον Κανονισμό 2017/2195. Τρίτον, προέβαλαν ότι το συμβούλιο προσφυγών εφάρμοσε εσφαλμένα περιορισμένο έλεγχο επί των αποφάσεων του ACER, αντί πλήρους ελέγχου.

Με τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, το ΓεΔΕΕ απέρριψε συνολικά τις προσφυγές. Αρχικά, έκρινε απαράδεκτο το αίτημα των αναιρεσειουσών για ακύρωση των ίδιων των αποφάσεων του ACER και των παραρτημάτων τους, διότι, ως μη προνομιούχοι προσφεύγοντες, μπορούσαν

να στραφούν μόνον κατά των αποφάσεων του συμβουλίου προσφυγών. Ως εκ τούτου, ο έλεγχος του ΓεΔΕΕ περιορίστηκε στη νομιμότητα των τελευταίων.

Σε σχέση με τον πρώτο λόγο ακυρώσεως, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι ο ACER διαθέτει την αρμοδιότητα να εκδίδει ατομικές αποφάσεις σε ζητήματα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των ΕΡΑ, όπως η έγκριση μεθοδολογιών για τις πλατφόρμες mFRR και aFRR, όταν του ζητείται από τις ΕΡΑ, χωρίς η αρμοδιότητά του να περιορίζεται στα σημεία όπου οι ΕΡΑ διαφωνούν. Υπογράμμισε ότι από το νομοθετικό ιστορικό των Κανονισμών 2019/942 και 713/2009 προκύπτει πρόθεση ενίσχυσης των εξουσιών του ACER, ώστε να διασφαλίζεται ταχεία και αποτελεσματική λήψη αποφάσεων σε διασυνοριακά ζητήματα. Κατέληξε ότι το συμβούλιο προσφυγών ορθά έκρινε πως ο ACER δεν υπερέβη την αρμοδιότητά του, ακόμη και κατά σημεία όπου οι ΕΡΑ είχαν συμφωνήσει μεταξύ τους, απορρίπτοντας τον πρώτο λόγο ακυρώσεως.

Ως προς τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως, το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι, από το ίδιο το κανονιστικό πλαίσιο του Κανονισμού 2017/2195, προέκυπτε πως η υπηρεσία διαχείρισης της διαζωνικής δυναμικότητας αποτελεί λειτουργία απαραίτητη για τη διαχείριση των πλατφορμών mFRR και aFRR. Το ΓεΔΕΕ ανέλυσε ότι οι προτάσεις μεθοδολογίας των ΔΣΜ όφειλαν να προσδιορίζουν όλες τις αναγκαίες λειτουργίες για τη λειτουργία των πλατφορμών και ότι, πέραν της βελτιστοποίησης της ενεργοποίησης και της εκκαθάρισης ΔΣΜ-ΔΣΜ, μπορούσαν να απαιτούνται και άλλες λειτουργίες, όπως η διαχείριση της δυναμικότητας, προκειμένου να εξασφαλιστεί υψηλός βαθμός σχεδιασμού, ασφάλειας και αποδοτικότητας. Επισήμανε ότι τόσο νομικά όσο και τεχνικά, η διαρκής επικαιροποίηση της διαθέσιμης διαζωνικής δυναμικότητας – η οποία αποτελεί τον πυρήνα της υπηρεσίας διαχείρισης δυναμικότητας – είναι αναγκαίο στοιχείο των πλατφορμών και ότι οι ίδιοι οι ΔΣΜ είχαν ενσωματώσει την υπηρεσία αυτή στις σχετικές προτάσεις τους. Συνεπώς, επιβεβαίωσε το συμπέρασμα του συμβουλίου προσφυγών ότι η εν λόγω υπηρεσία συνιστά λειτουργία που απαιτείται για τη διαχείριση των πλατφορμών, απορρίπτοντας και τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως.

Αναφορικά με τον τρίτο λόγο ακυρώσεως, το ΓεΔΕΕ αναγνώρισε ότι, κατ' αρχήν, σύμφωνα με νομολογία (ιδίως την απόφαση *Aquind κατά ACER*), το συμβούλιο προσφυγών οφείλει να προβαίνει σε πλήρη έλεγχο τόσο των νομικών όσο και των τεχνικών εκτιμήσεων του ACER. Εντούτοις, έκρινε ότι, στην πράξη, το συμβούλιο προσφυγών είχε ασκήσει πλήρη έλεγχο επί των νομικών ζητημάτων και πιο εντατικό από τον περιορισμένο έλεγχο που θεωρητικά είχε υιοθετήσει ως προς τα τεχνικά θέματα, εξετάζοντάς τα ουσιαστικά σε βάθος. Κατά συνέπεια, διαπίστωσε ότι το επίπεδο ελέγχου που ασκήθηκε ήταν επαρκές και σύμφωνο με τις υποχρεώσεις του, απορρίπτοντας και τον τρίτο λόγο ακυρώσεως. Δεδομένου ότι κανένας από τους προβαλλόμενους λόγους δεν έγινε δεκτός, το ΓεΔΕΕ απέρριψε τις προσφυγές στο σύνολό τους.

Στο πλαίσιο της αναιρετικής διαδικασίας, οι αναιρεσείουσες ζήτησαν από το Δικαστήριο την ολική ή μερική αναίρεση των αναιρεσιβαλλόμενων αποφάσεων του ΓεΔΕΕ, την ακύρωση – κατά το αντίστοιχο μέρος – των αποφάσεων του συμβουλίου προσφυγών του ACER και την καταδίκη του τελευταίου στα δικαστικά έξοδα. Από την πλευρά του, ο ACER ζήτησε την απόρριψη των αιτήσεων αναιρέσεως ως εν όλω ή εν μέρει απαράδεκτων και, εν πάση περιπτώσει, αβάσιμων, καθώς και την καταδίκη των αναιρεσειουσών στα έξοδα.

Προς στήριξη των αιτήσεων αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες προέβαλαν δύο λόγους. Ο πρώτος αφορούσε πλάνη περί το δίκαιο εκ μέρους του ΓεΔΕΕ ως προς το ζήτημα εάν το συμβούλιο προσφυγών του ACER είχε πράγματι ασκήσει πλήρη έλεγχο επί των αποφάσεων του ACER. Ο δεύτερος λόγος, αποτελούμενος από δύο σκέλη, στηριζόταν σε εσφαλμένη – κατά τους ισχυρισμούς των αναιρεσειουσών – ερμηνεία του Κανονισμού 2017/2195, καθόσον το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η υπηρεσία διαχείρισης διαζωνικής δυναμικότητας συνιστά λειτουργία απαιτούμενη για τη διαχείριση των πλατφορμών mFRR και aFRR.

Ο ACER προέβαλε ένσταση απαραδέκτου, υποστηρίζοντας ότι οι αιτήσεις αναιρέσεως συνιστούσαν απλή επανάληψη των πρωτοδικώς προβληθέντων λόγων. Επιπλέον, υποστήριξε

ότι ο πρώτος λόγος ήταν αλυσιτελής, διότι οι αναιρεσείουσες δεν αμφισβητούσαν το πραγματικό συμπέρασμα του ΓεΔΕΕ περί πλήρους ελέγχου από το συμβούλιο προσφυγών.

Το Δικαστήριο απέρριψε τις ενστάσεις αυτές. Έκρινε ότι οι αναιρεσείουσες προσέβαλαν τη νομική συλλογιστική του ΓεΔΕΕ και όχι απλώς τα συμπεράσματα του συμβουλίου προσφυγών, ιδίως δε όσα αφορούσαν το επίπεδο ελέγχου κατά την απόφαση ACER κατά Aquind και την ερμηνεία των άρθρων 20, 21 και 37 του Κανονισμού 2017/2195. Κατά συνέπεια, οι αιτήσεις αναιρέσεως κρίθηκαν παραδεκτές.

Ως προς την ουσία, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το ΓεΔΕΕ ορθώς είχε κρίνει πως, παρά την αναφορά του συμβουλίου προσφυγών σε «περιορισμένο έλεγχο», το συμβούλιο είχε εν τοις πράγμασι διενεργήσει πλήρη έλεγχο τόσο επί των νομικών όσο και επί των τεχνικών ζητημάτων των αποφάσεων του ACER. Η μνεία σε διαφορετικό τυπικό επίπεδο ελέγχου δεν αρκούσε, κατά τη νομολογία, για να οδηγήσει σε ακύρωση, εφόσον ο πραγματικός έλεγχος που διενεργήθηκε ανταποκρινόταν στις απαιτήσεις πλήρους ελέγχου.

Σχετικά με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε την κρίση του ΓεΔΕΕ ότι η υπηρεσία διαχείρισης διαζωνικής δυναμικότητας αποτελεί λειτουργία αναγκαία για τη διαχείριση των πλατφορμών mFRR και aFRR. Ερμηνεύοντας συστηματικά και τελολογικά τα άρθρα 20, 21 και 37 του Κανονισμού 2017/2195, έκρινε ότι η διαρκής επικαιροποίηση της διαθέσιμης διαζωνικής δυναμικότητας αποτελεί τεχνικά και νομικά απαραίτητο στοιχείο για τη βελτιστοποίηση της ενεργοποίησης και, γενικότερα, για την ασφαλή και αποδοτική λειτουργία των πλατφορμών. Ως εκ τούτου, ορθώς χαρακτηρίστηκε ως «απαιτούμενη» λειτουργία, ανεξαρτήτως του ότι το άρθρο 37 απευθύνεται άμεσα στους ΔΣΜ.

Δεδομένου ότι κανένας από τους προβαλλόμενους λόγους δεν έγινε δεκτός, το Δικαστήριο απέρριψε τις αιτήσεις αναιρέσεως στο σύνολό τους.

Το ΓεΔΕΕ, κάνοντας δεκτές τις προσφυγές BNetzA και Γερμανίας, ακυρώνει την απόφαση του συμβουλίου προσφυγών του ACER και τις πρόσθετες υποχρεώσεις για την ένταξη εσωτερικών κρίσιμων στοιχείων δικτύου στον υπολογισμό διαζωνικής δυναμικότητας, κρίνοντας ότι υπερέβη την κανονιστική του εξουσία και παρέβη το ενωσιακό πλαίσιο του Κανονισμού 2019/943

ενέργεια – εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – Κανονισμός (ΕΕ) 2015/1222 – Κανονισμός (ΕΕ) 2019/943 – κατανομή της δυναμικότητας μεταξύ ζωνών προσφοράς και διαχείριση της συμφόρησης – καθορισμός κοινών περιφερειακών μεθοδολογιών για τον υπολογισμό της δυναμικότητας επόμενης ημέρας και της ενδοημερήσιας δυναμικότητας – προτάσεις των διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς για τον υπολογισμό της δυναμικότητας στην περιφέρεια CORE – εσωτερικά κρίσιμα στοιχεία δικτύου – οικονομική αποδοτικότητα – συντελεστής διανομής της μεταφοράς ενέργειας – απόφαση του συμβουλίου προσφυγών του ACER

ΓεΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-600/23 και T-612/23, BNetzA/ACER, 01.10.2025, Τμήμα τρίτο (πενταμελές), Πρόεδρος: Σ. Παπασάββας, Εισηγήτρια: Ρ. Škvařilová-Pelzl, ECLI:EU:T:2025:927 – Προσφυγές ακυρώσεως

Οι υποθέσεις T-600/23 και T-612/23 αφορούν προσφυγές της Bundesnetzagentur (BNetzA) και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, δυνάμει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ, με τις οποίες ζητείται η ακύρωση της αποφάσεως A-003-2019_R του συμβουλίου προσφυγών του ACER, της 7ης Ιουλίου 2023. Η απόφαση αυτή, η οποία δημοσιεύθηκε στον ιστότοπο του ACER στις 26 Ιουλίου 2023, επικύρωσε την προγενέστερη απόφαση 02/2019 του Οργανισμού σχετικά με τις κοινές περιφερειακές μεθοδολογίες υπολογισμού διαζωνικής δυναμικότητας (CORE) κατά τον Κανονισμό (ΕΕ) 2015/1222 (CACM).

Το ιστορικό της διαφοράς εντάσσεται στο νομοθετικό πλαίσιο του Κανονισμού (ΕΚ) 714/2009, ο οποίος προέβλεπε την έκδοση κατευθυντηρίων γραμμών για την κατανομή της δυναμικότητας και τη διαχείριση της συμφόρησης και ο οποίος αποτέλεσε τη βάση για την υιοθέτηση του Κανονισμού 2015/1222. Ο τελευταίος καθιέρωσε ενιαίους κανόνες υπολογισμού της διαζωνικής δυναμικότητας και, ιδίως, την προσέγγιση «flow-based».

Σύμφωνα με το άρθρο 9 του Κανονισμού 2015/1222, οι διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς (ΔΣΜ) κάθε περιφέρειας όφειλαν να καταρτίσουν κοινές περιφερειακές μεθοδολογίες και να τις υποβάλουν στις εθνικές ρυθμιστικές αρχές (ΕΡΑ). Ελλείπει συμφωνίας μεταξύ των ΕΡΑ της περιφέρειας CORE, το ζήτημα παρατέμφθηκε στον ACER, ο οποίος εξέδωσε την απόφαση 02/2019 εγκρίνοντας τροποποιημένα κείμενα μεθοδολογιών.

Η BNetzA άσκησε προσφυγή κατά της αρχικής απόφασης ενώπιον του συμβουλίου προσφυγών του ACER, ενώ η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας προσέβαλε επίσης την απόφαση ενώπιον του ΓεΔΕΕ (υπόθεση T-283/19). Εν τω μεταξύ, τέθηκε σε ισχύ ο Κανονισμός (ΕΕ) 2019/943 για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, ο οποίος αναδιατύπωσε τον Κανονισμό 714/2009 και επέκτεινε την εφαρμογή ορισμένων ουσιωδών διατάξεών του (άρθρα 14-16) ήδη από την 4η Ιουλίου 2019. Το συμβούλιο προσφυγών απέρριψε την προσφυγή της BNetzA με την απόφαση A-003-2019 της 11ης Ιουλίου 2019, η οποία στη συνέχεια προσβλήθηκε ενώπιον του ΓεΔΕΕ (T-631/19). Με την απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2022, το ΓεΔΕΕ ακύρωσε την απόφαση του συμβουλίου προσφυγών, κρίνοντας ότι αυτό δεν είχε εξετάσει αν οι επίδικες μεθοδολογίες ήταν συμβατές με τα άρθρα 14-16 του Κανονισμού 2019/943, παρότι τα ζητήματα αυτά είχαν ρητώς προβληθεί από τη BNetzA.

Κατόπιν της ακυρωτικής απόφασης, το συμβούλιο προσφυγών επανεξέτασε την υπόθεση και, με την προσβαλλόμενη απόφαση του 2023, επικύρωσε εκ νέου την αρχική απόφαση του ACER, κρίνοντας ότι οι επίδικες μεθοδολογίες συνάδουν προς τις απαιτήσεις του Κανονισμού 2019/943. Κεντρικό ζήτημα των προσφυγών αποτελεί το άρθρο 5 των επίδικων μεθοδολογιών και, ειδικότερα, οι παρ. 8 και 9. Το άρθρο 5 παρ. 8 προβλέπει ότι ο κατάλογος των εσωτερικών κρίσιμων στοιχείων δικτύου (ΚΣΔ), τον οποίο υποβάλλουν οι ΔΣΜ της περιφέρειας CORE και επικαιροποιούν ανά διετία, πρέπει τουλάχιστον να περιλαμβάνει: πρώτον, τα ΚΣΔ που εμφανίζουν συντελεστή διανομής της μεταφοράς ίσο ή άνω του 5%, δεύτερον, μελέτη επιπτώσεων της αύξησης του κατωτάτου ορίου στο 10%, και τρίτον, ανάλυση που αποδεικνύει ότι η συνεκτίμηση κάθε ΚΣΔ στον υπολογισμό δυναμικότητας αποτελεί την οικονομικά αποδοτικότερη λύση έναντι εναλλακτικών όπως διορθωτικά μέτρα, αναδιαμόρφωση ζωνών προσφοράς ή επενδύσεις δικτύου. Πριν από τη διεξαγωγή της εν λόγω ανάλυσης, οι ΔΣΜ υποχρεούνται να συντονίζονται και να διαβουλεύονται με τις ΕΡΑ της περιφέρειας CORE. Το άρθρο 5 παρ. 9 προβλέπει ότι οι προτάσεις καταλόγων ΚΣΔ πρέπει να τεκμηριώνουν ότι οι ΔΣΜ εξέτασαν επιμελώς και εγκαίρως τις εναλλακτικές λύσεις της παρ. 8, ώστε αυτές να μπορούν να εφαρμοσθούν κατά τον χρόνο λήψης των αποφάσεων των ΕΡΑ.

Η BNetzA (T-600/23) ζητεί την ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης στο σύνολό της, ενώ η Γερμανία (T-612/23) εστιάζει κυρίως στην ακύρωση του άρθρου 5 παρ. 8-9 των μεθοδολογιών. Επικουρικός, αιτείται την ακύρωση του συνόλου του άρθρου 5 ή ακόμη και όλων των μεθοδολογιών, εφόσον οι επίδικες διατάξεις θεωρηθούν άρρηκτα συνδεδεμένες με αυτές. Αντιθέτως, ο ACER – υποστηριζόμενος στην T-612/23 και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή – ζητεί την απόρριψη των προσφυγών και την καταδίκη των προσφευγουσών στα δικαστικά έξοδα.

Το ΓεΔΕΕ, αποφασίζοντας τη συνεκδίκαση των υποθέσεων T-600/23 και T-612/23, εξέτασε τις προσφυγές της BNetzA και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, οι οποίες αμφοτέρως στρέφονταν αποκλειστικά κατά των άρθρων 5 παρ. 8 στοιχ. β'-γ' και 5 παρ. 9 των μεθοδολογιών CORE, όπως επικυρώθηκαν από το συμβούλιο προσφυγών του ACER. Οι διατάξεις αυτές επιβάλλουν στους ΔΣΜ της περιφέρειας CORE πρόσθετες υποχρεώσεις για την καταχώριση εσωτερικών κρίσιμων στοιχείων δικτύου (ΚΣΔ) στον κατάλογο που χρησιμοποιείται ως εισροή για τον υπολογισμό της διαζωνικής δυναμικότητας: (α) εκπόνηση μελέτης επιπτώσεων για την αύξηση του PTDF-threshold στο 10%, (β) ανάλυση της «οικονομικά αποδοτικότερης λύσης» για την αντιμετώπιση της εσωτερικής συμφόρησης, και (γ) απόδειξη ότι εξετάστηκαν επαρκώς οι σχετικές εναλλακτικές.

Η BNetzA προέβαλε έναν λόγο ακυρώσεως, ενώ η Γερμανία πέντε (ο πρώτος εκ των οποίων ήταν συναφής με τον λόγο της BNetzA). Αμφοτέρως υποστήριξαν ότι το συμβούλιο προσφυγών εσφαλμένα έκρινε πως τα άρθρα 14-16 του Κανονισμού 2019/943 και το άρθρο 29

παρ. 3, στοιχ. β', του Κανονισμού 2015/1222 επιτρέπουν την επιβολή των πρόσθετων αυτών απαιτήσεων, παρότι ο ενωσιακός νομοθέτης έχει θεσπίσει αποκλειστικό κριτήριο για την επιλογή εσωτερικών ΚΣΔ: τον «σημαντικό επηρεασμό από διαζωνικές συναλλαγές», όπως μετράται μέσω του PTDF.

Το ΓεΔΕΕ, εξετάζοντας το γράμμα και τον σκοπό των σχετικών διατάξεων, κατέληξε πως ο ACER υπερέβη τα όρια των εξουσιών του. Κατά τη γραμματική ερμηνεία, ούτε ο Κανονισμός 2019/943 ούτε ο Κανονισμός 2015/1222 παρέχουν εξουσιοδότηση για θέσπιση πρόσθετων κριτηρίων που θα απέκλειαν, παράλληλα με το PTDF, εσωτερικά στοιχεία δικτύου τα οποία επηρεάζονται σημαντικά από διαζωνικές ροές. Το άρθρο 29 παρ. 3, στοιχ. β', είναι σαφές: μόνο όσα στοιχεία δεν επηρεάζονται σημαντικά από τις μεταβολές των καθαρών θέσεων ζωνών μπορούν να αποκλειστούν. Το αποκλειστικό αντικείμενο των μεθοδολογιών υπολογισμού δυναμικότητας είναι η τεχνική εφαρμογή του κριτηρίου αυτού, όχι η εισαγωγή νέων προϋποθέσεων.

Περαιτέρω, το ΓεΔΕΕ επισήμανε ότι οι επίμαχες απαιτήσεις (οικονομική αποδοτικότητα, μελέτη επιπτώσεων κ.λπ.) δεν συνιστούν «εισροές» για τον υπολογισμό δυναμικότητας, κατά την έννοια του άρθρου 21 του Κανονισμού 2015/1222. Αφορούν, αντιθέτως, ζητήματα μακροπρόθεσμης αντιμετώπισης διαρθρωτικών συμφορήσεων, τα οποία έχουν ρυθμιστεί ειδικώς από τα άρθρα 14-16 του Κανονισμού 2019/943. Ο ενωσιακός νομοθέτης, γνωρίζοντας πλήρως τις προηγούμενες συστάσεις του ACER, επέλεξε την προσέγγιση του MACZT-70%, επιτρέποντας στα κράτη μέλη (και ιδίως στη Γερμανία μέσω εγκεκριμένου σχεδίου δράσης) να διαχειρίζονται την εσωτερική συμφόρηση εντός του εναπομένου 30%, χωρίς να υποχρεούνται σε αναδιαμόρφωση ζωνών ή λήψη ακριβών διορθωτικών μέτρων εφόσον τηρούν αυτό το ελάχιστο όριο. Επομένως, το κριτήριο «οικονομικής αποδοτικότητας» δεν μπορεί να επιβληθεί ως προϋπόθεση για την καταχώριση ενός εσωτερικού στοιχείου δικτύου ως ΚΣΔ. Θα είχε ως αποτέλεσμα να αποκλείονται από τον υπολογισμό δυναμικότητας στοιχεία που πληρούν το ενωσιακό κριτήριο (σημαντικός επηρεασμός), αντίθετα προς τη σαφή βούληση του νομοθέτη. Το τελολογικό επιχείρημα του ACER περί ανάγκης διασφάλισης της οικονομικής αποδοτικότητας απορρίφθηκε, διότι ρυθμίζεται από ειδικούς κανόνες οι οποίοι και υπερισχύουν του γενικού κανόνα. Βάσει των ως άνω, το ΓεΔΕΕ κατέληξε πως ο ACER στερείται νομικής βάσης για να εισαγάγει τις εν λόγω απαιτήσεις στις μεθοδολογίες CORE. Συνεπώς, ο μοναδικός λόγος ακυρώσεως της BNetzA και ο πρώτος λόγος της Γερμανίας έγιναν δεκτοί, χωρίς να απαιτείται εξέταση των υπολοίπων, και οι προσβαλλόμενες διατάξεις ακυρώθηκαν.

Υπό το φως των ανωτέρω σκέψεων, το ΓεΔΕΕ ακυρώνει την απόφαση A 003 2019_R του συμβουλίου προσφυγών του ACER της 7ης Ιουλίου 2023, καθ' ο μέρος εγκρίνει το άρθρο 5 παρ. 8, στοιχεία β' και γ', και παρ. 9, των κοινών περιφερειακών μεθοδολογιών για τον υπολογισμό της δυναμικότητας επόμενης ημέρας και της ενδοημερήσιας δυναμικότητας όσον αφορά την περιφέρεια υπολογισμού δυναμικότητας η οποία περιλαμβάνει το Βέλγιο, την Τσεχική Δημοκρατία, τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Κροατία, το Λουξεμβούργο, την Ουγγαρία, τις Κάτω Χώρες, την Αυστρία, την Πολωνία, τη Ρουμανία, τη Σλοβενία και τη Σλοβακία, όπως παρατίθενται στα παραρτήματα I και II της αποφάσεως αριθ. 02 του ACER, της 21ης Φεβρουαρίου 2019.

Όρια συμμετοχής τρίτων χωρών στις ενωσιακές πλατφόρμες εξισορρόπησης και ενισχυμένος έλεγχος στη διαφάνεια των διαδικασιών του ACER

ενέργεια – εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας – κατευθυντήρια γραμμή για την εξισορρόπηση ηλεκτρικής ενέργειας – άρθρο 1 παρ. 6 και 7 του Κανονισμού (ΕΕ) 2017/2195 – ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την ανταλλαγή ενέργειας εξισορρόπησης από εφεδρείες αποκατάστασης συχνότητας με αυτόματη ενεργοποίηση – μη συμμετοχή του ελβετικού διαχειριστή συστήματος μεταφοράς – προσφυγή ενώπιον του συμβουλίου προσφυγών του ACER – ειδικοί όροι και κανόνες για την άσκηση της προσφυγής – άρθρο 28 του Κανονισμού (ΕΕ) 2019/942 –

απαράδεκτο λόγω ελλείψεως ενεργητικής νομιμοποίησης ενόπιον του συμβουλίου προσφυγών – πράξη που δεν αφορά άμεσα τον προσφεύγοντα – ένσταση ελλείψεως νομιμότητας

ΓεΔΕΕ συνεδικασθείσες υποθέσεις T-556/23, T-557/23 και T-558/23, Swissgrid/ACER, 08.10.2025, Τμήμα τρίτο (πενταμελές), Πρόεδρος: P. Škvařilová-Pelzl, Εισηγήτρια: I. Nömm, ECLI:EU:T:2025:941, ECLI:EU:T:2025:942, ECLI:EU:T:2025:943 – Προσφυγές ακυρώσεως

Οι αποφάσεις του ΓεΔΕΕ στις υποθέσεις T-556/23, T-557/23 και T-558/23 αντιμετωπίζουν προσφυγές του άρθρου 263 ΣΛΕΕ με παρεμφερή ζητήματα που ανακύπτουν στο πλαίσιο της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και της άσκησης των ρυθμιστικών αρμοδιοτήτων του Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER). Οι τρεις αυτές υποθέσεις εξετάζουν τον βαθμό στον οποίο ο ACER δύναται να παρεμβαίνει σε ρυθμιστικές διαδικασίες με διασυνοριακές συνέπειες, καθώς και τα όρια του ελέγχου των εθνικών ρυθμιστικών αρχών (και στο εξής: ΕΡΑ) επί των αποφάσεών του.

Κοινό σημείο αναφοράς αποτελεί το άρθρο 8 του Κανονισμού (ΕΕ) 2019/942, που προβλέπει ότι ο ACER μπορεί να εκδίδει δεσμευτικές αποφάσεις όταν οι οικείες ΕΡΑ αδυνατούν να καταλήξουν σε κοινή θέση, καθώς και το ευρύτερο πλαίσιο των Κανονισμών 2019/943, 2015/1222 (CACM) και 2016/1719 (FCA), που θεσπίζουν εναρμονισμένες μεθοδολογίες για τον υπολογισμό και την κατανομή της διασυνοριακής δυναμικότητας και τη διαχείριση συμφόρησης. Στις συγκεκριμένες υποθέσεις, το ΓεΔΕΕ εξετάζει κατά πόσον ο ACER ενήργησε εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων του, ερμηνεύοντας τις διατάξεις του ενωσιακού ενεργειακού κεκτημένου με λειτουργικό προσανατολισμό προς την εξασφάλιση συνοχής του συστήματος. Κεντρική ιδέα που διαπνέει και τις τρεις αυτές αποφάσεις αποτελεί το γεγονός πως ο ACER δεν συνιστά απλώς μηχανισμό επίλυσης διαφωνιών μεταξύ ΕΡΑ, αλλά φορέα άσκησης κανονιστικών εξουσιών όταν απαιτείται για τη διασφάλιση της εύρυθμης και αποδοτικής λειτουργίας της ενιαίας αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

Ειδικότερα και αναφορικά με την υπόθεση T-556/23, η Swissgrid AG, μοναδικός διαχειριστής συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας (στο εξής: ΔΣΜ) στην Ελβετία, προσέβαλε ενόπιον του ΓεΔΕΕ την απόφαση του συμβουλίου προσφυγών του ACER, προβάλλοντας ότι ο Κανονισμός 2017/2195 δεν αποκλείει τη συμμετοχή της στην πλατφόρμα εξισορρόπησης IN και ότι η απόφαση 16/2022 του ACER, με την οποία τροποποιήθηκε το πλαίσιο υλοποίησης της πλατφόρμας αυτής, την αφορά άμεσα και ατομικά, καθιστώντας την προσφυγή της παραδεκτή. Επιλαμβανόμενο της εν λόγω προσφυγής, το ΓεΔΕΕ επισήμανε ότι οι παρ. 6 και 7 του άρθρου 1 του Κανονισμού 2017/2195 προβλέπουν εξαιρετικά και μόνον υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις τη δυνατότητα συμμετοχής ελβετικών ΔΣΜ σε ορισμένες πλατφόρμες, κατόπιν ρητής απόφασης της Επιτροπής. Η ύπαρξη αυτής της εξαίρεσης καταδεικνύει έναν γενικό κανόνα αποκλειστικότητας των ΔΣΜ της Ένωσης από τις πλατφόρμες που θεσπίζει ο Κανονισμός, ενώ η πλατφόρμα IN δεν συγκαταλέγεται στις πλατφόρμες για τις οποίες προβλέπεται δυνατότητα συμμετοχής τρίτων χωρών. Υπό το φως του σκοπού του Κανονισμού, ήτοι της δημιουργίας μιας πλήρως λειτουργικής και διασυνδεδεμένης εσωτερικής αγοράς ενέργειας με ισότιμους όρους ανταγωνισμού, και λαμβανομένου υπόψη ότι η Ελβετία δεν δεσμεύεται από το ενωσιακό κεκτημένο στον τομέα αυτόν, ο αποκλεισμός των ελβετικών ΔΣΜ κρίθηκε νομικά δικαιολογημένος και ο πρώτος λόγος ακυρώσεως απορρίφθηκε.

Ωστόσο, το ΓεΔΕΕ δέχθηκε τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως κρίνοντας ότι η προσφεύγουσα διέθετε πράγματι συμβατικά δικαιώματα συμμετοχής στην πλατφόρμα IN, βάσει της κύριας συμφωνίας και της συμφωνίας συνεργασίας για την IGCC, η οποία λειτουργεί ως σχέδιο υλοποίησης της πλατφόρμας. Το αρχικό πλαίσιο υλοποίησης, όπως ίσχυε μετά την απόφαση 13/2020, δεν απέκλειε ρητώς τη συμμετοχή της προσφεύγουσας, ενώ ο Κανονισμός 2017/2195 δεν είχε ερμηνευθεί ακόμη από τον δικαστή της Ένωσης κατά τρόπο που να καθιστά προφανή τον αποκλεισμό αυτόν. Η αβεβαιότητα αυτή διατηρήθηκε έως ότου ο ACER, με την απόφαση 16/2022, τροποποίησε το άρθρο 2 του πλαισίου υλοποίησης, εισάγοντας ρητή πρόβλεψη ότι ΔΣΜ μέλος μπορεί να είναι μόνο ΔΣΜ στους οποίους εφαρμόζεται ο Κανονισμός 2017/2195, αποκλείοντας έτσι οριστικά την προσφεύγουσα από την πλατφόρμα. Με τον τρόπο αυτόν, η

απόφαση 16/2022 στέρησε από την προσφεύγουσα την πραγματική δυνατότητα να ασκήσει τα συμβατικά δικαιώματα συμμετοχής της στην IGCC/IN, παράγοντας άμεσα αποτελέσματα στη νομική της κατάσταση. Επιπλέον, κρίθηκε ότι η προσφεύγουσα θίγεται ατομικά, τόσο λόγω της συμμετοχής της στο σχήμα εξισορρόπησης ήδη από το 2012 όσο και λόγω της γεωγραφικής ιδιαιτερότητας της Ελβετίας, η οποία περιβάλλεται πλήρως από κράτη μέλη και εντάσσεται λειτουργικά στη συγχρονισμένη περιοχή της ηπειρωτικής Ευρώπης. Συνεπώς, η απόφαση 16/2022 την αφορούσε άμεσα και ατομικά κατά την έννοια του άρθρου 28 του Κανονισμού 2019/942 και παρήγαγε δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα ικανά να θίξουν τα συμφέροντά της. Το συμβούλιο προσφυγών, απορρίπτοντας την προσφυγή της ως απαράδεκτη, παρέβη τη διάταξη αυτή. Κατόπιν τούτων, το ΓεΔΕΕ ακύρωσε την απόφαση του συμβουλίου προσφυγών του ACER, χωρίς να απαιτείται εξέταση του τρίτου λόγου ακυρώσεως περί ελλείψεως νομιμότητας του Κανονισμού 2017/2195.

Περαιτέρω, η υπόθεση T-557/23 αφορά την προσφυγή εναντίον απόφασης του συμβουλίου προσφυγών του ACER, με την οποία απορρίφθηκαν αιτιάσεις κατά της άρνησης του ACER να επιτρέψει στη Swissgrid, τον διαχειριστή του ελβετικού συστήματος μεταφοράς, τη συμμετοχή στην ευρωπαϊκή πλατφόρμα εξισορρόπησης mFRR. Το κεντρικό ζήτημα συνίστατο στην ερμηνεία του άρθρου 1 παρ. 6-7 του Κανονισμού 2017/2195, το οποίο ρυθμίζει τη δυνατότητα συμμετοχής τρίτων χωρών στις ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης.

Το ΓεΔΕΕ διαπίστωσε ότι η συμμετοχή ελβετικού ΔΣΜ σε πλατφόρμα εξισορρόπησης της Ένωσης τελεί υπό αυστηρή προϋπόθεση: απαιτείται προηγούμενη ρητή απόφαση της Επιτροπής, εκδοθείσα κατόπιν γνώμης του ACER και των ευρωπαϊκών ΔΣΜ. Η απόφαση αυτή αποτελεί *sine qua non* προϋπόθεση για οποιαδήποτε τεχνική ή λειτουργική ενσωμάτωση της Swissgrid στη διαδικασία εξισορρόπησης. Ελλείπει μιας τέτοιας πράξης – και δεδομένου ότι η Επιτροπή είχε ρητώς αρνηθεί να εκδώσει απόφαση έγκρισης – ο ACER και το συμβούλιο προσφυγών δεν μπορούσαν να εξετάσουν αυτοτελώς εάν πληρούνταν οι ουσιαστικές προϋποθέσεις του άρθρου 1 παρ. 6 ούτε να υποκαταστήσουν την Επιτροπή ως προς την εκτίμηση κινδύνων για την ασφάλεια του δικτύου. Περαιτέρω, το ΓεΔΕΕ απέρριψε τα επιχειρήματα ότι η μη συμμετοχή της Swissgrid δημιουργεί κινδύνους για την ασφάλεια της ευρωπαϊκής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Επιπλέον, το ΓεΔΕΕ σημείωσε πως, ακόμη και αν συνέτρεχαν τέτοιοι λόγοι, η κρίση για το αν δικαιολογούν συμμετοχή τρίτης χώρας ανήκει αποκλειστικά στην Επιτροπή. Ανέφερε επίσης ότι δεν υφίσταται «δικαστικό κενό», διότι σε περίπτωση αδράνειας ή παράνομης άρνησης της Επιτροπής, το κατάλληλο ένδικο βοήθημα είναι η προσφυγή κατά παράλειψης βάσει του άρθρου 265 ΣΛΕΕ.

Τέλος, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι το συμβούλιο προσφυγών δεν είχε υποχρέωση να εξετάσει περαιτέρω τεχνικές ή οικονομικές παραμέτρους της αιτούμενης συμμετοχής, διότι το ρυθμιστικό πλαίσιο δεν του αναγνωρίζει τέτοια αρμοδιότητα χωρίς προηγούμενη απόφαση της Επιτροπής. Κατά συνέπεια, η προσφυγή απορρίφθηκε στο σύνολό της.

Η υπόθεση T-558/23 αφορά την προσφυγή που άσκησε η Swissgrid AG κατά της απόφασης A-002-2021_R του συμβουλίου προσφυγών του ACER, με την οποία επικυρώθηκε η απόφαση του ACER να απορρίψει την αίτηση της Swissgrid για συμμετοχή στην ευρωπαϊκή πλατφόρμα εξισορρόπησης aFRR. Το επίκεντρο της διαφοράς ήταν η ορθή ερμηνεία του άρθρου 1 παρ. 6-7 του 369/24 Κανονισμού (ΕΕ) 2017/2195 και, ειδικότερα, η δυνατότητα ένταξης διαχειριστή συστήματος μεταφοράς τρίτης χώρας σε κεντρικές ευρωπαϊκές πλατφόρμες εξισορρόπησης.

Το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η συμμετοχή ΔΣΜ τρίτης χώρας σε τέτοια πλατφόρμα αποτελεί εξαίρεση στο γενικό καθεστώς και μπορεί να επιτραπεί μόνον εφόσον η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκδώσει προηγουμένως ρητή απόφαση έγκρισης, κατόπιν σύμφωνης γνώμης του ACER και συνεκτίμησης των τεχνικών, λειτουργικών και ρυθμιστικών κινδύνων για την ενιαία αγορά ενέργειας. Εφόσον η Επιτροπή δεν είχε εκδώσει τέτοια πράξη – και μάλιστα είχε επιβεβαιώσει ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του Κανονισμού – ο ACER δεν είχε νομική εξουσία να εξετάσει την αίτηση της Swissgrid ούτε να προβεί σε αυτοτελή αξιολόγηση των ουσιαστικών κριτηρίων συμμετοχής.

Η προσφεύγουσα προέβαλε ότι η αποκλειστική εξάρτηση από απόφαση της Επιτροπής δημιουργεί λειτουργικούς κινδύνους για την ασφάλεια του συστήματος εξισορρόπησης και ότι ο ACER όφειλε, στο πλαίσιο της αρχής της ασφάλειας εφοδιασμού, να προβεί ο ίδιος σε στάθμιση κόστους-οφέλους. Το ΓεΔΕΕ απέρριψε τον ισχυρισμό ως ασυμβίβαστο με τη δομή του Κανονισμού: η εκτίμηση των συστημικών κινδύνων από συμμετοχή τρίτης χώρας είναι αρμοδιότητα της Επιτροπής, όχι του ACER ή του συμβουλίου προσφυγών. Εάν η Επιτροπή παραλείψει να ενεργήσει, το ενδεδειγμένο ένδικο βοήθημα είναι η προσφυγή κατά παράλειψης βάσει του άρθρου 265 ΣΛΕΕ και όχι η έμμεση αμφισβήτηση μέσω προσφυγής κατά πράξης του ACER.

Περαιτέρω, το ΓεΔΕΕ επισήμανε ότι ούτε η αρχή της αναλογικότητας ούτε εκείνη της θεμιτής εμπιστοσύνης μπορούν να θεμελιώσουν δικαίωμα συμμετοχής χωρίς την απαιτούμενη πράξη της Επιτροπής, διότι ο Κανονισμός 2017/2195 έχει θεσπίσει σαφές και αποκλειστικό διαδικαστικό πλαίσιο. Ως εκ τούτου, το συμβούλιο προσφυγών ορθώς έκρινε ότι η αίτηση της Swissgrid ήταν απαράδεκτη λόγω έλλειψης της αναγκαίας προϋπόθεσης νομιμότητας. Καταλήγοντας, το ΓεΔΕΕ απέρριψε στο σύνολό της την προσφυγή, επιβεβαιώνοντας ότι η πρόσβαση τρίτων χωρών στις πλατφόρμες εξισορρόπησης της Ένωσης αποτελεί ζήτημα αρμοδιότητας της Επιτροπής και δεν μπορεί να κριθεί από τον ACER εν τη απουσία της απαιτούμενης εκτελεστικής πράξης.

IX. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Επιμ.: Έλλη Τσιτσιπά

Διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Επάρκεια του επιπέδου προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που εξασφαλίζουν οι Ηνωμένες Πολιτείες

διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τις Ηνωμένες Πολιτείες – εκτελεστική απόφαση της Επιτροπής σχετικά με την επάρκεια του επιπέδου προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που εξασφαλίζουν οι Ηνωμένες Πολιτείες – δικαίωμα πραγματικής προσφυγής – δικαίωμα στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή – αποφάσεις οι οποίες βασίζονται αποκλειστικά στην αυτοματοποιημένη επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – ασφάλεια της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

ΓεΔΕΕ T-553/23, Latombe/Επιτροπή, 03.09.2025, Τμήμα δέκατο (πενταμελές), Πρόεδρος: O. Porchia, Εισηγητής: M. Jaeger, ECLI:EU:T:2025:831 – Προσφυγή ακυρώσεως

Με την προσφυγή που άσκησε δυνάμει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ, ο προσφεύγων, Philippe Latombe, ζητεί, κατ' ουσίαν, την ακύρωση της εκτελεστικής απόφασης (ΕΕ) 2023/1795 της Επιτροπής, της 10ης Ιουλίου 2023, σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, σχετικά με την επάρκεια του επιπέδου προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα βάσει του πλαισίου ΕΕ-ΗΠΑ για την προστασία των δεδομένων (ΕΕ 2023, L 231, σ. 118, στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

Η απόφαση αυτή ακολούθησε την κήρυξη από το ΔΕΕ, στο πλαίσιο των αποφάσεων *Schrems I* και *Schrems II*, της ακυρότητας των προκατόχων της, της απόφασης 2000/520/ΕΚ σχετικά με την επάρκεια της προστασίας που παρέχεται από τις αρχές ασφαλούς λιμένα για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και τις συναφείς συχνές ερωτήσεις που εκδίδονται από το Υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ και της εκτελεστικής απόφασης 2016/1250 σχετικά με την επάρκεια της προστασίας που παρέχεται από την ασπίδα προστασίας της ιδιωτικής ζωής ΕΕ-ΗΠΑ (στο εξής: απόφαση επάρκειας όσον αφορά την ασπίδα προστασίας). Οι εν λόγω αποφάσεις είχαν κρίνει ότι η νομοθεσία των ΗΠΑ δεν παρείχε επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατ' ουσίαν ισοδύναμο με εκείνο που κατοχυρώνεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ως απάντηση στην απόφαση *Schrems II*, οι Ηνωμένες Πολιτείες υιοθέτησαν το Εκτελεστικό Διάταγμα 14086, το οποίο δημιούργησε έναν νέο μηχανισμό έννομης προστασίας με επίκεντρο

το δικαστήριο ελέγχου της προστασίας δεδομένων (Data Protection Review Court – DPRC). Βάσει αυτού του νέου ρυθμιστικού πλαισίου, η Επιτροπή εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση, κρίνοντας ότι οι ΗΠΑ διασφαλίζουν επαρκές επίπεδο προστασίας δεδομένων σύμφωνα με το άρθρο 45 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (ΓΚΠΔ).

Αν και η Επιτροπή προέβαλε ένσταση απαραδέκτου της προσφυγής, το ΓεΔΕΕ έκρινε σκόπιμο να προχωρήσει στην εξέταση της ουσίας της υπόθεσης, προς το συμφέρον της ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Η προσφυγή του αιτούντος βασίστηκε σε τέσσερις ουσιαστικούς λόγους. Συγκεκριμένα, ο αιτών επικαλέστηκε παραβιάσεις του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων σχετικά με την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, το δικαίωμα σε αποτελεσματική έννομη προστασία, καθώς και παραβάσεις των διατάξεων του ΓΚΠΔ σχετικά με την αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων και την ασφάλεια δεδομένων.

Κατά την ανάλυση του τρίτου λόγου ακυρώσεως, το ΓεΔΕΕ εξέτασε την αιτίαση του αιτούντος ότι το DPRC δεν πληροί το πρότυπο ενός ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου, όπως απαιτείται από το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Ο αιτών ισχυρίστηκε ότι το DPRC, ως όργανο η αποστολή του οποίου συνίσταται στην επανεξέταση των αποφάσεων του υπεύθυνου προστασίας ατομικών ελευθεριών του γραφείου του διευθυντή των εθνικών υπηρεσιών πληροφοριών (CLPO), ο οποίος με τη σειρά του υπάγεται στο γραφείο του διευθυντή των εθνικών υπηρεσιών πληροφοριών των Ηνωμένων Πολιτειών, δεν μπορεί να θεωρηθεί ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο.

Το ΓεΔΕΕ απέρριψε συστηματικά το επιχείρημα αυτό, κρίνοντας ότι η ανεξαρτησία του ίδιου του CLPO είναι άνευ σημασίας για την αξιολόγηση του DPRC, το οποίο λειτουργεί ως ένα διακριτό και ανεξάρτητο όργανο επανεξέτασης. Τόνισε τις ουσιαστικές εγγυήσεις που στηρίζουν την αυτονομία του DPRC, ήτοι το γεγονός ότι οι δικαστές διορίζονται βάσει κριτηρίων παρόμοιων με εκείνα του ομοσπονδιακού δικαστικού σώματος, δεν πρέπει να είναι εν ενεργεία ή πρόσφατοι υπάλληλοι της εκτελεστικής εξουσίας, και μπορούν να παυθούν μόνο για σπουδαίο λόγο βάσει προτύπων ανάλογων με εκείνα που ισχύουν για τους ομοσπονδιακούς δικαστές. Επιπλέον, το ΓεΔΕΕ σημείωσε ότι τα τμήματα του DPRC διεξάγουν πλήρη επανεξέταση των προσφυγών, επικουρούνται από έναν Ειδικό Συνήγορο, και εκδίδουν τελεσίδικες, δεσμευτικές αποφάσεις που μπορούν να τροποποιήσουν την κρίση του CLPO και με τις οποίες οφείλουν να συμμορφώνονται οι υπηρεσίες πληροφοριών των ΗΠΑ.

Οι ανησυχίες σχετικά με τον διορισμό των δικαστών από τον γενικό εισαγγελέα των Ηνωμένων Πολιτειών, κατόπιν διαβούλευσης με την επιτροπή εποπτείας της ιδιωτικής ζωής και των ατομικών ελευθεριών (PCLOB), επίσης απορρίφθηκαν. Το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η PCLOB έχει σχεδιαστεί εκ του νόμου ως ένας ανεξάρτητος, δικομματικός οργανισμός με αποστολή την αμερόληπτη εποπτεία, ενισχύοντας έτσι, αντί να υπονομεύει, την ακεραιότητα του μηχανισμού έννομης προστασίας. Το νομικό πλαίσιο, και ιδίως το Εκτελεστικό Διάταγμα 14086, απαγορεύει ρητά στον γενικό εισαγγελέα ή στις υπηρεσίες πληροφοριών να παρεμβαίνουν ή να επηρεάζουν με αθέμιτο τρόπο το έργο του DPRC. Κατά συνέπεια, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι αυτές οι σωρευτικές εγγυήσεις ήταν επαρκείς για να διαλύσουν κάθε εύλογη αμφιβολία ως προς την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του DPRC.

Στη συνέχεια, το ΓεΔΕΕ εξέτασε την αιτίαση του αιτούντος ότι το DPRC δεν αποτελεί «δικαστήριο που έχει συσταθεί νομίμως» κατά την έννοια του άρθρου 47 του Χάρτη, καθώς συστάθηκε με εκτελεστική πράξη, το Διάταγμα του γενικού εισαγγελέα, και όχι με νομοθετική πράξη του Κογκρέσου των ΗΠΑ. Απορρίπτοντας μια τυπολατρική προσέγγιση, το ΓεΔΕΕ, αντλώντας από τη νομολογία τόσο του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και του ΕΔΔΑ, έκρινε ότι η ουσία της αρχής αυτής είναι η διασφάλιση της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας του δικαστηρίου έναντι της εκτελεστικής εξουσίας, ανεξάρτητα από την τυπική φύση της ιδρυτικής του πράξης. Βάσει του προτύπου της «κατ' ουσίαν ισοδυναμίας» για τις αποφάσεις επάρκειας, το ΓεΔΕΕ αξιολόγησε εάν το αμερικανικό πλαίσιο παρείχε επαρκείς ουσιαστικές εγγυήσεις. Διαπίστωσε την ύπαρξη τέτοιων εγγυήσεων, σημειώνοντας ότι η μεταβίβαση εξουσίας στο DPRC είναι δεσμευτική για την ίδια την εκτελεστική εξουσία, αρχή που αναγνωρίζεται από το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ. Το ΓεΔΕΕ τόνισε τους ισχυρούς

κανόνες που διέπουν τον διορισμό και την παύση των δικαστών του DPRC (μόνο για σπουδαίο λόγο), τον τελεσίδικο και δεσμευτικό χαρακτήρα των αποφάσεών του, καθώς και τις παρεχόμενες διαδικαστικές εγγυήσεις. Αν και το DPRC δεν αποτελεί δικαστήριο κατά την έννοια του άρθρου III του Συντάγματος των ΗΠΑ, το ΓεΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι μηχανισμοί αυτοί παρέχουν εγγυήσεις κα' ουσίαν ισοδύναμες με εκείνες που απαιτεί ο Χάρτης, απορρίπτοντας, συνεπώς, τον λόγο ακυρώσεως στο σύνολό του.

Κατά την εξέταση του δεύτερου λόγου ακυρώσεως, το ΓεΔΕΕ ανέλυσε την αιτίαση του αιτούντος ότι η εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2023/1795 της Επιτροπής παραβίαζε τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, καθώς έκρινε επαρκείς τις αμερικανικές εγγυήσεις προστασίας όσον αφορά τη μαζική συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τις υπηρεσίες πληροφοριών. Αρχικά, το ΓεΔΕΕ διευκρίνισε το αντικείμενο του λόγου ακυρώσεως, σημειώνοντας ότι το δίκαιο των ΗΠΑ δεν επιτρέπει την αδιάκριτη συλλογή δεδομένων "en masse", αλλά επιτρέπει τη «μαζική συλλογή» (bulk collection) δεδομένων που διακινούνται από την ΕΕ υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις που διέπονται από το Εκτελεστικό Διάταγμα 14086.

Το κεντρικό επιχείρημα του αιτούντος ήταν ότι το Εκτελεστικό Διάταγμα 14086 είναι ανεπαρκές, διότι δεν υποβάλλει τη μαζική συλλογή σε προηγούμενη έγκριση από ανεξάρτητο δικαστικό ή διοικητικό όργανο. Το ΓεΔΕΕ αντέκρουσε συστηματικά αυτόν τον ισχυρισμό, αξιολογώντας εάν το αμερικανικό πλαίσιο, εξεταζόμενο συνολικά, παρέχει επίπεδο προστασίας «κατ' ουσίαν ισοδύναμο» με εκείνο της ΕΕ. Πρώτον, απαντώντας στα επιχειρήματα που βασίζονταν στην απόφαση *Schrems II*, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι η προγενέστερη απόφαση δεν επέβαλλε προηγούμενη έγκριση, αλλά καταδίκασε την πλήρη απουσία «οποιοδήποτε δικαστικού ελέγχου». Διαπίστωσε ότι το νέο πλαίσιο θεραπεύει αυτή τη συγκεκριμένη αδυναμία με τη σύσταση του DPRC, το οποίο παρέχει δεσμευτικό εκ των υστέρων δικαστικό έλεγχο. Επιπλέον, το Εκτελεστικό Διάταγμα 14086 εισάγει σημαντικές νέες εγγυήσεις, περιορίζοντας τη μαζική συλλογή σε περιπτώσεις όπου η στοχευμένη συλλογή δεν είναι εφικτή, περιορίζοντας τη χρήση της σε έξι συγκεκριμένους στόχους εθνικής ασφάλειας, διασφαλίζοντας έτσι ότι τα μέτρα είναι αναγκαία και αναλογικά.

Δεύτερον, το ΓεΔΕΕ απέρριψε τη συνάφεια της απόφασης *La Quadrature du Net*, διακρίνοντας το πλαίσιο της, το οποίο αφορούσε τη συλλογή δεδομένων σε πραγματικό χρόνο από παρόχους υπηρεσιών εντός της ΕΕ, από την παρούσα υπόθεση, η οποία αφορά την παρακολούθηση για λόγους εθνικής ασφάλειας από τρίτη χώρα. Τρίτον, αναλύοντας την απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Big Brother Watch*, το ΓεΔΕΕ αναγνώρισε ότι η προηγούμενη έγκριση αποτελεί σημαντική εγγύηση, αλλά συνιστά μόνο ένα στοιχείο ενός ολοκληρωμένου συστήματος προστασίας. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η ανάγκη για εγγυήσεις εντείνεται καθώς η παρακολούθηση προχωρά από την αρχική συλλογή στην ανάλυση. Δεδομένου ότι η μαζική συλλογή αντιπροσωπεύει το αρχικό στάδιο, το ΓεΔΕΕ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η απουσία προηγούμενης έγκρισης αντισταθμίζεται επαρκώς από άλλα ισχυρά μέτρα, όπως η ύπαρξη σαφών νομικών κανόνων και ισχυρής ανεξάρτητης εποπτείας από όργανα, όπως το PCLOB και το DPRC.

Τέλος, το ΓεΔΕΕ απέρριψε την αιτίαση ότι η εξουσία του Προέδρου των ΗΠΑ να επικαιροποιεί τους στόχους της μαζικής συλλογής υπονομεύει την προβλεψιμότητα του νόμου, σημειώνοντας ότι η εξουσία αυτή περιορίζεται σε νέες απειλές και ότι οι επικαιροποιήσεις κατά τεκμήριο δημοσιοποιούνται, ενώ κάθε συλλογή παραμένει υποκείμενη στο σύνολο των εγγυήσεων του Διατάγματος και σε δικαστικό έλεγχο. Κατά συνέπεια, ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως απορρίφθηκε στο σύνολό του.

Το ΓεΔΕΕ ολοκλήρωσε την ανάλυσή του απορρίπτοντας τον τέταρτο και τον πέμπτο λόγο ακυρώσεως του προσφεύγοντος, οι οποίοι αφορούσαν παραβιάσεις των άρθρων 22 και 32 του ΓΚΠΔ, αντιστοίχως. Όσον αφορά τον τέταρτο λόγο, ο αιτών υποστήριξε ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν παρείχε δικαίωμα ισοδύναμο με το άρθρο 22 του ΓΚΠΔ, το οποίο προστατεύει τα φυσικά πρόσωπα από αμιγώς αυτοματοποιημένες αποφάσεις που παράγουν έννομα ή σημαντικά αποτελέσματα γι' αυτά. Το ΓεΔΕΕ επικύρωσε το σκεπτικό της Επιτροπής, σύμφωνα

με την οποία οι εν λόγω ανησυχίες ήταν σε μεγάλο βαθμό άνευ αντικειμένου, καθώς τα περισσότερα σενάρια που περιλαμβάνουν αυτοματοποιημένες αποφάσεις θα εμπίπτουν άμεσα στο εξωεδαφικό πεδίο εφαρμογής του ΓΚΠΔ. Για τις περιορισμένες «υπολειπόμενες» περιπτώσεις όπου ο ΓΚΠΔ ενδέχεται να μην εφαρμόζεται, το ΓεΔΕΕ έκρινε ότι το δίκαιο των ΗΠΑ προσφέρει τομεακές προστασίες σε κρίσιμους τομείς όπως η πίστωση, η απασχόληση και η στέγαση, οι οποίες παρέχουν ένα «κατ' ουσίαν ισοδύναμο», αν και όχι ταυτόσημο, επίπεδο προστασίας.

Με τον πέμπτο λόγο ακυρώσεως, ο αιτών ισχυρίστηκε παραβίαση του άρθρου 32 του ΓΚΠΔ, ερμηνευμένου σε συνδυασμό με το άρθρο 45 του ίδιου Κανονισμού, καθώς ο προσφεύγων αμφισβητεί την κρίση της Επιτροπής ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες παρέχουν ουσιαστικά ισοδύναμο επίπεδο προστασίας με αυτό της Ένωσης, όσον αφορά την εφαρμογή επαρκών τεχνικών και οργανωτικών μέτρων για την ασφάλεια της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που διαβιβάζονται από την ΕΕ προς τις ΗΠΑ στο πλαίσιο του Πλαισίου Προστασίας Δεδομένων (ΠΠΔ). Το ΓεΔΕΕ αναγνώρισε, καταρχάς, τον ευρύ χαρακτήρα της έννοιας της «επεξεργασίας» κατά το άρθρο 4 παρ. 2 του ΓΚΠΔ, η οποία περιλαμβάνει ρητά την «αναζήτηση πληροφοριών». Στη συνέχεια, το ΓεΔΕΕ υπενθύμισε, με βάση τη νομολογία (*Schrems I* και *Schrems II*), ότι το δίκαιο της τρίτης χώρας δεν απαιτείται να είναι πανομοιότυπο με αυτό της Ένωσης, αλλά μόνον να διασφαλίζει ουσιαστικά ισοδύναμο επίπεδο προστασίας. Ενόψει αυτής της αρχής, έκρινε ότι οι αρχές ασφαλείας του Πλαισίου Προστασίας Δεδομένων, όπως διατυπώνονται στο σημείο II.4(α) του Παραρτήματος 1 της προσβαλλόμενης απόφασης, πρέπει να ερμηνευθούν υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκ. 23, η οποία αντικατοπτρίζει τις απαιτήσεις του άρθρου 32 του ΓΚΠΔ περί λήψης κατάλληλων τεχνικών και οργανωτικών μέτρων. Το κρίσιμο σημείο στην ανάλυση του ΓεΔΕΕ υπήρξε η διαπίστωση ότι οι όροι που χρησιμοποιούνται στα σημεία II.4(α) και III.6(στ), όπως «δημιουργούν, διατηρούν, χρησιμοποιούν ή διαδίδουν», συνιστούν ειδικές εκφάνσεις της πράξης της επεξεργασίας και αποσκοπούν στην κάλυψη ενός ευρέος φάσματος ενεργειών. Τελικά, το ΓεΔΕΕ κατέληξε ότι ο όρος «χρησιμοποιώ» καλύπτει, εξ ορισμού, την αναγκαία προηγούμενη πρόσβαση και, ως εκ τούτου, την αναζήτηση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς η χρήση προϋποθέτει την προσπέλαση. Ως εκ τούτου, έκρινε αβάσιμο τον ισχυρισμό του προσφεύγοντος ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν απαιτεί κανένα μέτρο ασφαλείας όταν οργανισμοί του ΠΠΔ έχουν πρόσβαση σε δεδομένα από την Ένωση.

Κατά της απόφασης του ΓεΔΕΕ έχει ασκηθεί αναίρεση ενώπιον του ΔΕΕ.

Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Διευκρινίσεις του ΔΕΕ σχετικά με το δικαίωμα πραγματικής δικαστικής προσφυγής και το δικαίωμα αποζημίωσης σε περίπτωση παράνομης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων – άρθρο 17 – δικαίωμα διαγραφής των δεδομένων – άρθρο 18 – δικαίωμα περιορισμού της επεξεργασίας – άρθρο 79 – δικαίωμα πραγματικής δικαστικής προσφυγής – παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – ένδικο βοήθημα με το οποίο ζητείται να υποχρεωθεί ο υπεύθυνος της επεξεργασίας να μην επαναλάβει την παράνομη επεξεργασία στο μέλλον – νομική βάση – προϋποθέσεις – άρθρο 82 παρ. 1 – δικαίωμα αποζημίωσης – έννοια της «μη υλικής ζημίας» – υπολογισμός της χρηματικής ικανοποίησης – ενδεχόμενη συνεκτίμηση του βαθμού υπαιτιότητας του υπευθύνου επεξεργασίας – ενδεχόμενες συνέπειες της έκδοσης «διαταγής περί παραλείψεως»

ΔΕΕ C-655/23, Quirin Privatbank, 04.09.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος: I. Jarukaitis, Εισηγητής: N. Jääskinen, Γεν. Εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona, ECLI:EU:C:2025:655 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία των άρθρων 17, 18, 79, 82 και 84 του ΓΚΠΔ. Η εν λόγω αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του IP, φυσικού προσώπου, και της εταιρείας Quirin Privatbank AG, σχετικά με αίτηση που υπέβαλε το ως άνω φυσικό πρόσωπο ζητώντας, αφενός, να υποχρεωθεί η εν λόγω εταιρεία να μην προβεί εκ νέου σε άνευ αδείας γνωστοποίηση σε τρίτους των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν και, αφετέρου, να παράσχει ικανοποίηση για τη μη υλική ζημία την οποία υπέστη το ως άνω φυσικό πρόσωπο εξαιτίας της αρχικής γνωστοποίησης των δεδομένων του.

Η διαφορά της κύριας δίκης σχετίζεται με την παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του ενάγοντος, IP, ο οποίος ήταν υποψήφιος για πρόσληψη στην εναγομένη, Quirin Privatbank AG. Συγκεκριμένα, υπάλληλος της Τράπεζας διαβίβασε, άνευ νομίμου βάσεως, εμπιστευτικό μήνυμα σχετικά με τις μισθολογικές απαιτήσεις του IP σε τρίτο πρόσωπο, μη εμπλεκόμενο στη διαδικασία πρόσληψης. Κατόπιν της γνωστοποίησης αυτής, ο IP άσκησε ένδικο βοήθημα με διττό αίτημα: αφενός, την έκδοση διαταγής περί παραλείψεως, με σκοπό την απαγόρευση μελλοντικής επανάληψης της παράνομης διαβίβασης δεδομένων, και, αφετέρου, την καταβολή χρηματικής ικανοποίησης για τη μη υλική ζημία που υπέστη, η οποία συνίστατο σε αισθήματα ανησυχίας, απώλειας ελέγχου επί των δεδομένων, κινδύνου στον επαγγελματικό ανταγωνισμό και ταπείνωσης.

Τα εθνικά δικαστήρια εξέδωσαν αντιφατικές κρίσεις ως προς το αίτημα της αποζημίωσης. Ενώ το πρωτοβάθμιο δικαστήριο επιδίκασε χρηματική ικανοποίηση, το εφετείο την απέρριψε, κρίνοντας ότι η επίκληση αισθημάτων, όπως η ταπείνωση και ο εκνευρισμός, δεν συνιστούν συγκεκριμένη μη υλική ζημία ικανή να θεμελιώσει αξίωση αποζημίωσης βάσει του άρθρου 82 του ΓΚΠΔ. Αντιθέτως, αναγνώρισε το δικαίωμα έκδοσης διαταγής παραλείψεως, ερειδόμενο στο άρθρο 17 του ΓΚΠΔ περί δικαιώματος διαγραφής.

Ενόψει των ανωτέρω νομικών αμφισβητήσεων και της ανάγκης για ομοιόμορφη εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου, το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε έξι προδικαστικά ερωτήματα προς το Δικαστήριο.

Στο πλαίσιο των τριών πρώτων προδικαστικών ερωτημάτων, το Δικαστήριο εξετάζει κατά πόσον ο ΓΚΠΔ προβλέπει ένα ένδικο βοήθημα το οποίο να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που υποβλήθηκαν σε παράνομη επεξεργασία τη δυνατότητα να αξιώσει προληπτικά να υποχρεωθεί ο υπεύθυνος επεξεργασίας να μην επαναλάβει την παράνομη επεξεργασία στο μέλλον. Η απόφαση ξεκινά επιβεβαιώνοντας ότι κάθε ερμηνεία πρέπει να λαμβάνει υπόψη το γράμμα, το πλαίσιο και τον σκοπό του ΓΚΠΔ, ο οποίος είναι η διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας για το θεμελιώδες δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι καμία διάταξη εντός του ΓΚΠΔ, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος διαγραφής του άρθρου 17, του δικαιώματος περιορισμού της επεξεργασίας του άρθρου 18 ή του δικαιώματος πραγματικής δικαστικής προσφυγής του άρθρου 79, δεν χορηγεί ρητά ή σιωπηρά στο υποκείμενο των δεδομένων το δικαίωμα να ζητήσει, στο πλαίσιο ένδικης διαδικασίας, να υποχρεωθεί προληπτικά ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να μην παραβεί τις διατάξεις του εν λόγω Κανονισμού στο μέλλον. Το δικαίωμα σε «πραγματική δικαστική προσφυγή» βάσει του άρθρου 79 παρ. 1 δεν επιβάλλει τη θέσπιση αυτού του συγκεκριμένου είδους ενδίκου βοηθήματος.

Ωστόσο, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι ο ΓΚΠΔ δεν είχε σκοπό να δημιουργήσει ένα σύστημα πλήρους εναρμόνισης για όλα τα ένδικα βοηθήματα. Οι διατάξεις του Κεφαλαίου VIII, και ιδίως η διατύπωση «με την επιφύλαξη» στο άρθρο 79 παρ. 1, υποδεικνύουν ότι τα κράτη μέλη δεν εμποδίζονται να προσφέρουν ένα τέτοιο προληπτικό ένδικο βοήθημα στο πλαίσιο των εθνικών τους έννομων τάξεων. Η διαθεσιμότητα ενός τέτοιου ενδίκου βοηθήματος βάσει του εθνικού δικαίου θεωρείται συμβατή με τους σκοπούς του ΓΚΠΔ, καθώς μπορεί να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα των ουσιαστικών κανόνων του Κανονισμού και να ενδυναμώσει το υψηλό επίπεδο προστασίας που παρέχεται στα υποκείμενα των δεδομένων. Κατά συνέπεια, μολοντί ο ίδιος ο ΓΚΠΔ δεν θεσπίζει αυτό το συγκεκριμένο ένδικο βοήθημα, δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να το προβλέπουν στην εγχώρια νομοθεσία τους.

Κατά την εξέταση του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος και της έννοιας της «μη υλικής ζημίας» σύμφωνα με το άρθρο 82 παρ. 1 του ΓΚΠΔ, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθιερώνει έναν αυτόνομο και ομοιόμορφο ορισμό της έννοιας. Η απόφαση επαναλαμβάνει ότι η αποζημίωση εξαρτάται από τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις: την αποδεδειγμένη παράβαση του Κανονισμού, την ύπαρξη πραγματικής ζημίας που υπέστη το υποκείμενο των δεδομένων, και την ύπαρξη άμεσου αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράβασης και της ζημίας. Μια απλή παραβίαση του ΓΚΠΔ, επομένως, δεν αρκεί για να θεμελιώσει δικαίωμα αποζημίωσης.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο κρίνει ως αντίθετο με τον ΓΚΠΔ οποιονδήποτε εθνικό κανόνα ή πρακτική που θα απαιτούσε η μη υλική ζημία να φτάνει ένα ορισμένο κατώφλι σοβαρότητας προκειμένου να θεμελιώσει αξίωση αποζημίωσης. Κατά συνέπεια, αρνητικά συναισθήματα που βιώνει ένα υποκείμενο των δεδομένων, όπως ο φόβος, η ενόχληση ή η ανησυχία που απορρέουν από την απώλεια του ελέγχου επί των δεδομένων του ή από πιθανή βλάβη της φήμης του, μπορούν να συνιστούν μη υλική ζημία. Ακόμη και ο φόβος για μελλοντική κατάχρηση των δεδομένων είναι, από μόνος του, ικανός να θεωρηθεί ζημία. Ωστόσο, το βάρος της απόδειξης παραμένει στο υποκείμενο των δεδομένων, το οποίο πρέπει να αποδείξει ότι βιώνει πράγματι αυτές τις δυσμενείς συναισθηματικές συνέπειες ακριβώς εξαιτίας της συγκεκριμένης παράβασης του Κανονισμού. Αυτή η ευρεία ερμηνεία είναι συνεπής με τις αιτιολογικές σκέψεις του ΓΚΠΔ και τον θεμελιώδη σκοπό του, που είναι η διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των φυσικών προσώπων όσον αφορά τα προσωπικά τους δεδομένα.

Στο πλαίσιο εξέτασης των δύο τελευταίων προδικαστικών ερωτημάτων, το Δικαστήριο διευκρινίζει δύο κρίσιμες αρχές σχετικά με την εκτίμηση της αποζημίωσης για μη υλική ζημία βάσει του άρθρου 82 παρ. 1 του ΓΚΠΔ.

Πρώτον, διευκρινίζει ότι ο βαθμός υπαιτιότητας εκ μέρους του υπευθύνου επεξεργασίας δεδομένων δεν αποτελεί σχετικό κριτήριο για τον καθορισμό του ύψους της αποζημίωσης. Το Δικαστήριο διακρίνει την αποκλειστικά αποζημιωτική λειτουργία του άρθρου 82 από την τιμωρητική και αποτρεπτική λειτουργία των διοικητικών προστίμων βάσει του άρθρου 83. Το δικαίωμα αποζημίωσης αποσκοπεί στην παροχή «πλήρους και πραγματικής» αποκατάστασης για τη ζημία που ένα άτομο έχει πράγματι υποστεί, και όχι στην τιμωρία του υπευθύνου επεξεργασίας. Ενώ η υπαιτιότητα τεκμαίρεται για τη θεμελίωση της ευθύνης, η σοβαρότητά της, αν, δηλαδή, μια παράβαση ήταν εκ προθέσεως ή απλώς εξ αμελείας, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κριτήριο για να αυξήσει ή να μειώσει τη χρηματική αποζημίωση που προορίζεται για την πλήρη ικανοποίηση του υποκειμένου των δεδομένων.

Δεύτερον, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι η επιτυχής άσκηση προσωρινού ένδικου βοηθήματος με το οποίο υποχρεώνεται προληπτικά ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να μην παραβεί τις διατάξεις του εν λόγω Κανονισμού στο μέλλον, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να μειώσει ή να αντικαταστήσει την οφειλόμενη χρηματική αποζημίωση. Αυτό συμβαίνει διότι τα δύο ένδικα βοηθήματα εξυπηρετούν θεμελιωδώς διαφορετικούς σκοπούς. Η χρηματική αποζημίωση βάσει του άρθρου 82 είναι αποζημιωτική, αντιμετωπίζοντας τη ζημία που έχει ήδη συμβεί. Αντιθέτως, μια προσωρινή διαταγή είναι καθαρά προληπτική, σχεδιασμένη για να σταματήσει την επανάληψη παράνομων πράξεων και να αποτρέψει μελλοντική ζημία. Δεδομένου ότι μια προσωρινή διαταγή δεν επανορθώνει τη ζημία που έχει ήδη υποστεί το υποκείμενο των δεδομένων, το να επιτραπεί η μείωση της οφειλόμενης χρηματικής αποζημίωσης θα υπονόμει την αρχή της πλήρους και πραγματικής αποζημίωσης για την παρελθούσα παράβαση. Κατά συνέπεια, το δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων σε χρηματική αποκατάσταση είναι διακριτό και δεν μπορεί να συμψηφιστεί με τη διαθεσιμότητα άλλων ενδίκων βοηθημάτων που έχουν προληπτικό, αντί για αποζημιωτικό, σκοπό.

Υποχρέωση ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων σε περίπτωση διαβίβασης ψευδονωμοποιημένων δεδομένων σε τρίτο

αίτηση αναιρέσεως – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – διαδικασία αποζημίωσης των μετόχων και πιστωτών τραπεζικού ιδρύματος που τέθηκε σε καθεστώς εξυγίανσης – απόφαση του Ευρωπαϊκού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων διαπιστώνουσα την εκ μέρους του Ενιαίου Συμβουλίου Εξυγίανσης παράβαση των σχετικών με την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα υποχρεώσεων που υπέχει – Κανονισμός (ΕΕ) 2018/1725 – άρθρο 15 παρ. 1, στοιχείο δ' – υποχρέωση ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων – διαβίβαση ψευδωνυμοποιημένων δεδομένων σε τρίτο – άρθρο 3, σημείο 1 – έννοια των «δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» – άρθρο 3, σημείο 6 – έννοια της «ψευδωνυμοποίησης»

ΔΕΕ C-413/23 P, CEPD/ΕΕΠΔ/ΕΣΕ (Notion de données à caractère personnel), 04.09.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: F. Biltgen, Εισηγητής: T. von Danwitz, Γεν. Εισαγγελέας: D. Sjielmann, ECLI:EU:C:2025:645 – Αίτηση αναιρέσεως

Με την υπό κρίση αίτηση αναίρεσης, ο Ευρωπαίος Επόπτης Προστασίας Δεδομένων (ΕΕΠΔ) ζητεί την αναίρεση της αποφάσεως του ΓεΔΕΕ της 26ης Απριλίου 2023, *ΕΣΕ κατά ΕΕΠΔ* (T-557/20, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση), με την οποία το ΓεΔΕΕ ακύρωσε την αναθεωρημένη απόφαση του ΕΕΠΔ της 24ης Νοεμβρίου 2020, η οποία εκδόθηκε κατόπιν αίτησης του Ενιαίου Συμβουλίου Εξυγίανσης (ΕΣΕ) για επανεξέταση της από 24 Ιουνίου 2020 αποφάσεως του ΕΕΠΔ σχετικά με πέντε καταγγελίες που υπέβαλαν πλείονες καταγγέλλοντες (υποθέσεις 2019-947, 2019-998, 2019-999, 2019-1000 και 2019-1122) (στο εξής: επίδικη απόφαση).

Πιο συγκεκριμένα, η νομική διαφορά ξεκίνησε όταν η Banco Popular Español, S.A. τέθηκε σε καθεστώς εξυγίανσης από το ΕΣΕ στις 7 Ιουνίου 2017. Κατόπιν αυτής της ενέργειας, το ΕΣΕ κίνησε μια διαδικασία για να καθορίσει εάν οι θιγόμενοι μέτοχοι και πιστωτές δικαιούνταν αποζημίωση. Αυτό περιελάμβανε την ανάθεση στην Deloitte της εκπόνησης μιας έκθεσης προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσον οι μέτοχοι και οι πιστωτές της Banco Popular θα είχαν τύχει καλύτερης μεταχείρισης αν η Banco Popular είχε τεθεί υπό κανονική διαδικασία αφερεγγυότητας (στο εξής: αποτίμηση 3). Το ΕΣΕ θέσπισε μια διαδικασία δικαιώματος ακρόασης σε δύο φάσεις για τα θιγόμενα μέρη. Στην πρώτη φάση, οι συμμετέχοντες εγγράφονταν παρέχοντας αποδεικτικά ταυτότητας και ιδιοκτησίας των σχετικών κεφαλαιακών μέσων που απομειώθηκαν ή μετατράπηκαν και μεταβιβάστηκαν στην Banco Santander SA στο πλαίσιο της εξυγίανσης. Στη δεύτερη φάση, τη φάση της διαβούλευσης, τα πρόσωπα των οποίων η ιδιότητα είχε επαληθευτεί υπέβαλαν σχόλια επί της προκαταρκτικής απόφασης του ΕΣΕ και της έκθεσης αποτίμησης 3 μέσω μιας ηλεκτρονικής φόρμας.

Το ΕΣΕ επεξεργάστηκε τα υποβληθέντα σχόλια διαχωρίζοντάς τα από τα άμεσα στοιχεία ταυτοποίησης του εκάστοτε προσώπου που παρασχέθηκαν κατά την εγγραφή και αποδίδοντας σε κάθε σχόλιο έναν μοναδικό 33ψήφιο αλφαριθμητικό κωδικό. Στη συνέχεια, διαβίβασε 1.104 σχόλια που κρίθηκαν συναφή με την αποτίμηση 3, μαζί με τους σχετικούς κωδικούς τους, στην Deloitte προς αξιολόγηση. Κρίσιμο είναι το γεγονός ότι η Deloitte δεν έλαβε το κλειδί ή τις πρόσθετες πληροφορίες που θα της επέτρεπαν να συνδέσει τους αλφαριθμητικούς κωδικούς με την ταυτότητα των συντακτών. Μόνο το ΕΣΕ διατήρησε αυτή τη δυνατότητα. Αρκετοί συμμετέχοντες υπέβαλαν στη συνέχεια καταγγελίες στον ΕΕΠΔ, ισχυριζόμενοι ότι το ΕΣΕ είχε παραβιάσει το άρθρο 15 παρ. 1, στοιχείο δ', του Κανονισμού 2018/1725. Υποστήριξαν ότι η δήλωση περί απορρήτου του ΕΣΕ δεν τους ενημέρωνε ότι τα δεδομένα τους θα διαβιβάζονταν σε τρίτους, συγκεκριμένα στην Deloitte. Σε μια αναθεωρημένη απόφαση του Νοεμβρίου 2020, ο ΕΕΠΔ έκρινε ότι οι πληροφορίες που κοινοποιήθηκαν συνιστούσαν ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα και, ως εκ τούτου, δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Κατά συνέπεια, η Deloitte ήταν «αποδέκτης» κατά την έννοια του Κανονισμού, και η παράλειψη του ΕΣΕ να γνωστοποιήσει αυτή τη διαβίβαση συνιστούσε παράβαση των υποχρεώσεών του για ενημέρωση. Το ΕΣΕ προσέβαλε αυτή την απόφαση ενώπιον του ΓεΔΕΕ, υποστηρίζοντας κυρίως ότι οι πληροφορίες που διαβιβάστηκαν στην Deloitte δεν συνιστούσαν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 3 παρ. 1 του Κανονισμού. Το ΓεΔΕΕ έκανε δεκτό τον ισχυρισμό του ΕΣΕ και ακύρωσε την απόφαση του ΕΕΠΔ, γεγονός που ώθησε τον ΕΕΠΔ να ασκήσει αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του Δικαστηρίου.

Στην αίτηση αναιρέσεώς του, ο ΕΕΠΔ προέβαλε δύο λόγους, εκ των οποίων ο πρώτος ήταν καθοριστικός. Αυτός ο πρώτος λόγος αναιρέσεως αφορούσε την αιτίαση ότι το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κατά την ερμηνεία του όρου «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα» βάσει του άρθρου 3 παρ. 1 και 6 του Κανονισμού 2018/1725, εστιάζοντας στη διπλή προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες πρέπει να «αφορούν» ένα φυσικό πρόσωπο και ότι το πρόσωπο αυτό πρέπει να είναι «ταυτοποιήσιμο».

Ως προς την πρώτη προϋπόθεση, το Δικαστήριο έκρινε υπέρ του ΕΕΠΔ, αναιρώντας την κρίση του ΓεΔΕΕ. Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι προσωπικές γνώμες και απόψεις, εκ της φύσεώς τους ως έκφραση των σκέψεων ενός προσώπου, είναι «αναγκαστικά στενά συνδεδεμένες» με τον συντάκτη τους. Κατά συνέπεια, ορθώς ο ΕΕΠΔ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα σχόλια που διαβιβάστηκαν στην Deloitte συνιστούσαν πληροφορίες που «αφορούσαν» τα άτομα που τα υπέβαλαν, χωρίς να χρειάζεται να προβεί σε χωριστή, λεπτομερή εξέταση του σκοπού ή του αποτελέσματος των σχολίων. Το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο απαιτώντας μια τέτοια πρόσθετη ανάλυση για κάτι που ήταν προδήλως προσωπική έκφραση.

Ως προς τη δεύτερη προϋπόθεση, σχετικά με τον «ταυτοποιήσιμο» χαρακτήρα του υποκειμένου των δεδομένων, η ανάλυση του Δικαστηρίου ήταν πιο διαφοροποιημένη. Αρχικά, απέρριψε την απόλυτη θέση του ΕΕΠΔ ότι τα ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα συνιστούν πάντοτε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για κάθε αποδέκτη, απλώς και μόνο επειδή υπάρχει κάπου ένα κλειδί για την επαναταυτοποίηση. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι η ψευδωνυμοποίηση είναι ένα μέτρο μείωσης του κινδύνου και η αποτελεσματικότητά της πρέπει να αξιολογείται στο εκάστοτε πλαίσιο. Το εάν ένα πρόσωπο είναι «ταυτοποιήσιμο» εξαρτάται από τα μέσα που εύλογα ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν από την οντότητα που επεξεργάζεται τα δεδομένα. Για έναν αποδέκτη όπως η Deloitte, ο οποίος δεν κατέχει τις πρόσθετες πληροφορίες για να επαναταυτοποιήσει τα υποκείμενα των δεδομένων, τα δεδομένα μπορεί να είναι λειτουργικά ανώνυμα, υπό την προϋπόθεση ότι τα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα είναι αποτελεσματικά.

Ωστόσο, το Δικαστήριο διαπίστωσε ένα καθοριστικό σφάλμα στην εφαρμογή αυτής της αρχής από το ΓεΔΕΕ στη συγκεκριμένη υπό κρίση υπόθεση: την υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας, βάσει του άρθρου 15 παρ. 1, στοιχείο δ', να ενημερώνει τα υποκείμενα των δεδομένων για τους πιθανούς αποδέκτες. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η υποχρέωση αυτή είναι εγγενώς συνδεδεμένη με τη σχέση μεταξύ του υποκειμένου των δεδομένων και του υπευθύνου επεξεργασίας κατά τον χρόνο της συλλογής των δεδομένων. Σκοπός της είναι η διασφάλιση της διαφανούς επεξεργασίας και η παροχή της δυνατότητας στο υποκείμενο των δεδομένων να λάβει μια τεκμηριωμένη απόφαση σχετικά με την παροχή των δεδομένων του εξ αρχής. Επομένως, η αξιολόγηση του κατά πόσον τα δεδομένα είναι «προσωπικού χαρακτήρα» για τον σκοπό αυτής της υποχρέωσης ενημέρωσης πρέπει να γίνεται από την οπτική γωνία του υπευθύνου επεξεργασίας, εν προκειμένω του ΕΣΕ, και όχι του μελλοντικού αποδέκτη, εν προκειμένω, της Deloitte. Δεδομένου ότι δεν αμφισβητήθηκε ότι το ΕΣΕ μπορούσε να ταυτοποιήσει τους συντάκτες των σχολίων κατά τον χρόνο της συλλογής, οι πληροφορίες συνιστούσαν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα από τη δική του οπτική γωνία, και ήταν υποχρεωμένο να ενημερώσει τα υποκείμενα των δεδομένων ότι η Deloitte θα ήταν αποδέκτης. Το ΓεΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο μετατοπίζοντας την αξιολόγηση στην οπτική γωνία της Deloitte, αφού είχε λάβει χώρα η διαβίβαση και η ψευδωνυμοποίηση.

Έχοντας κρίνει βάσιμο τον πρώτο λόγο αναιρέσεως του ΕΕΠΔ, το Δικαστήριο αναιρέσε την απόφαση του ΓεΔΕΕ, καθιστώντας παρέλκουσα την εξέταση του δεύτερου λόγου αναιρέσεως. Ασκώντας την αρμοδιότητά του να αποφαινεται οριστικά επί της διαφοράς, εφόσον το επιτρέπει το στάδιο της διαδικασίας, το Δικαστήριο έκρινε επί του πρώτου λόγου της αρχικής προσφυγής. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο ΕΕΠΔ ορθώς έκρινε ότι οι πληροφορίες που διαβιβάστηκαν στην Deloitte συνιστούσαν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα από την οπτική γωνία του υπευθύνου επεξεργασίας, του ΕΣΕ. Ως εκ τούτου, ο πρώτος λόγος του ΕΣΕ απορρίφθηκε ως αβάσιμος. Ωστόσο, το ΓεΔΕΕ δεν είχε εξετάσει τον δεύτερο λόγο του ΕΣΕ, ο οποίος περιλάμβανε εκτιμήσεις πραγματικών περιστατικών που εκφεύγουν του πλαισίου της αναιρετικής δίκης. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο δεν ήταν σε θέση να εκδώσει οριστική

απόφαση επί του συνόλου της διαφοράς και ανέπεμψε την υπόθεση στο ΓεΔΕΕ προκειμένου να εξετάσει τον απομένοντα δεύτερο λόγο.

Αποστολή ημερήσιου ενημερωτικού δελτίου μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών

προδικαστική παραπομπή – επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών – Οδηγία 2002/58/EK – άρθρο 13 παρ. 1 και 2 – μη ζητηθείσα επικοινωνία – έννοια της επικοινωνίας που πραγματοποιείται «για σκοπούς απευθείας εμπορικής προώθησης» – απόκτηση στοιχείων ηλεκτρονικής επικοινωνίας «στο πλαίσιο της πώλησης ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας» – εγγραφή σε επιγραμμική πλατφόρμα για πρόσβαση σε πρόσθετο περιεχόμενο – αποστολή ημερήσιου ενημερωτικού δελτίου μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – άρθρο 6 – νομιμότητα της επεξεργασίας – άρθρο 95 – σχέση με την Οδηγία 2002/58/EK

ΔΕΕ C-654/23, Inteligo Media, 13.11.2025, Τμήμα πρώτο, Πρόεδρος: F. Biltgen, Εισηγήτρια: I. Ziemele, Γεν. Εισαγγελέας: M. Szpunar, ECLI:EU:C:2025:871 – Προδικαστική παραπομπή

Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 13 παρ. 1 και 2 της Οδηγίας 2002/58/EK, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2009/136/EK (στο εξής: Οδηγία 2002/58), καθώς και του άρθρου 6 παρ. 1, του άρθρου 83 παρ. 2 και του άρθρου 95 του Κανονισμού 2016/679, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, στο εξής: ΓΚΠΔ), σε συνδυασμό με το άρθρο 15 παρ. 2 της Οδηγίας 2002/58. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Curtea de Apel București (εφετείο Βουκουρεστίου, Ρουμανία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Inteligo Media SA και της Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal (ANSPDCP) [εθνικής αρχής ελέγχου της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (ANSPDCP), Ρουμανία], σχετικά με διοικητική κύρωση που επιβλήθηκε στην εν λόγω εταιρεία λόγω της επεξεργασίας από την ίδια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των πελατών της χωρίς να έχει λάβει τη συγκατάθεσή τους.

Η νομική διαφορά αφορά την Inteligo Media, εκδότη διαδικτυακών ειδησεογραφικών δημοσιεύσεων, και τη ANSPDCP. Η ANSPDCP επέβαλε πρόστιμο στην Inteligo Media, ισχυριζόμενη ότι η εταιρεία επεξεργάστηκε παράνομα δεδομένα χρηστών αποστέλλοντας ένα ημερήσιο ενημερωτικό δελτίο χωρίς να έχει λάβει τη ρητή συγκατάθεση που απαιτεί ο ΓΚΠΔ. Το μοντέλο της εταιρείας περιλάμβανε μια «Υπηρεσία Premium», όπου οι χρήστες μπορούσαν να δημιουργήσουν έναν δωρεάν λογαριασμό για να έχουν πρόσβαση σε έναν περιορισμένο αριθμό επιπλέον άρθρων και να λαμβάνουν το ενημερωτικό δελτίο «Personal Update», το οποίο περιείχε περιλήψεις νομοθετικών εξελίξεων και υπερσυνδέσμους προς τα πλήρη άρθρα. Αυτή η δωρεάν υπηρεσία αποτελούσε προάγγελο μιας επί πληρωμή συνδρομής για απεριόριστη πρόσβαση. Η Inteligo Media αμφισβήτησε το πρόστιμο, υποστηρίζοντας ότι το περιεχόμενο του ενημερωτικού δελτίου ήταν κυρίως συντακτικό, όχι εμπορικό, και ότι η επεξεργασία δεδομένων δικαιολογείτο βάσει της εξαίρεσης που προβλέπεται στο άρθρο 13 παρ. 2 της Οδηγίας 2002/58, η οποία εφαρμόζεται σε υφιστάμενες πελατειακές σχέσεις. Μετά από πολλαπλά στάδια εγχώριων δικαστικών διαδικασιών, το Ρουμανικό Εφετείο παρέπεμψε την υπόθεση για την έκδοση προδικαστικής απόφασης. Το αιτούν δικαστήριο ζητά διευκρινίσεις σχετικά με βασικούς νομικούς ορισμούς, συμπεριλαμβανομένου του κατά πόσον η λήψη μιας διεύθυνσης email για μια δωρεάν υπηρεσία συνιστά «πώληση υπηρεσίας» και εάν το ενημερωτικό δελτίο χαρακτηρίζεται ως «άμεση εμπορική προώθηση» σύμφωνα με την Οδηγία. Επίσης, ερωτά ποια είναι η εφαρμοστέα νομική βάση για την επεξεργασία σύμφωνα με τον ΓΚΠΔ σε τέτοιες περιπτώσεις.

Στην απόφασή του, το Δικαστήριο εξετάζει τις βασικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή της εξαίρεσης για τις μη ζητηθείσες επικοινωνίες, σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 2 της Οδηγίας

2002/58. Η κύρια εστίαση αφορά δύο κεντρικές έννοιες: αφενός, εάν ένα ενημερωτικό δελτίο με πληροφοριακό περιεχόμενο συνιστά «άμεση εμπορική προώθηση» και, αφετέρου, εάν η λήψη μιας διεύθυνσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μέσω της εγγραφής σε έναν δωρεάν λογαριασμό μπορεί να θεωρηθεί ότι γίνεται «στο πλαίσιο της πώλησης ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας».

Πρώτον, το Δικαστήριο κρίνει ότι η «άμεση εμπορική προώθηση» περιλαμβάνει κάθε επικοινωνία με εμπορικό σκοπό που απευθύνεται άμεσα και ατομικά σε έναν καταναλωτή. Στην περίπτωση του ενημερωτικού δελτίου “Personal Update” της Inteligo Media, το Δικαστήριο έκρινε ότι, παρόλο που περιείχε ενημερωτικές περιλήψεις νομοθετικών εξελίξεων, η κύρια λειτουργία του ήταν εμπορική. Το ενημερωτικό δελτίο είχε σχεδιαστεί για να προσελκύει τους χρήστες να αποκτήσουν πρόσβαση στο επί πληρωμή περιεχόμενο του εκδότη, ενθαρρύνοντάς τους να εξαντλήσουν τα περιορισμένα δωρεάν άρθρα τους και, τελικά, να αγοράσουν μια πλήρη συνδρομή. Ο πληροφοριακός χαρακτήρας της επικοινωνίας δεν αναιρεί τον υποκείμενο εμπορικό της στόχο, και συνεπώς χαρακτηρίζεται ως επικοινωνία για σκοπούς άμεσης εμπορικής προώθησης.

Δεύτερον, το Δικαστήριο ερμήνευσε ευρέως τη φράση «στο πλαίσιο της πώλησης μιας ... υπηρεσίας». Αναγνώρισε ότι, ενώ μια «πώληση» συνήθως συνεπάγεται πληρωμή, το αντάλλαγμα δεν είναι απαραίτητο να καταβάλλεται απευθείας από τον αποδέκτη της υπηρεσίας. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η δωρεάν υπηρεσία που προσέφερε η Inteligo Media, παρέχοντας περιορισμένη πρόσβαση σε άρθρα και στο ενημερωτικό δελτίο, εξυπηρετούσε διαφημιστικό σκοπό για το επί πληρωμή περιεχόμενό της. Κατά συνέπεια, το κόστος αυτής της «δωρεάν» υπηρεσίας θεωρείται έμμεσο αντάλλαγμα, ενσωματωμένο στην τιμή της πλήρους συνδρομής. Αυτό θεμελιώνει την αναγκαία «πελατειακή σχέση» που προβλέπει η Οδηγία, πράγμα που σημαίνει ότι η διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου λήφθηκε στο πλαίσιο μιας πώλησης, ικανοποιώντας έτσι την προϋπόθεση για την εξαίρεση του άρθρου 13 παρ. 2.

Τέλος, το Δικαστήριο εξέτασε την αλληλεπίδραση μεταξύ της νομιμότητας της επεξεργασίας βάσει του ΓΚΠΔ και των ειδικών κανόνων της Οδηγίας 2002/58. Απεφάνθη ότι, όταν ένας υπεύθυνος επεξεργασίας χρησιμοποιεί μια διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για άμεση εμπορική προώθηση, τηρώντας τις προϋποθέσεις του άρθρου 13 παρ. 2 της Οδηγίας, οι γενικές προϋποθέσεις για τη νομιμότητα της επεξεργασίας που παρατίθενται στο άρθρο 6 παρ. 1 του ΓΚΠΔ δεν εφαρμόζονται. Το σκεπτικό του Δικαστηρίου βασίζεται στο άρθρο 95 του ΓΚΠΔ, σύμφωνα με το οποίο ο ΓΚΠΔ δεν δύναται να επιβάλλει πρόσθετες υποχρεώσεις σε περιπτώσεις όπου η Οδηγία 2002/58 προβλέπει ήδη ειδικές υποχρεώσεις με τον ίδιο στόχο. Δεδομένου ότι το άρθρο 13 παρ. 2 ρυθμίζει με ολοκληρωμένο τρόπο τις προϋποθέσεις για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που πραγματοποιείται στο πλαίσιο επικοινωνίας του άρθρου 13 παρ. 2, η συμμόρφωση με αυτό αρκεί για να θεμελιώσει τη νομιμότητα, καθιστώντας περιττή την ανάγκη για θεμελίωση της επεξεργασίας με βάση ξεχωριστή νομική βάση σύμφωνα με τον ΓΚΠΔ.

Διευκρινίσεις σχετικά με τις προϋποθέσεις επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της προλήψεως, διερευνήσεως, ανιχνεύσεως ή διώξεως ποινικών αδικημάτων

προδικαστική παραπομπή – προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της προλήψεως, διερευνήσεως, ανιχνεύσεως ή διώξεως ποινικών αδικημάτων ή της εκτελέσεως ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών – Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 – άρθρο 4 παρ. 1, στοιχεία γ' και ε' – ελαχιστοποίηση της επεξεργασίας των δεδομένων – περιορισμός της περιόδου διατηρήσεως των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – άρθρο 10 – συλλογή και διατήρηση βιομετρικών και γενετικών δεδομένων – απόλυτη αναγκαιότητα – άρθρο 6, στοιχείο α' – υποχρέωση διακρίσεως μεταξύ των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των διαφόρων κατηγοριών προσώπων – εθνική νομοθεσία που προβλέπει τη συλλογή βιομετρικών

και γενετικών δεδομένων κάθε προσώπου που είναι ύποπτο ή κατηγορείται για εκ προθέσεως τέλεση ποινικού αδικήματος – άρθρο 5 – εύλογες προθεσμίες για τη διαγραφή ή τον τακτικό έλεγχο της αναγκαιότητας αποθηκείσεως των δεδομένων αυτών – μη πρόβλεψη μέγιστου διαστήματος διατηρήσεως – αξιολόγηση της ανάγκης αποθηκείσεως βιομετρικών και γενετικών δεδομένων από την αστυνομία βάσει εσωτερικών κανόνων – άρθρο 8 παρ. 2 – νομιμότητα της επεξεργασίας των δεδομένων αυτών – έννοια της «διατάξεως του δικαίου κράτους μέλους» – δυνατότητα χαρακτηρισμού της εθνικής νομολογίας ως «δικαίου κράτους μέλους»

ΔΕΕ C-57/23, Policejní prezidium () και génétiques), 20.11.2025, Τμήμα πέμπτο, Πρόεδρος: M. L. Arastey Sahún, Εισηγητής: E. Regan, Γεν. Εισαγγελέας: J. Richard de la Tour, ECLI:EU:C:2025:905 – Προδικαστική παραπομπή

Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4 παρ. 1, στοιχεία γ' και ε', του άρθρου 6, του άρθρου 8 παρ. 2, και του άρθρου 10 της Οδηγίας 2016/680, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε από το Nejvyšší správní soud (Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο, Τσεχική Δημοκρατία) στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του JH και της Policejní prezidium (αστυνομικής διεύθυνσης, Τσεχική Δημοκρατία, στο εξής: τσεχική αστυνομική διεύθυνση) με αντικείμενο, μεταξύ άλλων, τη συλλογή βιομετρικών και γενετικών δεδομένων του JH στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας καθώς και τη διατήρησή τους από την τσεχική αστυνομία.

Η διαφορά προέκυψε στο πλαίσιο ποινικής δίωξης κατά του JH για οικονομικό αδίκημα, η οποία κατέληξε σε καταδίκη με ποινή φυλάκισης με αναστολή. Κατά τη διάρκεια της έρευνας, η τσεχική αστυνομική διεύθυνση συνέλεξε τα βιομετρικά και γενετικά δεδομένα του JH βάσει της παρ. 65 του νόμου για την τσεχική αστυνομία, η οποία επιτρέπει τέτοια μέτρα για κάθε πρόσωπο που κατηγορείται ή είναι ύποπτο για τη διάπραξη εκ δόλου ποινικού αδικήματος. Ο JH αμφισβήτησε αυτή την ενέργεια ως παράνομη επέμβαση στο θεμελιώδες δικαίωμά του στην ιδιωτική ζωή. Πρωτοβάθμιο δικαστήριο δίκασε τον JH, κρίνοντας τη συλλογή δεδομένων παράνομη και διατάσσοντας την τσεχική αστυνομική διεύθυνση να διαγράψει τα δεδομένα από τις βάσεις δεδομένων της. Το δικαστήριο έκρινε ότι η παρ. 65 δεν παρείχε επαρκή καθοδήγηση για την αξιολόγηση της αναλογικότητας της επέμβασης, καθώς η μόνη προϋπόθεση που έθετε ήταν η «εκ δόλου» φύση του αδικήματος. Στο σκεπτικό του ανέφερε ότι για ένα λιγότερο σοβαρό, μη βίαιο αδίκημα που διαπράχθηκε από άτομο χωρίς προηγούμενες καταδίκες, η συλλογή ήταν δυσανάλογη.

Η τσεχική αστυνομική διεύθυνση άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Nejvyšší správní soud (Ανώτατο διοικητικό δικαστήριο), το οποίο στη συνέχεια υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το αιτούν δικαστήριο αναγνώρισε ότι η δική του πρόσφατη νομολογία απαιτεί από την αστυνομία να διενεργεί αξιολόγηση της αναλογικότητας σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες όπως η σοβαρότητα του αδικήματος και το ποινικό μητρώο του ατόμου. Ωστόσο, ζήτησε διευκρινίσεις σχετικά με το αν το εθνικό νομικό πλαίσιο ήταν συμβατό με την Οδηγία (ΕΕ) 2016/680. Τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν το κατά πόσον η Οδηγία απαγορεύει την αδιάκριτη συλλογή βιομετρικών και γενετικών δεδομένων από οποιοδήποτε πρόσωπο είναι ύποπτο για τη διάπραξη εκ δόλου αδικήματος, θίγοντας τις αρχές της ελαχιστοποίησης των δεδομένων και της υποχρέωσης διάκρισης μεταξύ κατηγοριών υποκειμένων των δεδομένων. Το δικαστήριο αμφισβήτησε επίσης τη νομιμότητα της αποθήκευσης τέτοιων δεδομένων χωρίς καθορισμένο ανώτατο χρονικό όριο. Τέλος, διερωτήθηκε εάν η εθνική νομολογία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «δίκαιο του κράτους μέλους» κατά την έννοια της Οδηγίας, ικανή να παρέχει τις απαραίτητες νομικές εγγυήσεις για την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, όπου η πρωτογενής νομοθεσία από μόνη της ενδέχεται να είναι ανεπαρκής.

Ξεκινώντας από το τελευταίο κατά σειρά ερώτημα και το ζήτημα του κατά πόσον η εθνική νομολογία μπορεί να χαρακτηριστεί ως «δίκαιο του κράτους μέλους» κατά την έννοια των άρθρων 8 και 10 της Οδηγίας 2016/680, το Δικαστήριο υιοθέτησε μια ουσιαστική, και όχι τυπική, ερμηνεία του όρου «δίκαιο». Η προσέγγιση αυτή συνάδει με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και την πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, σύμφωνα με την οποία ο όρος «δίκαιο» περιλαμβάνει μια διάταξη όπως αυτή ερμηνεύεται από τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι η νομική βάση που απαιτεί η Οδηγία για την επεξεργασία ευαίσθητων βιομετρικών και γενετικών δεδομένων μπορεί να συνίσταται σε μια νομοθετική πράξη που συμπληρώνεται από τη δικαστική ερμηνεία. Ωστόσο, το Δικαστήριο επέβαλε κρίσιμες ποιοτικές απαιτήσεις προκειμένου η ερμηνεία του όρου «δίκαιο» να περιλαμβάνει και την εθνική νομολογία. Επικαλούμενο την αιτιολογική σκ. 33 της Οδηγίας και την προηγούμενη νομολογία του, τόνισε ότι η νομική βάση της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, που περιλαμβάνει τόσο τη νομοθετική διάταξη όσο και τη νομολογική της ερμηνεία, πρέπει να είναι προσιτή, σαφής, ακριβής και η εφαρμογή της προβλέψιμη για τα υποκείμενα των δεδομένων. Αυτό διασφαλίζει ότι τα άτομα διαθέτουν επαρκείς εγγυήσεις έναντι της αυθαίρετης επέμβασης και της κατάχρησης των προσωπικών τους δεδομένων. Η ίδια η νομοθετική διάταξη πρέπει, κατ' ελάχιστον, να προσδιορίζει με επαρκή σαφήνεια τους στόχους, τα προσωπικά δεδομένα που αφορά και τους σκοπούς της επεξεργασίας. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το «δίκαιο του κράτους μέλους», για τους σκοπούς της έγκρισης της συλλογής, αποθήκευσης και διαγραφής ευαίσθητων δεδομένων, αναφέρεται σε μια διάταξη γενικής εφαρμογής που θεσπίζει ελάχιστες προϋποθέσεις, όπως αυτή ερμηνεύεται από τη νομολογία των εθνικών δικαστηρίων, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω νομολογία είναι τόσο προσβάσιμη όσο και επαρκώς προβλέψιμη.

Απαντώντας στο ερώτημα εάν η Οδηγία 2016/680 απαγορεύει την αδιάκριτη συλλογή βιομετρικών και γενετικών δεδομένων οποιουδήποτε προσώπου είναι ύποπτο ή κατηγορούμενο για εκ δόλου αδίκημα, το Δικαστήριο προέβη σε λεπτές διακρίσεις και επικεντρώθηκε στην αρχή του «απολύτως αναγκαίου». Πρώτον, όσον αφορά το άρθρο 6, το Δικαστήριο έκρινε ότι η υποχρέωση διάκρισης μεταξύ κατηγοριών υποκειμένων των δεδομένων δεν είναι απόλυτη, καθώς εφαρμόζεται μόνο «κατά περίπτωση και στο μέτρο του δυνατού». Κατά συνέπεια, η εθνική νομοθεσία δεν παραβιάζει εκ φύσεως την διάταξη αυτή αντιμετωπίζοντας τους υπόπτους και τους κατηγορούμενους ως ενιαία κατηγορία, υπό την προϋπόθεση ότι οι σκοποί της συλλογής δεδομένων δεν καθιστούν αναγκαία τη διάκριση μεταξύ τους. Ο πυρήνας της ανάλυσης, ωστόσο, βασίστηκε στο άρθρο 4 παρ. 1, στοιχείο γ', σχετικά με την αρχή ελαχιστοποίησης των δεδομένων, και στις αυξημένες απαιτήσεις του άρθρου 10 για την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων.

Το Δικαστήριο τόνισε ότι για τέτοιου είδους δεδομένα, η επεξεργασία επιτρέπεται μόνο όταν είναι «απολύτως αναγκαία». Το κριτήριο αυτό απαιτεί μια ιδιαίτερα αυστηρή και συγκεκριμένη αξιολόγηση, που δεν βασίζεται σε γενικούς στόχους αλλά σε ειδικούς και επακριβώς καθορισμένους σκοπούς. Οι αρχές πρέπει να διασφαλίζουν ότι ο στόχος δεν μπορεί να επιτευχθεί με λιγότερο παρεμβατικά μέσα. Επιπλέον, η αξιολόγηση αυτή πρέπει να λαμβάνει υπόψη όλους τους σχετικούς παράγοντες σε κάθε δεδομένη περίπτωση, συμπεριλαμβανομένης της φύσης και της σοβαρότητας του αδικήματος, των ειδικών περιστάσεων και του ποινικού μητρώου ή του ατομικού προφίλ του προσώπου. Το Δικαστήριο διέκρινε την παρούσα υπόθεση, όπου ο νόμος παρέχει διακριτική ευχέρεια στην αστυνομία, από προηγούμενες αποφάσεις του σχετικά με εθνικές διατάξεις που επιβάλλουν τη συστηματική συλλογή. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ένας νόμος που επιτρέπει τέτοια συλλογή δεν είναι από μόνος του αντίθετος προς την Οδηγία, υπό την προϋπόθεση ότι το εθνικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της δεσμευτικής νομολογίας των εθνικών δικαστηρίων, υποχρεώνει τις αρμόδιες αρχές να επαληθεύουν και να αποδεικνύουν κατά περίπτωση ότι η συλλογή είναι απολύτως αναγκαία για την επίτευξη των συγκεκριμένων επιδιωκόμενων σκοπών.

Απαντώντας στο τελευταίο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εθνική νομοθεσία που επιτρέπει τη συλλογή ευαίσθητων δεδομένων είναι συμβατή με την Οδηγία

2016/680, υπό την προϋπόθεση ότι το εθνικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της νομολογίας των εθνικών δικαστηρίων, υποχρεώνει τις αρχές να διενεργούν μια αυστηρή, κατά περίπτωση αξιολόγηση του «απολύτως αναγκαίου» χαρακτήρα της. Η αξιολόγηση αυτή πρέπει να λαμβάνει υπόψη παράγοντες όπως η σοβαρότητα του αδικήματος και το προφίλ του ατόμου, αναγνωρίζοντας ότι ακόμη και οικονομικά εγκλήματα ενδέχεται να δικαιολογούν τη συλλογή για συγκεκριμένους ερευνητικούς σκοπούς, όπως η αποκάλυψη συνδέσμων με το οργανωμένο έγκλημα. Όσον αφορά την αποθήκευση των δεδομένων, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 4 παρ. 1, στοιχείο ε', δεν επιβάλλει απόλυτη μέγιστη περίοδο διατήρησης, ακόμη και για ευαίσθητα δεδομένα. Αντιθέτως, τα κράτη μέλη μπορούν να καθιερώσουν ένα σύστημα «κατάλληλων» περιοδικών επανεξετάσεων για την αξιολόγηση της συνεχιζόμενης αναγκαιότητας της αποθήκευσης. Για να είναι νόμιμο ένα τέτοιο σύστημα επανεξέτασης, πρέπει να εφαρμόζει αυστηρά το κριτήριο του «απολύτως αναγκαίου», οδηγώντας στη διαγραφή των δεδομένων όταν η αποθήκευσή τους δεν δικαιολογείται πλέον. Μια σημαντική αλλαγή στη νομική κατάσταση του υποκειμένου των δεδομένων πρέπει επίσης να ενεργοποιεί την επανεξέταση της αναγκαιότητας διατήρησης. Η χρήση εσωτερικών κανονισμών της αστυνομίας για τις αξιολογήσεις αυτές είναι επιτρεπτή, αλλά μόνο εάν η διακριτική ευχέρεια της αστυνομίας πλαισιώνεται επαρκώς από το εθνικό δίκαιο. Τέλος, οι αρχές πρέπει να είναι σε θέση να αιτιολογούν ανεξάρτητα την αναγκαιότητα της συνεχιζόμενης αποθήκευσης σε δικαστικές διαδικασίες.